

CICDE

Centrul de Instruire Continuă
în Domeniul Electoral

Digest Electoral

*Revistă de analiză, teorie și cercetare
în domeniul electoral*

Iunie, 2026

INSTITUȚIA PUBLICĂ
„CENTRUL DE INSTRUIRE CONTINUĂ ÎN DOMENIUL ELECTORAL”

DIGEST ELECTORAL

Iunie, 2026

*Revistă de analiză, teorie și cercetare
în domeniul electoral*

Chișinău, 2026

DIGEST ELECTORAL

Revistă de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral, editată de Centrul de instruire continuă în domeniul electoral (CICDE)

Publicație bianuală

Ediția a XV-a

ISSN (print): 2587-3725

ISSN (online): 2587-3733

Colegiul de redacție:

Redactoră-șefă – **Doina Bordeianu**, dr. în științe politice

Redactoră-șefă adjunctă – **Natalia Turcan**, directoare interimară CICDE

Redactor – **Pavel Cabacenco**, expert în domeniul electoral

Secretară publicație – **Arina Kraijdan**, dr. în istorie

Consiliul editorial:

Mariana Kalughin,

expertă în domeniul integrității și anticorupției,
președintă a Consiliului de calitate

Marcel Boșcăneanu,

șef al Direcției studii și management al calității,
Academia „Ștefan cel Mare”, membru al Consiliului de calitate

Irina Ghelbur,

specialistă în educație civică și electorală, membră a Consiliului de calitate

Gheorghe Iosob,

președinte al Consiliului electoral de circumscripție electorală de nivelul
al doilea Călărași, membru al Consiliului de calitate

Victor Koroli,

director executiv, Alianța INFONET, membru al Consiliului de calitate

Concepțiile și opiniile exprimate în această revistă aparțin în exclusivitate autorilor și autoarelor, nu reprezintă poziția CICDE. Articolele se supun procedurii de dublu peer-review. Inteligența artificială este utilizată de autori ca instrument de facilitare a studiului, conținuturile fiind verificate și asumate personal.

SUMAR

CUVÂNT-ÎNAINTE

5

ARTICOLE

ASIGURAREA INTEGRITĂȚII ELECTORALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE TEORETICO-APLICATIVE

Vitalie SÎLI, Roman DONOS

9

CAMPANIA ELECTORALĂ ÎN AFARA ȚĂRII: BUNE PRACTICI ALE UNIUNII EUROPENE

Viorica CALUGHER

25

ROLUL ALEGĂTORULUI ÎN GESTIONAREA RISCURILOR ELECTORALE

Pavel CABACENCO

35

METODOLOGIA URSO ÎN PLANIFICAREA STRATEGICĂ ELECTORALĂ: EVOLUȚIE CONCEPTUALĂ ȘI APLICARE ÎN CADRUL COMISIEI ELECTORALE CENTRALE A REPUBLICII MOLDOVA

Cristina ANGHELI

53

**PUBLICAȚII DE SPECIALITATE ÎN DOMENIUL ELECTORAL
APĂRUTE ÎN PRIMA JUMĂTATE A ANULUI 2026. SELECȚIE**

Doina BORDEIANU

72

**BRAVE NEW BALLOT: GENERATIVE AI IN ELECTION
CAMPAIGNS AND OTHER POLITICAL COMMUNICATION**

BRAVE NEW BALLOT: INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ GENERATIVĂ ÎN
CAMPANIILE ELECTORALE ȘI ÎN ALTĂ COMUNICARE POLITICĂ

Fernanda Buril,

*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
Washington DC, February 2026.*

73

**HARNESSING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO ENHANCE
POLITICAL FINANCE OVERSIGHT**

VALORIFICAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE PENTRU CONSOLIDAREA
CONTROLULUI FINANȚĂRII POLITI

Sam Power and Gilsun Jeong,

*International IDEA, Stockholm, 2026.
ISBN 978-91-8137-094-2 (PDF). DOI 10.31752/59539.*

77

**RECOMMENDATION CM/REC(2026)1 OF THE COMMITTEE
OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON EQUALITY AND
ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

RECOMANDAREA CM/REC(2026)1 A COMITETULUI DE MINIȘTRI CĂTRE
STATELE MEMBRE PRIVIND EGALITATEA ȘI INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ

Council of Europe, Committee of Ministers

*Adopted on 4 March 2026 at the 1552nd meeting
of the Ministers' Deputies*

81

DURABLE TRUST: A STRATEGIC COMMUNICATIONS FRAMEWORK FOR ELECTORAL MANAGEMENT BODIES

ÎNCREDERE DURABILĂ: UN CADRU DE COMUNICARE STRATEGICĂ PENTRU
ORGANELE DE MANAGEMENT ELECTORAL

Rushdi Nackerdien,

International Foundation for Electoral Systems (IFES), April 2026.

Supported by Sida

85

MANAGING NATURAL HAZARDS AND CLIMATE RISKS IN ELECTIONS

GESTIONAREA PERICOLELOR NATURALE ȘI A RISCURILOR CLIMATICE
ÎN ALEGERI

*Edited by Erik Asplund, Sarah Birch and Ferran Martínez i Coma,
International IDEA, Stockholm, 2026.*

ISBN 978-91-8137-115-4 (PDF).

89

VIOLENCE AGAINST WOMEN IN ELECTIONS: A FRAMEWORK FOR ASSESSMENT, MONITORING, AND RESPONSE

VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR ÎN ALEGERI: UN CADRU DE EVALUARE,
MONITORIZARE ȘI RĂSPUNS

Regina Waugh,

International Foundation for Electoral Systems (IFES), May 2026.

Updated edition of the 2016 framework.

93

CUVÂNT-ÎNAINTE

Stimați cititori și cititoare,

Revista „Digest electoral” a fost elaborată ca o sursă informativă pentru cei interesați de alegeri, oferindu-le posibilitatea de a lua cunoștință de ultimele reglementări în domeniu, de practicile inovative, precum și de istoricul și aplicabilitatea votului. Totodată, revista este concepută sub forma unei platforme de exprimare a informațiilor electorale prin intermediul articolelor de specialitate științifico-practice pentru cercetători.

Revista a fost fondată în anul 2017 de Centrul de instruire continuă în domeniul electoral (CICDE), fiind o publicație bianuală de analiză, teorie și cercetare electorală, iar în anul 2019 a fost înregistrată la Camera Națională a Cărții din Republica Moldova.

Ediția curentă cuprinde articole, sumare și extrase din rapoarte și studii care vor fi utile atât instituțiilor de management electoral cât și partidelor politice și celorlați actori ai procesului electoral.

Aspectele teoretice și practice privind asigurarea integrității electorale în Republica Moldova sunt examinate în aricolul cercetătorilor din cadrul Universității de Stat din Moldova.

Analiza experienței statelor membre ale Uniunii Europene, dar și a practicii instituționale ale autorităților electorale din America de Nord, Africa și Australia permite formularea unor concluzii pentru sporirea rezilienței democratice electorale în Republica Moldova. În acest număr al revistei examinăm experiența statelor UE privind campaniile electorale peste hotarele țării în care se desfășoară alegerile și rolul alegătorului în gestionarea riscurilor electorale.

Un alt subiect prezentat în Digest-ul curent este evoluția Metodologiei URSO propuse de Consiliul Europei ca instrument de planificare electorală și aplicarea acesteia în cadrul Comisiei Electorale Centrale pentru planificare strategică și management electoral eficient în perioada 2019–2026.

Urmând principiile științei deschise Digest-ul electoral prezintă publicului larg din Republica Moldova într-un compartiment specializat rezumatele publicațiilor de domeniu editate în prima jumătate a anului 2026. În această jumătate de an digestul atrage atenție publicațiilor și recomandărilor elaborate de Consiliul Europei, International Foundation for Electoral Systems (IFES), International IDEA privind inteligența artificială în alegeri, gestionarea riscurilor electorale, combaterea violenței împotriva femeilor în alegeri. Pentru fiecare titlu oferim o prezentare analitică: cine a scris publicația, unde a apărut, ce găsește cititorul/cititoarea în ea și ce valoare are

pentru practicieni și pentru teoreticieni, împreună cu o notă despre limitele lucrării. Fiecare recenzie apare în engleză, urmată de traducerea în limba română.

Revista „Digest electoral” își deschide paginile sale tuturor celor interesați să contribuie la dezvoltarea domeniului electoral prin studii, analize și cercetări valoroase și reprezentative din țară și străinătate.

Colegiul de redacție

ASIGURAREA INTEGRITĂȚII ELECTORALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE TEORETICO-APLICATIVE

THEORETICAL-APPLICATIVE ASPECTS REGARDING ENSURING ELECTORAL INTEGRITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Vitalie SÎLI, Doctor în drept,
Conferențiar universitar, FRIȘPA, Universitatea de Stat din Moldova

Roman DONOS,
masterand, FRIȘPA,
Universitatea de Stat din Moldova

Integritatea electorală reprezintă un standard fundamental al democrației constituționale, analizat prin prisma cadrului normativ, instituțional și aplicativ al Republicii Moldova, îndeosebi în contextul edificării unui stat de drept democratic și al asigurării dreptului tuturor cetățenilor de a-și exprima liber opțiunea în cadrul unui scrutin corect. Scopul prezentului studiu constă în evaluarea eficienței mecanismelor de prevenire și sancționare a abaterilor electorale, cu un accent deosebit pe fenomenul corupției alegătorilor, utilizarea resurselor administrative și finanțarea campaniilor electorale. Premisele cercetării sunt determinate de modificările legislative recente și de practica electorală aferentă scrutinului parlamentar din 2025. Metodologia aplicată include analiza doctrinară, examinarea actelor normative naționale și internaționale, studiul rapoartelor autorității electorale și analiza comparativă a bunelor practici europene. Lucrarea are la bază cercetări de specialitate relevante, acte normative, rapoarte și documente oficiale. Rezultatele obținute indică necesitatea consolidării independenței instituționale, a cooperării interinstituționale și a aplicării eficiente a sancțiunilor. În urma cercetării întreprinse, se poate formula concluzia că integritatea electorală depinde decisiv de implementarea corectă a normelor juridice și de profesionalizarea continuă a administrației electorale.

Cuvinte-cheie: integritate electorală, alegeri, corupere electorală, sancțiuni, democrație constituțională

Electoral integrity is a fundamental standard of constitutional democracy, analyzed through the lens of the normative, institutional and applicative framework of the Republic of Moldova, especially in the context of building a democratic state of law and ensuring the right of all citizens to freely express their choice in a fair election. The purpose of this study is to assess the efficiency of the mechanisms for preventing and sanctioning electoral violations, with a particular emphasis on the phenomenon of voter corruption, the use of administrative resources and the financing of electoral campaigns. The premises of the research are determined by recent legislative amendments and electoral practice related to the 2025 parliamentary election. The methodology applied includes doctrinal analysis, examination of national and international normative acts, study of electoral authority reports and comparative analysis of European good practices. The paper is based on relevant specialized research, normative acts, reports and official documents. The results obtained indicate the need to strengthen institutional independence, inter-institutional cooperation and the effective application of sanctions. Following the research undertaken, it can be concluded that electoral integrity depends decisively on the correct implementation of legal norms and the continuous professionalization of the electoral administration.

Keywords: electoral integrity, elections, electoral corruption, sanctions, constitutional democracy

Introducere

Asigurarea condițiilor pentru expunerea liberă a tuturor cetățenilor cu drept de vot reprezintă un deziderat incontestabil în cadrul societăților democratice moderne, dar și o obligație constituțională a statului de a oferi absolut tuturor cetățenilor care întrunesc condițiile prevăzute de legislație, posibilitatea de a participa la scrutin și a alege reprezentanții în organele de stat corespunzătoare. Abordarea teoretică contemporană pune accent nu numai pe conformitatea legislativă, ci și pe profesionalismul administrării, neutralitatea actorilor publici și continuitatea standardelor etice – dimensiuni care, luate împreună, constituie garanții esențiale ale legitimării procesului democratic.

În context, susținem că integritatea electorală nu este doar un ideal normativ, ci un reper practic al calității unei democrații – măsura în care voința cetățeanului se materializează în rezultate și încredere în instituțiile statului.

Examinarea cadrului național și a practicii recente din Republica Moldova evidențiază că schimbările legislative – în special modificările operate în Legea nr. 100/2025 – au consolidat instrumentarul normativ pentru prevenirea coruperii electorale, urmărirea finanțării și reacțiile procedurale. În același timp, conform raportului CEC¹, experiența scrutinului parlamentar din 2025 conturează

1 Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 4153 din 05.10.2025 cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, p. 182.

vulnerabilități continue: utilizarea resurselor administrative, încălcări ale regulilor de publicitate și finanțare, precum și cazuri de corupere a alegătorilor, combinate cu o practică masivă de sancționare care adesea s-a încheiat cu avertismente sau sesizări către organele de urmărire penală. Examinând din această perspectivă situația creată poate fi formulată concluzia că fragmentarea intervențiilor și dependența de capacitatea altor instituții, diminuează eficiența soluțiilor imediate și subminează efectul descurajator al sancțiunilor, afectând astfel încrederea publică.

În baza acestor constatări, ne propunem să efectuăm o analiză critică a fundamentului teoretic și aplicativ al integrității electorale în Republica Moldova și să formulăm recomandări, conturate în realitățile naționale, dar consolidate de bune practici europene. Scopul este dublu: a evidenția nu doar ce prevede legea, ci – mai important – ce urmează a fi întreprins pentru ca normele să funcționeze, prin fortificarea independenței instituționale, îmbunătățirea capacității administrative și tehnice, protecția datelor și promovarea unei culturi civice care sancționează abaterile și reafirmă prioritatea voinței poporului Republicii Moldova.

1. Delimitări conceptuale privind integritatea electorală

Integritatea electorală reprezintă un concept fundamental în analiza proceselor democratice contemporane, fiind într-o interdependență cu legitimitatea alegerilor, încrederea publică și calitatea guvernării. În literatura de specialitate nu există o definiție unanim acceptată a integrității electorale, însă majoritatea abordărilor desemnează totalitatea condițiilor juridice, instituționale și procedurale care asigură desfășurarea alegerilor în mod liber, corect și transparent pe întreaga durată a ciclului electoral. În sens larg, integritatea electorală acoperă toate etapele procesului electoral: începând cu elaborarea cadrului normativ și instituțional, delimitarea circumscripțiilor electorale, înregistrarea alegătorilor și a concurenților electorali, desfășurarea campaniei electorale, organizarea scrutinelor electorale, instruirea actorilor implicați și finalizând cu soluționarea contestațiilor electorale². Această abordare evidențiază caracterul sistemic al integrității electorale, care nu se limitează la ziua votării, ci presupune respectarea unor standarde de legalitate, profesionalism și etică în cadrul activității de organizare și desfășurare a votării, precum și de generalizare a rezultatelor alegerilor.

În acest sens, un reper teoretic major îl constituie Raportul Comisiei Globale pentru Alegeri, Democrație și Securitate (2012), potrivit căruia integritatea electorală caracterizează „orice alegeri bazate pe principiile democratice ale sufragiului universal și egalității politice, reflectate în standardele și acordurile internaționale, desfășurate în mod profesionist, imparțial și transparent pe întreg parcursul ciclului

2 CICDE, 2021. Integritatea electorală în cadrul noului sistem electoral. <https://cicde.md/2019/04/studiul-integritatea-electorala-in-cadrul-noului-sistem-electoral/> [Accesat 07.02.2026].

electoral”³. Astfel, sunt subliniate trei aspecte esențiale: respectarea principiilor democratice, profesionalismul în administrarea alegerilor și menținerea standardelor etice în toate fazele procesului electoral.

În literatura de specialitate integritatea electorală este analizată prin prisma mai multor dimensiuni: standardele internaționale aplicabile, metodele de măsurare a integrității, formele de neglijență și fraudă electorală, percepțiile publice asupra corectitudinii alegerilor, precum și cauzele și consecințele deficiențelor de integritate⁴. Frauda electorală reprezintă antiteza integrității și constă în manipularea ilegală a procesului sau a rezultatelor alegerilor prin acțiuni deliberate care distorsionează voința alegătorilor⁵. Astfel, considerăm important să remarcăm că chiar și suspiciunile de fraudă pot afecta semnificativ încrederea publicului în instituțiile electorale, ceea ce demonstrează importanța administrării transparente și imparțiale a alegerilor.

Conceptul de integritate electorală este conex de standardele internaționale privind drepturile politice. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice consacră dreptul cetățenilor de a participa la conducerea treburilor publice și de a alege și a fi aleși în cadrul unor alegeri periodice, libere și corecte, bazate pe sufragiu universal și egal, cu vot secret⁶. Suplimentar, Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția dezvoltă principii precum egalitatea șanselor între concurenții electorali, neutralitatea autorităților publice, transparența finanțării politice și existența unor garanții eficiente împotriva fraudelor⁷.

Dincolo de dimensiunea legală, integritatea electorală are o profundă componentă politică și socială. Fără integritate electorală, responsabilitatea actorilor politici față de cetățeni este diminuată, încrederea în rezultatele alegerilor este slăbită, iar legitimitatea autorităților publice este afectată. Integritatea electorală contribuie la soluționarea pașnică a conflictelor politice și la consolidarea dialogului democratic, fiind dependentă de încrederea publicului în procesele electorale.

În baza celor enunțate anterior, considerăm că conceptul de integritate electorală nu trebuie redus la o simplă conformare formală la standardele juridice internaționale. În practică, existența unor norme legale avansate nu garantează automat integritatea procesului electoral. Experiența comparată demonstrează că integritatea depinde în egală măsură de cultura politică, de independența instituțiilor electorale, de

3 International IDEA, 2012. The Report of the Global Commission on Elections, Democracy and Security. <https://www.idea.int/publications/catalogue/deepening-democracy-strategy-improving-integrity-elections-worldwide> [Accesat 07.02.2026].

4 Norris, P., 2013. The new research agenda studying electoral integrity. *Electoral Studies*, 32(4), p. 565.

5 Birch, S., 2011. Electoral malpractice.

6 Pactul Internațional Nr. 1966 din 16.12.1966 cu privire la drepturile civile și politice. În: *Tratate Internaționale*, Nr. 1 din 30.12.1998, art. 25.

7 Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ, 2002. Comisia de la Veneția. <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/opinion-190> [Accesat 07.02.2026].

profesionalismul funcționarilor implicați și de nivelul de încredere al societății în instituțiile statului. Prin urmare, integritatea electorală trebuie percepută ca un standard complex de calitate democratică, care presupune nu doar respectarea cadrului normativ, ci și funcționarea efectivă a mecanismelor de control, transparență și responsabilitate.

În contextul Republicii Moldova, această abordare integrată este deosebit de relevantă, având în vedere necesitatea consolidării încrederii publice în procesele electorale și alinierii continue la standardele europene. Integritatea electorală devine astfel nu doar un obiectiv juridic, ci și o condiție esențială pentru stabilitatea democratică și pentru aprofundarea proceselor de reformă instituțională.

2. Reglementarea juridică a integrității electorale în Republica Moldova

Cadrul normativ național destinat asigurării integrității procesului electoral reunește dispoziții constituționale, norme de drept penal și contravențional, reglementări electorale și alte prevederi privind integritatea electorală. Acest ansamblu normativ stabilește atât standardele fundamentale ale participării politice, cât și mecanismele de prevenire, detectare și sancționare a abaterilor care afectează corectitudinea, transparența și legitimitatea alegerilor.

Constituția Republicii Moldova consacră dreptul de vot și cadrul valoric al procesului electoral: „voința poporului constituie baza puterii de stat” și se exprimă prin alegeri „libere... prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”⁸. Considerăm că această expresie constituțională fixează standardul democratic la care trebuie să răspundă întregul pachet normativ ulterior: legislația electorală, și normele penale și administrative trebuie să protejeze, fără să lezeze, libertățile și principiile garantate constituțional. Totodată, în reglementările privind integritatea publică, Legea integrității introduce noțiuni operaționale utile pentru interpretarea integrității electorale: integritate politică (conduita etică a concurenților electorali și a actorilor cu rol politic), integritate instituțională (comportamentul profesionist și controlat al agenților publici) și integritate profesională (comportamentul etic al agenților publici)⁹. Aceste definiții permit stabilirea unor atribute conceptuale care pot fi transpuse direct în analiză: integritatea electorală rezultă din interacțiunea acestor dimensiuni – candidați și partide (integritate politică), administrație electorală și instituții de stat (integritate instituțională), personalul electoral și funcționarii publici implicați (integritate profesională).

8 Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 466 din 29.07.2024, art. 38.

9 Legea integrității nr. 82 din 25.05.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 229–243 din 07.07.2017, art. 3.

Referindu-ne la sancțiuni, Codul penal, revizuit recent¹⁰, conține dispoziții esențiale pentru protecția integrității: art. 181 incriminează împiedicarea exercitării dreptului electoral și acțiunile care periclitizează activitatea organelor electorale; articolele conexe privind „coruperea electorală” și anume: Coruperea electorală (art. 181¹), încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale (art. 181²), finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali sau a participanților la referendum (art. 181³), falsificarea rezultatelor votării (art. 182) și astfel instituie un regim penal¹¹ esențial pentru cazurile grave.

Reglementările prevăd incriminarea atât în cazul dării, cât și oferirii de foloase, cât și a promisiunii de foloase, precum și elemente agravante (acțiuni comise în interesul grupurilor criminale, folosirea fondurilor publice, sau primirea de la entități străine), cu pedepse proporționale gravității faptelor. În paralel, Codul contravențional completează ansamblul sancțiunilor administrative pentru fapte care subminează procesul electoral (ex.: împiedicarea accesului la vot, coruperea pasivă contravențională, încălcări ale raportării financiare, transportarea organizată a alegătorilor etc.)¹², oferind instrumente rapide de răspuns.

În același timp, este important să menționăm că Codul electoral, prin principiile cât și dispozițiile sale¹³, reafirmă dreptul la participare în condiții de libertate și voluntariat și impune obligații organelor statului de a crea condiții pentru exercitarea drepturilor electorale de către cetățenii din afara țării.

În mod complementar, reglementările privind buna administrare a scrutinului și obligațiile Comisiei Electorale Centrale susțin aplicarea concretă a standardelor constituționale.

Cu toate acestea, consolidarea integrității electorale în Republica Moldova a cunoscut o evoluție semnificativă prin adoptarea Legii nr. 100/2025 privind modificarea unor acte normative, care introduce mecanisme juridice suplimentare destinate prevenirii și combaterii corupției electorale. Această intervenție legislativă reflectă o abordare sistemică a protecției procesului electoral, prin întărirea instrumentelor penale și a reglementărilor menite să asigure corectitudinea competiției politice. Elemente pozitive notabile ale acestui act normativ includ: (1) extinderea cadrului

10 ADEPT, 2025. Legea nr. 100/2025: Reguli noi pentru integritatea procesului electoral și prevenirea influențelor ilegale. <https://www.undp.org/ro/moldova/publications/legea-nr-100/2025-reguli-noi-pentru-integritatea-procesului-electoral-si-prevenirea-influentelor-ilegale> [Accesat 07.02.2026].

11 Codul Penal nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72–74 din 14.04.2009, art. 181–181³, 182.

12 Codul Contravențional nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78–84 din 17.03.2017, art. 47–53.

13 Codul Electoral nr. 325 din 08.12.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 426–427 din 23.12.2022, art. 2.

penal pentru a incrimina promisiunea de mită electorală, (2) înăsprirea sancțiunilor pentru corupție electorală, (3) introducerea unor mecanisme rapide și prioritare de soluționare a cauzelor penale cu obiectul coruperii electorale, (4) reglementări pentru trasabilitatea finanțării și limite/condiții pentru donații, (5) obligații de ținere a registrelor actualizate ale membrilor de partid și mecanisme pentru identificarea partidelor-succesor, și (6) consolidarea instrumentelor de contracarare a materialelor și organizațiilor extremiste care pot submina procesele electorale¹⁴.

În ansamblu, Legea nr. 100/2025 contribuie la consolidarea cadrului juridic de protecție a integrității electorale prin îmbinarea instrumentelor de drept penal, administrativ și de securitate națională. Totuși, eficiența practică a acestor mecanisme depinde de aplicarea lor proporțională și de menținerea unui echilibru între necesitatea protejării procesului electoral și respectarea drepturilor fundamentale.

Totuși, dintr-o perspectivă critică, implementarea coerentă a acestui cadru ridică mai multe probleme și riscuri ce trebuie evaluate atent. Considerăm că, obligația partidelor de a ține registre detaliate ale membrilor (inclusiv IDNP) și de a le transmite autorităților¹⁵ consolidează trasabilitatea și previne abuzurile, dar ridică riscuri semnificative de securizare și de utilizare abuzivă a datelor personale. În acest sens, Comisia de la Veneția, în Avizul nr. 1253/2025, a recomandat revizuirea reglementărilor din Republica Moldova care impun colectarea extinsă a datelor membrilor de partid. Comisia a subliniat că datele privind apartenența politică sunt extrem de sensibile, iar stocarea lor în baze de date guvernamentale poate genera un „efect de descurajare”¹⁶ asupra pluralismului politic. Este esențială implementarea unor măsuri tehnice și organizaționale (controlul accesului, criptarea, limitarea scopului) și armonizarea cu prevederile Legii privind protecția datelor cu caracter personal pentru a preveni divulgări care ar putea intimida alegătorii sau membrii de partid.

Un alt moment, reliefează ideea că interdicția de a înființa partide succesoare pentru entități declarate neconstituționale¹⁷ urmărește preventiv evitarea reconstituirii unor platforme ilegale; totuși, criteriile de constatare a succesiunii (similarități de conducere, ideologie, resurse) trebuie aplicate strict, pe baza unor probe concrete, pentru a nu descuraja reinventarea legitimă a vieții politice sau schimbarea de

14 ADEPT, 2025. Legea nr. 100/2025: Reguli noi pentru integritatea procesului electoral și prevenirea influențelor ilegale. <https://www.undp.org/ro/moldova/publications/legea-nr-100/2025-reguli-noi-pentru-integritatea-procesului-electoral-si-prevenirea-influentelor-ilegale> [Accesat 7 februarie 2026].

15 Legea nr. 100 din 13.06.2025 pentru modificarea unor acte normative (combateră eficientă a fenomenului corupției electorale și a aspectelor conexe acestuia). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 317–319 din 14.06.2025, art. 7¹.

16 Venice Commission of The Council of Europe Opinion 1253/2025 on Republic of Moldova Law no. 100/2025 containing a set of legislative amendments aiming to combat electoral corruption, <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-ad-2026-007-e> [Accesat 17.03.2026] pct. 57.

17 Ibidem, art. 10.

orientare politică a unor persoane. În acest sens, recomandăm elaborarea și implementarea unor măsuri tehnice și organizatorice pentru protecția datelor cu caracter personal (acces restricționat, audit, responsabilități clare) concomitent cu transparența corespunzătoare a registrelor politice, cât și mecanisme de monitorizare și evaluare independente (inclusiv societatea civilă și observatorii) cu rapoarte publice privind aplicarea noilor norme.

Așadar, Legea nr. 100/2025 și pachetul normativ conex constituie un pas semnificativ spre consolidarea integrității electorale: ele completează lacunele privind corupția electorală, finanțarea, trasabilitatea partidelor și combaterea influențelor externe sau criminale. Totuși, efectul pozitiv al acestor dispoziții depinde decisiv de două condiții: (1) asigurarea garanțiilor procedurale și a independenței instituționale (investigații imparțiale, control judiciar efectiv, protecția dreptului la apărare) și (2) consolidarea capacității administrative și tehnice (formarea funcționarilor electorali, securizarea registrelor, resurse pentru (organele de drept, procuratură și instanțe)¹⁸.

În ansamblu, cadrul normativ actual oferă instrumentele legale necesare pentru o protecție mai robustă a integrității electorale, dar succesul reformei va depinde în primul rând de calitatea implementării – transparență, profesionalism instituțional și respectarea garanțiilor democratice. Fără aceste condiții, riscul ca normele să fie ineficiente sau utilizate discreționar rămâne real, iar obiectivul fundamental – încrederea publică în alegeri – nu poate fi atins doar prin textul legii.

3. Aspecte practice de asigurare a integrității electorale în Republica Moldova: scrutinul parlamentar din 2025

Asigurarea corectitudinii desfășurării procesului electoral reprezintă un indiciu direct al consolidării democratice a statului. Din acest motiv, adoptarea unor măsuri care să permită cetățenilor atât participarea la alegerea reprezentanților în organele eligibile, centrale și locale ale statului, cât și implicarea activă în gestionarea treburilor publice, trebuie să devină un obiectiv primordial. Sporirea gradului de implicare a cetățenilor în procesul de guvernare, pe lângă creșterea reprezentativității grupurilor sociale (care, în sine, constituie un indicator al democratizării societății), asigură și o diversificare a modului de percepere a necesităților și intereselor diferitor grupuri sociale din cadrul statului. Astfel, reieșind din miza fundamentală a procesului electoral, fiecare scrutin, dincolo de faptul că reprezintă un exercițiu democratic de alegere a organelor reprezentative constituționale, devine un veritabil test al nivelului democrației în stat.

¹⁸ ADEPT, 2025. Legea nr. 100/2025: Reguli noi pentru integritatea procesului electoral și prevenirea influențelor ilegale. <https://www.undp.org/ro/moldova/publications/legea-nr-100/2025-reguli-noi-pentru-integritatea-procesului-electoral-si-prevenirea-influentelor-ilegale> [Accesat 07.02.2026].

Integritatea procesului electoral, așa cum rezultă din raportul Comisiei Electorale Centrale, a fost pusă în pericol de trei tipuri de practici: (a) utilizarea resurselor administrative (32 de sesizări), (b) încălcări ale reglementărilor privind publicitatea și agitația electorală (25 de sesizări, inclusiv plasări în zile interzise) și (c) nereguli privind finanțarea campaniei și posibile cazuri de corupere a alegătorilor (9 cazuri) – fenomene care constituie vulnerabilități structurale ale ciclului electoral și afectează egalitatea șanselor și încrederea publică¹⁹.

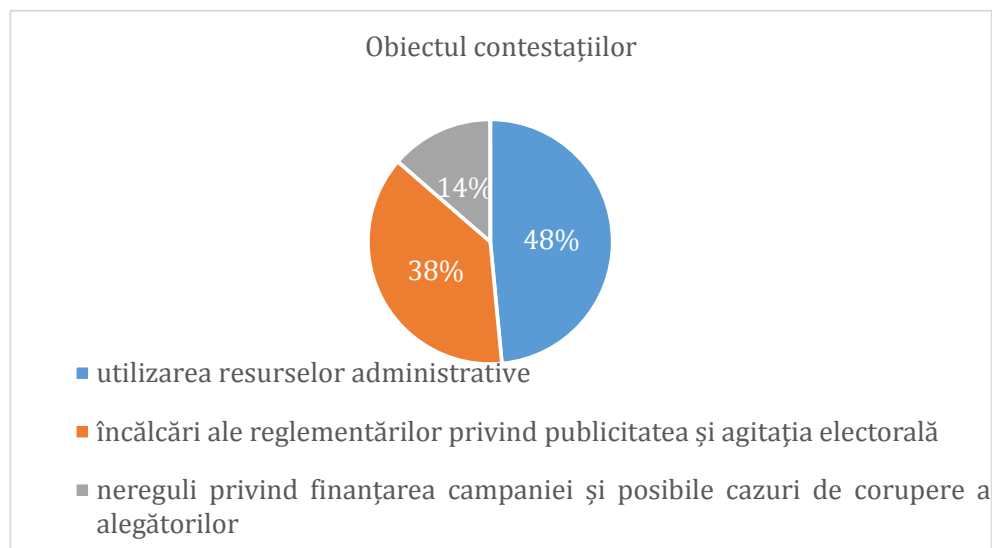

Figura nr. 1.
După obiectul contestațiilor, 2025²⁰

Comisia Electorală Centrală a răspuns printr-un set de măsuri administrative (avertismente, somații, transmitere de materiale către organele de urmărire penală și inițierea acțiunilor de control financiar) și, în cazuri excepționale, prin sancțiuni mai dure (de ex. anularea înregistrării unui concurent – HCEC nr. 4119/2025; lipsirea de alocații bugetare – HCEC nr. 4140/2025), însă datele arată că majoritatea plângerilor (≈ 80 din 98) au fost gestionate prin adrese/transmiteri către alte instituții (poliție, procuratură) sau răspunsuri²¹, ceea ce relevă dependența mecanismului de aplicare a legii de capacitatea altor autorități și insuficiența atribuțiilor de sancționare directe ale organului electoral.

În opinia noastră, această deficiență reduce eficiența remediilor imediate și riscă să transforme sancțiunea într-un act birocratic (sesizare → anchetă → eventuală sancțiune), cu efect limitat de descurajare – situație problematică în special acolo

19 Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 4153 din 05.10.2025 cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, p. 182.

20 Ibidem, p. 182.

21 Ibidem, p. 183.

unde temporalitatea (rapiditatea) răspunsului este esențială pentru a corecta efectele unei încălcări înaintea zilei votării. Mai mult, frecvența avertismentelor în dauna sancțiunilor cu efect descurajator ar putea indica o discrepantă între constatarea problematicei și aplicarea unor pedepse proporționale care să restabilească echitatea concurențială; aceasta, combinată cu încărcarea instanțelor (numeroase hotărâri CEC contestate în instanță) și cu termene judiciare accelerate, poate eroda percepția publică privind existența unor căi de remediere eficiente – un element central al standardelor OSCE/Comisiei de la Veneția privind integritatea electorală.

Analiza comparativă a datelor din Raportul CEC privind alegerile parlamentare anticipate din 2021 și a constatărilor din raportul electoral din 2025 conturează o evoluție semnificativă a mecanismelor de protecție a integrității electorale prin intermediul contenciosului electoral.

Un element relevant îl constituie tipologia sesizărilor. Astfel, în 2021, sesizările au vizat în mare parte utilizarea resurselor administrative, implicarea oficialilor străini, restricționarea accesului la campanie și preținse abuzuri procedurale²². După cum observăm, acestea reflectă, în mod prioritar, preocupări legate de echitatea competiției electorale și de pluralismul politic.

În 2025, accentul se deplasează mai pronunțat spre integritatea materială a votului și combaterea corupției alegătorilor, ceea ce indică o maturizare a cadrului de aplicare a legii, dar și persistența unor vulnerabilități structurale. Totodată, din perspectiva eficienței judiciare, raportul din 2021 arată că majoritatea acțiunilor în instanță au fost respinse sau declarate inadmisibile, doar trei cauze²³ fiind admise parțial sau integral. Această rată redusă de intervenție judiciară poate fi interpretată fie ca o confirmare a legalității actelor CEC, fie ca un indiciu al dificultății probatorii în litigiile electorale. Comparativ, datele din 2025 sugerează o tendință de accelerare a procedurilor și de prioritizare a cauzelor legate de coruperea electorală, în concordanță cu noile intervenții legislative. În ansamblu, comparația dintre cele două perioade evidențiază o tranziție de la un model de contencios electoral centrat pe soluționarea formală a disputelor administrative către un sistem mai integrat, în care instrumentelor contravenționale și penale le revine un rol tot mai important în protejarea integrității electorale. Totuși, această evoluție ridică și provocări legate de coordonarea instituțională, uniformizarea aplicării sancțiunilor și garantarea echilibrului dintre reprimarea încălcărilor și respectarea drepturilor fundamentale ale actorilor electorali.

În consecință, deși există instrumente legale și procedurale pentru sancționare și investigare, capacitatea practică de a proteja integritatea electorală rămâne dependentă de: (a) accelerarea și consolidarea mecanismelor de sancționare administrative

²² Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 5182 din 19.07.2021 cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, p. 76.

²³ Ibidem.

directe, (b) creșterea capacității de investigare financiară și de sancționare a CEC în cooperare operativă cu instituțiile abilitate, și (c) măsuri instituționale orientate spre limitarea utilizării resurselor administrative înainte și în timpul campaniei – toate necesare pentru a alinia practica națională la standardele internaționale privind remedii eficiente, transparența și egalitatea concurențială.

În continuitatea constatărilor desprinse din analiza raportului CEC, datele statistice prezentate de Promo-LEX, pe baza informațiilor furnizate de Inspectoratul General al Poliției, adaugă o perspectivă complementară asupra dimensiunii represive a protecției integrității electorale, evidențiind modul în care mecanismele de aplicare a legii intervin în combaterea corupției alegătorilor. Numărul foarte ridicat de procese-verbale contravenționale întocmite într-o singură perioadă electorală (991)²⁴ indică o mobilizare substanțială a organelor de drept și o consolidare a instrumentelor de reacție împotriva practicilor de corupere electorală. Rata semnificativă a autodenunțurilor în cazurile de corupere electorală pasivă (aproximativ o treime din persoanele vizate) sugerează o creștere a eficienței mecanismelor de descurajare și a campaniilor de informare publică, contribuind la sporirea încrederii în capacitatea statului de a proteja corectitudinea scrutinului. Totodată, discrepanța dintre numărul mare al contravențiilor privind coruperea alegătorilor și natura principalelor contestații examinate de CEC – axate mai ales pe utilizarea resurselor administrative și pe încălcări ale regulilor de finanțare și publicitate electorală – relevă o fragmentare a intervențiilor instituționale în domeniul integrității electorale. Această situație sugerează că protecția integrității este abordată pe paliere paralele: unul concentrat pe sancționarea corupției individuale a alegătorilor și altul pe reglementarea echității competiției politice. În plus, distribuția geografică inegală a contravențiilor și rata foarte scăzută a autodenunțurilor în cazurile de corupere colectivă în cadrul întrunirilor publice, indică persistența unor vulnerabilități structurale și a unor bariere sociale în raportarea faptelor ilicite. Din perspectiva integrității electorale, aceste constatări confirmă că, deși mecanismele de combatere a corupției alegătorilor au cunoscut o evoluție pozitivă, rămâne necesară o abordare mai integrată și coerentă între instituțiile electorale și cele de aplicare a legii, pentru a asigura o protecție uniformă și eficientă a procesului electoral.

Concluzionând, analiza datelor din rapoartele CEC și Promo-LEX evidențiază că, în Republica Moldova, mecanismele de protecție a integrității electorale au evoluat semnificativ între scrutinele parlamentare din 2021 și 2025. În timp ce în 2021 contenciosul electoral și sesizările vizau în special echitatea competiției politice, utilizarea resurselor administrative și respectarea regulilor de publicitate și finanțare, în 2025 accentul s-a deplasat mai pronunțat spre combaterea corupției alegătorilor și sancționarea practică a încălcărilor, reflectând o evoluție dinamică a cadrului legislativ și o implicare mai activă a organelor de drept. Totodată,

24 Promo-LEX, 2026. Misiunea de observare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025. <https://promolex.md/misiunea-promo-lex-de-observare-a-alegerilor-parlamentare-din-28-septembrie-2025-a-prezentat-raportul-final/> [Accesat 07.02.2026].

persistă vulnerabilități structurale: dependența de alte instituții pentru sancționare, distribuția inegală a contravențiilor pe teritoriu și dificultățile de raportare în cazul corupției colective. Această fragmentare indică nevoia unui sistem mai integrat și coordonat, care să combine sancțiunile contravenționale și penale cu măsuri preventive și educative, astfel încât să asigure rapiditate, transparență și echitate în procesul electoral, în conformitate cu standardele internaționale privind integritatea și remediile eficiente. În opinia noastră, deși există progrese vizibile, consolidarea capacității instituționale și armonizarea intervențiilor pe toate palierele rămân esențiale pentru protejarea efectivă a procesului electoral.

4. Concluzii și recomandări

Integritatea electorală nu se reduce la respectarea formală a legii, ci presupune un standard complex, care ține de modul real în care regulile sunt aplicate. În Republica Moldova au fost întreprinși pași importanți – noua Lege nr. 100/2025 extinde răspunderea penală pentru promisiunile și faptele de corupție electorală, sporește transparența finanțării și introduce proceduri de urgență. Totuși, eficiența acestor măsuri depinde în mod decisiv de aplicarea lor imparțială și profesionistă. Practica recentă, reflectată în Raportul CEC din 2025, conturează faptul că cele mai frecvente abateri electorale țin de utilizarea resurselor administrative, nerespectarea regulilor de finanțare și coruperea alegătorilor. Cu toate acestea, reacția autorităților s-a limitat adesea la avertismente și la sesizarea instanțelor de judecată, ceea ce evidențiază atât o dependență excesivă de organele de urmărire penală, cât și o capacitate administrativă precară a autorității electorale²⁵. În acest context, accentul trebuie pus pe consolidarea capacității de reacție a instituțiilor statului. Așa cum este stipulat în Avizul nr. 1253/2025 al Comisiei de la Veneția, trecerea de la un rol pur reactiv la un model preventiv, este esențială pentru combaterea abuzurilor în timp util. Totuși, Comisia avertizează că această celeritate necesară nu trebuie să genereze deficiențe în respectarea garanțiilor procedurale; procedurile accelerate de investigare a corupției electorale trebuie să rămână sub un control judiciar riguros²⁶. Fără o independență instituțională reală și un personal înalt calificat, cadrul normativ riscă să rămână doar parțial funcțional.

Așa cum subliniază Comisia Electorală a Marii Britanii, „sistemul electoral depinde de existența unui organism independent și imparțial”²⁷, iar standardele sale de integritate trebuie să fie cât se poate de înalte. Același spirit se regăsește în repere

25 Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 4153 din 05.10.2025 cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, p. 182–183.

26 Venice Commission of The Council of Europe Opinion 1253/2025 on Republic of Moldova Law no. 100/2025 containing a set of legislative amendments aiming to combat electoral corruption, <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-ad-2026-007-e> [Accesat 17.03.2026], pct. 89.

27 UK Electoral Commission, 2024. Enabling factor one: Independence and integrity. <https://www.electoralcommission.org.uk/about-us/our-plans-priorities-and-spending/annual-report-and-accounts-2023/24/enabling-factor-one-independence-and-integrity> [Accesat 07. 02. 2026].

internaționale: studiile globale de integritate relevă că țările nordice și vest-europene (Danemarca, Suedia, Austria, Slovenia etc.) obțin scoruri de top²⁸ datorită controlului riguros al finanțării și instituțiilor electorale puternice. În mod similar, Uniunea Europeană promovează cooperarea transfrontalieră în domeniu: rețeaua ECNE²⁹ reunește autorități naționale pentru schimb de bune practici privind protecția datelor, securitatea cibernetică și transparența electorală. Din 2025, Comisia Europeană a publicat chiar o „Listă de verificare pentru integritatea alegerilor”³⁰ menită să ghideze statele membre în întărirea fiecărei etape a ciclului electoral.

Pe de altă parte, UE a instituit măsuri concrete care pot servi ca model și pentru Republica Moldova. Astfel, noile norme europene privind publicitatea politică (Regulamentul UE intrat în vigoare în octombrie 2025) impun ca orice material electoral plătit să fie clar etichetat și să precizeze sponsorul și sumele utilizate, limitează folosirea unor date sensibile și interzic total publicitățile politice finanțate din străinătate în ultimele 3 luni până la alegeri³¹.

Putem constata ca în cazurile descrise autoritățile naționale ar trebui să instituie reguli cel puțin la fel de stricte privind transparența campaniilor și protecția datelor cu caracter personal (de exemplu, justificând procesarea datelor membrilor de partid prin consimțământ și limitând accesul la registre).

În acest sens, recomandăm ca Republica Moldova să se inspire din cele mai bune practici ale statelor membre UE și anume:

1. să implice activ societatea civilă și observatorii în procesul electoral. În UE, accesul la monitorii de la OSCE/ODIHR sau la experți naționali este considerat esențial pentru legitimitate. De exemplu, validarea transparentă a proceselor electorale prin rapoarte publice ale observatorilor (inclusiv ai Promo-LEX)³² ajută la creșterea încrederii. Moldova poate formaliza consultarea constantă cu ONG-uri specializate și poate încuraja prezența observatorilor europeni la scrutine;

28 Electoral Integrity Project, 2023. Electoral Integrity Global Report 2023; <https://www.electoralintegrityproject.com/global-report-2023> [Accesat 07.02.2026].

29 European Commission, n.d. European cooperation network on elections. [ommission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/democracy-and-electoral-rights/european-cooperation-network-elections_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/democracy-and-electoral-rights/european-cooperation-network-elections_en). [Accesat 07.02.2026].

30 Checklist for integrity of elections and risk-management matrix, n.d. https://commission.europa.eu/publications/checklist-integrity-elections-and-risk-management-matrix_en European Commission. [Accesat 07.02.2026].

31 European Commission, 2025. Intră în vigoare noi norme ale UE privind publicitatea politică. https://commission.europa.eu/news-and-media/news/new-eu-rules-political-advertising-come-effect-2025-10-10_ro [Accesat 07.02.2026].

32 Promo-LEX, 2026. Raport final: Misiunea de observare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025; <https://promolex.md/raport-final-misiunea-de-observare-a-alegerilor-parlamentare-din-28-septembrie-2025/> [Accesat 09.02.2026].

2. să promoveze politici de comunicare și educație civică care să sensibilizeze alegătorii și actorii politici cu privire la integritate. UE recomandă campanii de informare pentru a educa publicul în privința măsurilor anticorupție electorală și a consecințelor legale ale abaterilor. În cadrul UE există deja „ghiduri de bune practici” pentru combaterea manipulării informațiilor și formarea spiritului civic³³. În R. Moldova, asemenea inițiative ar ajuta la crearea unei culturi politice care să sancționeze social fraudele și presiunile asupra alegătorilor;
3. să întărească autoritatea Comisiei Electorale Centrale și a justiției electorale, asigurându-le competențe de sancționare rapidă și independență reală. De exemplu, Comisia Electorală britanică subliniază necesitatea standardelor înalte de integritate tocmai prin independența sa³⁴. Analiza cadrului normativ național, în special a Art. 102–104 din Codul Electoral, relevă un sistem de răspundere complex, dar marcat de o dualitate procedurală care îi poate afecta eficiența. Deși Comisiei Electorale Centrale îi sunt acordate pârghii precum avertismentul sau lipsirea de alocații³⁵, mecanismul de sancționare a corupției electorale propriu-zise rămâne fragmentat între autoritatea electorală și organele de urmărire penală³⁶. Această dependență instituțională explică de ce, așa cum subliniază Avizul Comisiei de la Veneția nr. 1253/2025, este necesară o consolidare a capacității de reacție prin competențe de sancționare directă și proceduri accelerate. Fără o intervenție rapidă³⁷ care să permită stoparea abuzurilor în timp real, sancțiunile administrative riscă să rămână, în multe cazuri, un exercițiu post-factum, lipsit de impactul necesar unei democrații consolidate. În același timp, statul trebuie să investească în formarea funcționarilor electorali (li se poate cere să participe la cursuri comune cu specialiști din UE) și să prevadă resurse tehnice (sisteme informatice securizate pentru listele de alegători, monitorizarea online a finanțării politice etc.).

Generalizând, recomandăm un efort concentrat care să combine aceste măsuri cu evaluări periodice ale sistemului electoral. Republica Moldova ar trebui să urmărească integrarea standardelor europene prin participarea la proiecte și reuniuni dedicate (de exemplu, ECNE) și să solicite asistență tehnică în elaborarea mecanismelor de

33 Consolidarea Codului de bune practici privind dezinformarea, 2026; https://commission.europa.eu/topics/countering-information-manipulation/strengthened-eu-code-practice-disinformation_ro#documente [Accesat 09.02.2026].

34 UK Electoral Commission, 2024. Enabling factor one: Independence and integrity. [online] Available at: UK Electoral Commission website [Accesat 07.02.2026].

35 Codul Electoral nr. 325 din 08.12.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 426–427 din 23.12.2022, art. 102.

36 Ibidem, art. 103, 104.

37 Venice Commission of The Council of Europe Opinion 1253/2025 on Republic of Moldova Law no. 100/2025 containing a set of legislative amendments aiming to combat electoral corruption, <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-ad-2026-007-e> [Accesat 17 martie 2026]. pct. 85.

monitorizare. Dacă aceste recomandări – bazate pe exemplele pozitive ale statelor UE³⁸ – sunt implementate coerent și corect, Republica Moldova va putea nu doar să armonizeze normele legale cu cerințele internaționale, ci și să sporească încrederea cetățenilor în procesul electoral. În opinia noastră, orice slăbiciune de aplicare riscă să transforme reforma electorală într-un exercițiu formal; prin urmare, succesul real constă în aplicarea transparentă, rapidă și echilibrată a noilor dispoziții, astfel încât obiectivul fundamental – competiție liberă și alegeri corecte – să devină realitate.

Bibliografie

1. ADEPT, 2025. Legea nr. 100/2025: Reguli noi pentru integritatea procesului electoral și prevenirea influențelor ilegale. <https://www.undp.org/ro/moldova/publications/legea-nr-100/2025-reguli-noi-pentru-integritatea-procesului-electoral-si-prevenirea-influentelor-ilegale> [Accesat 07.02.2026].
2. Venice Commission of The Council of Europe Opinion 1253/2025 on Republic of Moldova Law no. 100/2025 containing a set of legislative amendments aiming to combat electoral corruption, <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/cdl-ad-2026-007-e> [Accesat 17.03.2026].
3. Birch, S., 2011. Electoral malpractice.
4. Checklist for integrity of elections and risk-management matrix, n.d. https://commission.europa.eu/publications/checklist-integrity-elections-and-risk-management-matrix_en European Commission. [Accesat 07.02.2026].
5. CICDE, 2021. Integritatea electorală în cadrul noului sistem electoral. <https://cicde.md/2019/04/studiul-integritatea-electorala-in-cadrul-noului-sistem-electoral/> [Accesat 07.02.2026]. Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ, 2002. Comisia de la Veneția. <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/opinion-190> [Accesat 07.02.2026].
6. Codul Contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78–84 din 17.03.2017.
7. Codul Electoral al Republicii Moldova nr. 325 din 08.12.2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 426–427 din 23.12.2022.
8. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72–74 din 14.04.2009.
9. Consolidarea Codului de bune practici privind dezinformarea, 2026. https://commission.europa.eu/topics/countering-information-manipulation/strengthened-eu-code-practice-disinformation_ro#documente [Accesat 09.02.2026].
10. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 466 din 29.07.2024.

38 Electoral Integrity Project, 2023. Electoral Integrity Global Report 2023. [online] Available at: Electoral Integrity Project website [Accessed 7 February 2026].

11. Electoral Integrity Project, 2023. Electoral Integrity Global Report 2023; <https://www.electoralintegrityproject.com/global-report-2023> [Accesat 07.02.2026].
12. European Commission, 2025. Intră în vigoare noi norme ale UE privind publicitatea politică. https://commission.europa.eu/news-and-media/news/new-eu-rules-political-advertising-come-effect-2025-10-10_ro [Accesat 07.02.2026].
13. European Commission, n.d. European cooperation network on elections. [ommission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/democracy-and-electoral-rights/european-cooperation-network-elections_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/democracy-and-electoral-rights/european-cooperation-network-elections_en). [Accesat 07.02.2026]
14. Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 4153 din 05.10.2025 cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025.
15. Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 5182 din 19.07.2021 cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021.
16. International IDEA, 2012. The Report of the Global Commission on Elections, Democracy and Security. <https://www.idea.int/publications/catalogue/deepening-democracy-strategy-improving-integrity-elections-worldwide> [Accesat 07.02.2026].
17. Legea nr. 100 din 13.06.2025 pentru modificarea unor acte normative (combaterea eficientă a fenomenului corupției electorale și a aspectelor conexe acestuia). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 317–319 din 14.06.2025.
18. Legea nr. 82 din 25.05.2017 privind integritatea. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 229–243 din 07.07.2017.
19. Norris, P., 2013. The new research agenda studying electoral integrity. *Electoral Studies*, 32(4), pp. 563–575.
20. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, 1966. În: *Tratate Internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998, art. 25.
21. Promo-LEX, 2026. Misiunea de observare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025. <https://promolex.md/misiunea-promo-lex-de-observare-a-alegerilor-parlamentare-din-28-septembrie-2025-a-prezentat-raportul-final/> [Accesat 07.02.2026].
22. Promo-LEX, 2026. Raport final. Misiunea de observare a alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, <https://promolex.md/raport-final-misiunea-de-observare-a-alegerilor-parlamentare-din-28-septembrie-202/> [Accesat 09.02.2026].
23. UK Electoral Commission, 2024. Enabling factor one: Independence and integrity. <https://www.electoralcommission.org.uk/about-us/our-plans-priorities-and-spending/annual-report-and-accounts-2023/24/enabling-factor-one-independence-and-integrity> [Accesat 07.02.2026].

CAMPANIA ELECTORALĂ ÎN AFARA ȚĂRII: BUNE PRACTICI ALE UNIUNII EUROPENE

ELECTORAL CAMPAIGN ABROAD: EUROPEAN UNION GOOD PRACTICES

Viorica CALUGHER, dr., conf. univ.,
formatoare, IP Centrul de instruire continuă în domeniul electoral

Creșterea mobilității internaționale și extinderea comunităților diasporale au determinat transformări importante în modul de exercitare a drepturilor politice, iar campania electorală desfășurată în afara țării a devenit un element esențial al proceselor democratice contemporane. Importanța temei rezidă în necesitatea identificării unor mecanisme eficiente și echitabile de comunicare electorală cu alegătorii din diaspora, în condițiile existenței unor reglementări diferite în statele membre ale Uniunii Europene și ale intensificării utilizării platformelor digitale în campaniile electorale. Cercetarea se bazează pe analiza raportului elaborat de International IDEA privind campaniile electorale desfășurate în cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, cu utilizarea surselor primare și secundare, inclusiv legislația și interviurile cu actorii politici, organisme de management electoral și părți interesate internaționale. Rezultatele preconizate ale studiului constau în identificarea principalelor modele europene de reglementare a campaniilor electorale în afara țării și în evidențierea unor bune practici. Concluziile cercetării relevă faptul că statele membre ale Uniunii Europene urmăresc realizarea unui echilibru între garantarea drepturilor politice ale cetățenilor aflați în diaspora și protejarea suveranității și securității statului gazdă.

Cuvinte-cheie: campanie electorală, diaspora, votare în afara țării, drept electoral.

The rise in international mobility and the expansion of diaspora communities have driven significant transformations in how political rights are exercised, making electoral campaigning abroad an essential element of contemporary democratic processes. The relevance of this topic lies in the need to identify efficient and equitable mechanisms for electoral communication with diaspora voters, given the divergent regulations across European Union member states and the intensifying use of digital platforms in election campaigns. This research is based on an analysis of the report developed by International IDEA on electoral campaigns conducted across the 27 European Union member states, utilizing primary and secondary sources, including legislation and interviews with political actors, electoral management bodies, and international stakeholders. The expected outcomes of the study consist of identifying the main European models for regulating out-of-country electoral campaigns and highlighting best practices. The findings of the research reveal that European Union member states seek to strike a balance between guaranteeing the political rights of their diaspora citizens and protecting the sovereignty and security of the host state.

Key words: election campaign, diaspora, out-of-country voting, electoral rights.

Introducere

Globalizarea și migrația internațională au determinat transformări importante în modul de exercitare a drepturilor politice. Comunitățile diasporale joacă un rol din ce în ce mai relevant în procesele electorale naționale, iar statele democratice sunt nevoite să adapteze mecanismele electorale la noile realități sociale și politice. Campania electorală desfășurată în afara țării constituie un instrument esențial de comunicare politică între concurenții electorali și alegătorii stabiliți peste hotare.

Deși dreptul la vot al cetățenilor aflați în afara statului de origine este recunoscut în numeroase state, dreptul de a desfășura activități de campanie electorală în alte jurisdicții rămâne dependent de cadrul legislativ al statului gazdă. Raportul International IDEA arată că „dreptul de a face campanie electorală la nivel internațional rămâne la latitudinea și în cadrul legislativ al țării gazdă”³⁹. Această situație generează multiple provocări juridice și practice, în special în ceea ce privește libertatea de exprimare, libertatea întrunirilor, publicitatea politică și finanțarea campaniilor.

În prezent, creșterea utilizării platformelor digitale și a rețelelor de socializare transformă profund modul de desfășurare a campaniilor electorale. Comunicarea politică online facilitează contactul direct dintre concurenții electorali și alegătorii din diaspora, însă creează și noi riscuri legate de manipularea informațională, publicitatea politică netransparentă și influențele externe asupra proceselor electorale.

Scopul articolului este de a prezenta principalele modele europene privind campania electorală în afara țării și de a identifica bunele practici dezvoltate de statele membre ale Uniunii Europene pentru asigurarea unui proces electoral democratic și echitabil.

Cercetarea are la bază o metodologie calitativă, fundamentată pe analiza comparativă și interpretativă a legislației electorale și a practicilor administrative din statele membre ale Uniunii Europene. Metodele utilizate includ: analiza documentară, metoda comparativă, analiza juridică, analiza practicilor electorale, metoda descriptivă.

Metodologia utilizată în raportul International IDEA se bazează pe analiza comparativă a legislației celor 27 de state membre ale Uniunii Europene, pe cercetări documentare și pe interviuri realizate cu practicieni electorali și reprezentanți ai partidelor politice, ceea ce permite identificarea unor modele distincte de reglementare și a unor practici considerate eficiente în statele membre ale Uniunii Europene.

³⁹ Tamara Otiashvili, Yuliya Shypilova, Gabriela Skulova, Domenico Castellani, Vasil Vashchanka, *Campania electorală în afara țării: Reglementările juridice și practica celor 27 de state membre ale Uniunii Europene*, International IDEA, Stockholm, 2026, p. 1.

Totodată, studiul utilizează: instrumente juridice internaționale; documente ale Consiliului Europei; recomandările Comisiei de la Veneția; rapoarte OSCE/ODIHR; acte normative ale Uniunii Europene; studii academice privind participarea electorală a diasporei.

Cercetarea a urmărit identificarea reglementărilor referitoare la întrunirile și mitingurile electorale; publicitatea electorală; afișajul politic; campaniile online; finanțarea campaniilor desfășurate în străinătate.

În ultima perioadă remarcăm creșterea importanței diasporei în procesele electorale moderne. În acest context, International IDEA arată că peste 150 de state permit deja diferite forme de vot în afara țării, ceea ce demonstrează extinderea participării electorale transnaționale⁴⁰.

Cetățenii unei țări, aflați înafara acesteia influențează mai multe aspecte ale domeniului electoral: rata de participare electorală, legitimitatea democratică, orientarea geopolitică a statelor, politicile publice privind migrația și integrarea europeană.

În ultimele decenii, diaspora a devenit un actor politic transnațional important, influențând atât participarea electorală, cât și orientarea democratică și geopolitică a statelor de origine. Extinderea mecanismelor de vot în afara țării reflectă tendința modernă de consolidare a cetățeniei democratice dincolo de frontierele naționale⁴¹.

În cazul Republicii Moldova, diaspora a devenit un actor electoral strategic, având o participare ridicată și un impact important asupra rezultatelor electorale recente⁴².

1. Standardele internaționale privind campania electorală în afara țării

Drepturile electorale constituie o componentă fundamentală a sistemelor democratice contemporane. Deși dreptul internațional nu consacră explicit obligația statelor de a organiza campanii electorale în străinătate, mai multe instrumente internaționale garantează drepturile și libertățile necesare desfășurării procesului electoral.

Declarația Universală a Drepturilor Omului a ONU, 1948, (art. 21) stabilește că voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat și să fie exprimată prin alegeri autentice organizate prin sufragiu universal și egal.

40 Lina Antara, Oliver Joseph, Katrin Lewis, Iris Samuels, *Out-of-Country Voting for migrants and refugees: dilemmas and best practices*. August 23, 2018: <https://www.idea.int/news/out-country-voting-migrants-and-refugees-dilemmas-and-best-practices>

41 Ibidem.

42 *Moldovan diaspora critical in elections as country battles Russian vote-buying, says former minister*: <https://www.theguardian.com/world/2025/sep/27/moldova-diaspora-critical-in-elections-as-country-battles-russian-vote-buying-says-former-minister>

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice al ONU, 1966, garantează dreptul cetățenilor de a participa la conducerea treburilor publice și de a vota și a fi aleși în cadrul unor alegeri periodice și autentice. Totodată, articolele 19, 21 și 22 consacră libertatea de exprimare, libertatea întrunirilor pașnice și libertatea de asociere.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Protocolul nr. 1 al Consiliului Europei, 1952, impun statelor obligația de a organiza alegeri libere care să asigure libera exprimare a opiniei poporului.

Comisia de la Veneția, 2002, subliniază faptul că participarea cetățenilor aflați în străinătate contribuie la consolidarea democrației și recomandă statelor să adopte măsuri care să faciliteze exercitarea drepturilor electorale ale diasporei.

Totodată, documentele OSCE/ODIHR accentuează importanța asigurării unui mediu electoral echitabil și transparent, inclusiv în ceea ce privește accesul la informație și libertatea concurenților electorali de a-și desfășura campania.

Cu toate acestea, raportul International IDEA relevă faptul că nu există obligații internaționale explicite care să impună statelor gazdă permiterea campaniilor electorale organizate de actori politici străini.

2. Reglementarea campaniilor electorale în statele membre ale Uniunii Europene

Analiza comparativă a legislației statelor membre ale Uniunii Europene demonstrează existența unor diferențe semnificative în ceea ce privește campaniile electorale desfășurate de actori politici străini.

Raportul International IDEA relevă că majoritatea statelor membre nu reglementează expres campaniile cetățenilor străini, însă anumite state prevăd restricții explicite. De exemplu, Slovenia interzice organizarea campaniilor electorale pentru alegerile altor state, iar Austria poate limita dreptul la întrunire atunci când activitățile politice ale resortisanților străini contravin intereselor de politică externă sau valorilor democratice fundamentale.

În Franța și Germania, organizarea activităților publice de campanie este posibilă în condițiile respectării regulilor privind ordinea publică și libertatea întrunirilor. Totodată, în unele state sunt aplicate restricții lingvistice privind publicitatea electorală.

Totodată, Raportul menționează că numeroase state membre solicită notificarea prealabilă a autorităților pentru organizarea adunărilor publice. Printre acestea se

numără Austria, Republica Cehă, Franța, Germania, Ungaria, Italia, Malta, Țările de Jos, Polonia, Slovacia, Spania și Suedia.

În Țările de Jos, reprezentanților statelor non-UE nu li se permite desfășurarea campaniilor electorale în cele trei luni premergătoare alegerilor din statul lor de origine. Totodată, în Lituania, organizațiile politice ale statelor non-UE nu pot desfășura activități politice pe teritoriul statului.

În majoritatea statelor membre, administrațiile locale au competența de a decide privind utilizarea spațiului public pentru campanie electorală. Unele state aplică principiul repartizării echitabile a spațiului public pentru afișaj electoral, astfel încât toți concurenții să beneficieze de șanse egale.

Aceste exemple demonstrează că statele europene încearcă să găsească un echilibru între protejarea libertăților democratice și prevenirea ingerințelor externe în procesele electorale interne.

3. Campania electorală online – o bună practică europeană

Una dintre cele mai importante tendințe identificate în statele membre ale Uniunii Europene este utilizarea campaniilor online și a rețelelor de socializare. Raportul International IDEA subliniază că aceste platforme sunt mai accesibile și mai puțin restrictive decât formele tradiționale de campanie.

Campania online oferă posibilitatea comunicării directe cu diaspora și reduce costurile logistice asociate organizării întrunirilor publice. Totodată, platformele digitale permit o comunicare rapidă și adaptată comunităților diasporale.

Uniunea Europeană a adoptat recent reglementări privind transparența publicității politice online. Aceste norme prevăd obligația etichetării clare a publicității politice și a indicării sursei de finanțare, a publicului-țintă și a cheltuielilor efectuate⁴³. În plus, noile reguli interzic finanțarea publicității politice din afara Uniunii Europene în perioada preelectorală.

Aceste măsuri reprezintă bune practici importante pentru combaterea manipulării informaționale și a ingerințelor externe în procesele democratice.

Totodată, fenomenul digitalizării campaniilor electorale a adus transformări majore în comunicarea politică, caracterizată prin microtargetarea electorală; publicitatea politică algoritmică; utilizarea datelor personale; influența platformelor Meta, Google, TikTok; manipularea informațională.

43 Parlamentul European, *Rezoluția legislativă din 27 februarie 2024 privind transparența și vizarea publicității politice*.

Studiile academice recente demonstrează că publicitatea politică online produce efecte diferite asupra alegătorilor și poate genera dezechilibre electorale⁴⁴.

Transformarea digitală a comunicării politice a modificat profund modul de desfășurare a campaniilor electorale în diaspora. Platformele online și rețelele de socializare utilizează algoritmi care selectează și promovează anumite tipuri de conținut în funcție de preferințele utilizatorilor, nivelul de interacțiune și interesul comercial al platformelor. În acest context, mesajele politice emoționale, polarizante sau populiste pot beneficia de o vizibilitate sporită și de o distribuire mai rapidă în comparație cu mesajele electorale tradiționale.

Totodată, campaniile online permit partidelor populiste sau formațiunilor cu resurse limitate să obțină un impact electoral semnificativ la costuri mult mai reduse decât în cazul campaniilor clasice desfășurate prin mass-media tradițională sau publicitate stradală. Cu toate acestea, lipsa transparenței privind funcționarea algoritmilor, criteriile de promovare a conținutului și finanțarea publicității politice online poate afecta principiul egalității de șanse între concurenții electorali și poate genera riscuri privind manipularea comportamentului electoral al alegătorilor din diaspora. În acest sens, instituțiile europene accentuează necesitatea consolidării transparenței publicității politice digitale și a responsabilizării platformelor online în vederea protejării integrității proceselor democratice.

„Transformarea digitală a comunicării politice a modificat profund modul de desfășurare a campaniilor electorale în diaspora. Platformele online permit comunicarea rapidă și ieftină cu alegătorii aflați peste hotare, însă dezvoltarea publicității politice algoritmice generează riscuri privind manipularea informațională, microtargetarea netransparentă și influențele externe asupra proceselor democratice.”⁴⁵

Unul dintre cele mai importante riscuri asociate campaniilor electorale desfășurate în diaspora îl reprezintă ingerințele externe și vulnerabilitățile privind securitatea electorală. Dezvoltarea tehnologiilor digitale și extinderea platformelor online au creat noi posibilități de influențare a comportamentului electoral prin intermediul dezinformării, finanțării ascunse și manipulării informaționale. Actorii externi pot utiliza rețele coordonate de comunicare, conturi false sau influenceri pentru promovarea anumitor mesaje politice și pentru influențarea alegătorilor aflați în afara țării. În special comunitățile diasporale pot deveni ținte ale campaniilor de manipulare online, deoarece acestea consumă frecvent informații prin intermediul rețelelor sociale și al platformelor digitale transnaționale. Totodată, lipsa transparenței privind sursele de finanțare a publicității politice și dificultatea monitorizării activităților electorale desfășurate în alte jurisdicții pot facilita apariția

44 Jukka Ruohonen, *A Dip Into a Deep Well: Online Political Advertisements, Valence, and European Electoral Campaigning*, 2 Nov 2020: <https://arxiv.org/abs/2001.10622>

45 Ibidem.

ingerințelor externe în procesele democratice. În acest context, instituțiile europene și organizațiile internaționale accentuează necesitatea consolidării mecanismelor de monitorizare a publicității politice online, a cooperării dintre state și a combaterii dezinformării, în vederea protejării integrității și securității proceselor electorale.

În acest context, una dintre cele mai cunoscute instituții media la nivel internațional, The Guardian, face referință la cazul Republicii Moldova, ca fiind unul relevant și poate fi utilizat drept studiu de caz contemporan.

„Campaniile electorale desfășurate în diaspora sunt vulnerabile la influențe externe și operațiuni de manipulare informațională. În contextul dezvoltării tehnologiilor digitale, actorii externi pot utiliza platformele online pentru finanțarea ascunsă a publicității politice, răspândirea dezinformării și influențarea comportamentului electoral al comunităților diasporale.”⁴⁶

4. Întâlnirile cu alegătorii și organizarea evenimentelor electorale

Întâlnirile cu alegătorii reprezintă una dintre cele mai importante forme de campanie electorală în diaspora. Raportul evidențiază faptul că aceste activități sunt protejate prin dreptul la libertatea întrunirilor, însă organizarea lor poate fi supusă unor proceduri administrative.

În state precum Austria, Franța, Germania, Italia, Polonia sau Suedia este necesară notificarea prealabilă a autorităților pentru organizarea adunărilor publice. În practică, cele mai eficiente campanii electorale desfășurate în diaspora au fost cele organizate în spații private sau semi-private, precum restaurante, biblioteci sau centre culturale frecventate de comunitățile diasporale.

Interviurile realizate în cadrul raportului arată că partidele politice utilizează frecvent reprezentanți ai diasporei pentru coordonarea activităților locale de campanie și pentru comunicarea directă cu alegătorii.

Un alt aspect legat de campaniile electorale din afara țării se referă la egalitatea de șanse dintre concurenții electorali în aceste campanii.

Raportul arată că partidele mari au avantaje evidente în campaniile desfășurate în diaspora, iar lipsa unor reguli uniforme privind campania electorală în afara țării poate genera dezechilibre semnificative între concurenții electorali. Partidele mari și bine consolidate dispun de resurse financiare, organizaționale și logistice superioare, ceea ce poate afecta principiul egalității de șanse în competiția electorală.

46 Lisa O'Carroll, *Moldovan diaspora critical in elections as country battles Russian vote-buying, says former minister*, 27 septembrie 2025: <https://www.theguardian.com/world/2025/sep/27/moldova-diaspora-critical-in-elections-as-country-battles-russian-vote-buying-says-former-minister>

Standardele elaborate de OSCE/ODIHR acordă o importanță deosebită desfășurării corecte și democratice a campaniilor electorale, considerând că integritatea procesului electoral depinde nu doar de organizarea votării, ci și de condițiile în care se desfășoară întreaga competiție electorală. Potrivit metodologiei OSCE/ODIHR, alegerile democratice trebuie analizate ca un proces complex și continuu, care începe cu mult înaintea zilei votării și include cadrul juridic electoral, libertatea campaniei, accesul concurenților electorali la mass-media, transparența finanțării campaniei și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale. În acest context, OSCE/ODIHR subliniază necesitatea asigurării unui mediu electoral echitabil, în care toți concurenții să beneficieze de condiții egale pentru promovarea mesajelor electorale, iar alegătorii să aibă acces la informații pluraliste și imparțiale. Totodată, organizația evidențiază rolul esențial al monitorizării campaniilor electorale, inclusiv al observării mass-mediei și al combaterii utilizării abuzive a resurselor administrative sau a manipulării informaționale, în vederea protejării integrității și credibilității proceselor electorale democratice⁴⁷.

Finanțarea campaniilor electorale în afara țării reprezintă una dintre cele mai sensibile probleme juridice. Majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene interzic sau limitează finanțarea campaniilor din surse externe.

Raportul IDEA subliniază dificultatea monitorizării donațiilor și cheltuielilor realizate în alte jurisdicții și necesitatea cooperării dintre autoritățile electorale. Lipsa unui mecanism comun european poate afecta transparența și controlul asupra finanțării campaniilor electorale în diaspora. În acest sens, bunele practici europene recomandă: aplicarea acelorași reguli de raportare pentru cheltuielile efectuate în diaspora; cooperarea dintre autoritățile electorale și autoritățile statului gazdă; sporirea transparenței finanțării publicității politice online.

Concluzii și recomandări

În contextul intensificării fenomenelor migraționale și al dezvoltării comunităților diasporale, campania electorală desfășurată în afara țării a devenit o componentă relevantă a democrației contemporane și o expresie a extinderii participării politice dincolo de frontierele statului național. Evoluția mecanismelor de vot în diaspora și creșterea influenței electorale a cetățenilor aflați peste hotare au determinat statele democratice să reevalueze raportul dintre exercitarea drepturilor politice, suveranitatea statului gazdă și necesitatea protejării integrității proceselor electorale. În acest context, campania electorală în afara țării nu mai poate fi privită exclusiv ca o activitate auxiliară procesului electoral, ci ca o dimensiune distinctă a participării democratice transnaționale.

47 OSCE/ODIHR Election Methodology: <https://odihr.osce.org/odihr/elections/methodology>

Analiza comparativă a practicilor existente în statele membre ale Uniunii Europene demonstrează că nu există un model unic sau uniform de reglementare a campaniilor electorale desfășurate în diaspora. Diferențele dintre sistemele juridice naționale, tradițiile constituționale și politicile privind participarea cetățenilor aflați în străinătate determină existența unor abordări variate, de la reglementări restrictive până la modele mai permissive și flexibile. Cu toate acestea, cercetarea evidențiază existența unor principii și bune practici comune care contribuie la desfășurarea unor campanii electorale democratice, transparente și echitabile în afara teritoriului național.

Printre cele mai relevante bune practici identificate se remarcă dezvoltarea mecanismelor de cooperare între statul organizator al alegerilor și statul gazdă, în special în ceea ce privește organizarea întrunirilor electorale, utilizarea spațiului public și prevenirea conflictelor juridice sau administrative. De asemenea, utilizarea platformelor online și a rețelelor de socializare s-a afirmat drept unul dintre cele mai eficiente instrumente de comunicare electorală cu diaspora, oferind posibilitatea unei interacțiuni rapide și directe cu alegătorii aflați peste hotare. Totodată, experiența europeană accentuează importanța consolidării transparenței publicității politice online, a identificării clare a surselor de finanțare a mesajelor electorale și a prevenirii manipulării informaționale sau a ingerințelor externe în procesele democratice.

Un alt principiu fundamental evidențiat de cercetare îl constituie respectarea egalității de șanse între concurenții electorali. Lipsa unor reguli clare privind accesul la mass-media, utilizarea resurselor financiare și desfășurarea activităților electorale în diaspora poate genera dezechilibre semnificative în competiția electorală, favorizând actorii politici care dispun de resurse organizaționale și financiare superioare. În acest sens, transparența finanțării campaniilor electorale și consolidarea mecanismelor de monitorizare și control reprezintă condiții esențiale pentru asigurarea integrității proceselor electorale și pentru menținerea încrederii publice în legitimitatea alegerilor.

Totodată, cercetarea demonstrează că dezvoltarea tehnologiilor digitale și extinderea utilizării rețelelor sociale transformă profund comunicarea electorală în diaspora, generând atât oportunități democratice, cât și noi vulnerabilități privind securitatea electorală. Riscurile asociate dezinformării, microtargetării politice netransparente și influențelor externe impun consolidarea cooperării internaționale și adaptarea cadrului normativ electoral la noile realități tehnologice.

Prin urmare, experiența europeană relevă necesitatea elaborării unor reglementări clare, coerente și previzibile privind campania electorală desfășurată în afara țării, capabile să asigure un echilibru între garantarea drepturilor politice ale cetățenilor din diaspora și protejarea suveranității și securității statelor gazdă. În același timp, armonizarea standardelor privind transparența publicității politice, monitorizarea finanțării electorale și combaterea manipulării informaționale reprezintă direcții

esențiale pentru consolidarea integrității proceselor democratice și pentru dezvoltarea unei participări electorale transnaționale compatibile cu valorile democratice europene.

Bibliografie

1. Comisia de la Veneția, *Codul bunelor practici în materie electorală*, Strasbourg, 2002.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948.
3. Jukka Ruohonen, *A Dip Into a Deep Well: Online Political Advertisements, Valence, and European Electoral Campaigning*, 2 Nov 2020: <https://arxiv.org/abs/2001.10622>
4. Lina Antara, Oliver Joseph, Katrin Lewis, Iris Samuels, *Out-of-Country Voting for migrants and refugees: dilemmas and best practices*. August 23, 2018: <https://www.idea.int/news/out-country-voting-migrants-and-refugees-dilemmas-and-best-practices>
5. Lisa O'Carroll, *Moldovan diaspora critical in elections as country battles Russian vote-buying, says former minister*, 27 september 2025: <https://www.theguardian.com/world/2025/sep/27/moldova-diaspora-critical-in-elections-as-country-battles-russian-vote-buying-says-former-minister>
6. *Moldovan diaspora critical in elections as country battles Russian vote-buying, says former minister*: <https://www.theguardian.com/world/2025/sep/27/moldova-diaspora-critical-in-elections-as-country-battles-russian-vote-buying-says-former-minister>
7. OSCE/ODIHR Election Methodology: <https://odihr.osce.org/odihr/elections/methodology>
8. Parlamentul European, *Rezoluția legislativă din 27 februarie 2024 privind transparența și vizarea publicității politice*.
9. Tamara Otiashvili, Yuliya Shypilova, Gabriela Skulova, Domenico Castellani, Vasil Vashchanka, *Campania electorală în afara țării: Reglementările juridice și practica celor 27 de state membre ale Uniunii Europene*, International IDEA, Stockholm, 2026.

ROLUL ALEGĂTORULUI ÎN GESTIONAREA RISCURILOR ELECTORALE

THE ROLE OF THE VOTER IN ELECTORAL RISK MANAGEMENT

Pavel CABACENCO,
Consultant International IDEA⁴⁸
International IDEA Consultant

Rezumat: Articolul analizează rolul alegătorului în gestionarea riscurilor electorale, pornind de la ideea că acesta nu mai poate fi înțeles doar ca beneficiar al serviciilor electorale, ci și ca actor al rezilienței democratice, cu funcții de prevenire, avertizare timpurie, stabilizare și feedback. Metodologia utilizată combină analiza conceptuală a cadrului International IDEA privind gestionarea riscurilor, reziliența electorală și gestionarea crizelor cu examinarea unor practici instituționale ale autorităților electorale din state europene, America de Nord, Africa și Australia. Studiul evidențiază că informarea corectă, refuzul coruperii electorale, raportarea incidentelor și comportamentul calm în situații de criză pot reduce vulnerabilitățile procesului electoral. Pentru Republica Moldova, articolul propune dezvoltarea unui model de implicare civică preventivă, conectat la educația electorală, comunicarea strategică și mecanismele instituționale de gestionare al riscurilor.

Cuvinte-cheie: gestionarea riscurilor electorale, alegător, reziliență electorală, dezinformare, integritate electorală, criză electorală, educație civică.

Abstract: The article analyzes the role of voters in electoral risk management, starting from the premise that voters can no longer be understood merely as beneficiaries of electoral services, but also as actors of democratic resilience, with functions related to prevention, early warning, stabilization and feedback. The methodology combines a conceptual analysis of the International IDEA framework on risk management, electoral resilience and crisis management with an examination of institutional practices of electoral authorities from European states, North America, Africa and Australia. The study highlights that accurate information, refusal of electoral corruption, reporting of incidents and calm behavior in crisis situations can reduce the vulnerabilities of the electoral process. For the Republic of Moldova, the article proposes the development of a model of preventive civic engagement connected to electoral education, strategic communication and institutional mechanisms for risk management.

Keywords: electoral risk management, voter, electoral resilience, disinformation, electoral integrity, electoral crisis, civic education.

⁴⁸ Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA) este o organizație interguvernamentală care susține democrația la nivel mondial (www.idea.int).

Introducere

În ultimul deceniu, administrarea alegerilor s-a transformat dintr-un domeniu predominant procedural al guvernancei democratice într-o componentă esențială a acesteia, expusă unor riscuri multiple, dinamice și interdependente. Autoritățile electorale din lume trebuie să asigure simultan legalitatea operațiunilor, continuitatea serviciilor electorale, securitatea fizică și cibernetică, protecția datelor, transparența rezultatelor și încrederea publică. În acest context, gestionarea riscurilor electorale nu mai poate fi redusă la o listă internă de probleme administrative. Ea devine o funcție strategică prin care instituțiile anticipează evenimente negative, evaluează probabilitatea și impactul acestora, stabilesc praguri de alertă, decid măsuri de tratament și comunică public despre incertitudini.

Conform studiilor International IDEA, organele de management electoral se confruntă cu riscuri în toate fazele ciclului electoral, într-un mediu tot mai complex și volatil, influențat de dezvoltarea tehnologiilor, inclusiv a inteligenței artificiale (IA), de schimbările demografice și migrație, de riscurile la adresa securității umane, de conflictele armate, de informațiile incomplete sau inexacte, de interferența și manipularea informațională internă și externă, precum și de calamitățile naturale. Atunci când riscurile nu sunt înțelese și tratate, ele pot submina credibilitatea procesului și a rezultatelor⁴⁹. Această constatare este relevantă nu doar pentru managementul intern al autorităților electorale, ci și pentru modul în care publicul larg, alegătorii, sunt integrați în efortul de protejare a alegerilor.

Articolul pornește de la premisa că alegătorul trebuie analizat ca actor transversal al ciclului de gestionare a riscurilor electorale. În abordarea clasică, alegătorul este privit preponderent ca destinatar al serviciului electoral: se informează, se înregistrează, votează și, eventual, depune contestații. În abordarea modernă, alegătorul devine și sursă de date, senzor civic, co-producător de integritate, factor de stabilizare în situații tensionate și evaluator al încrederii publice. Această re poziționare nu substituie responsabilitatea autorității electorale, ci o completează. Instituțiile păstrează mandatul legal, competența tehnică și responsabilitatea finală, însă eficiența măsurilor de prevenire depinde tot mai mult de comportamentele sociale ale cetățenilor.

49 Vincent, A., Alihodžić, S. & Gale, S., 2021. Risk Management in Elections: A Guide for Electoral Gestionarea Bodies. Stockholm and Canberra: International IDEA and Australian Electoral Commission.

1. Repere conceptuale: de la managementul alegerilor la reziliență electorală participativă

International IDEA definește protejarea alegerilor ca efort de prevenire, rezistență și recuperare în raport cu evenimentele negative care pot submina integritatea proceselor și rezultatelor electorale. Aceeași sursă subliniază că această activitate este funcțional legată de munca organelor electorale, dar presupune colaborare interinstituțională și colaborare a mai multor părți interesate, utilizând metode de gestionare a riscurilor, consolidare a rezilienței și gestionare a crizelor⁵⁰. Această formulare este importantă deoarece permite depășirea interpretării strict birocratice a riscului. Dacă protejarea alegerilor este interinstituțională și participativă, atunci alegătorul, societatea civilă, mass-media, partidele politice, instituțiile de securitate și autoritățile locale devin componente ale unui sistem comun de reziliență.

În cadrul aceluiași model, riscul electoral este definit ca posibilitatea producerii unui eveniment cu efect negativ asupra procesului electoral, determinat de factori interni sau externi. Factorii interni sunt condiții specifice procesului electoral, precum deficiențe ale cadrului legal, slăbiciuni operaționale, instruire insuficientă, probleme de înregistrare a alegătorilor, dificultăți în ziua votării sau întârzieri în gestionarea rezultatelor. Factorii externi sunt condiții de context, cum ar fi polarizarea socială, excluziunea, violența, criminalitatea organizată, dezastrele naturale sau mediul informațional ostil⁵¹. Alegătorul se află la intersecția acestor două categorii: poate fi afectat de riscuri interne, de exemplu lipsa de informare privind secția de votare, dar poate contribui și la reducerea unor riscuri externe, de exemplu prin refuzul propagării mesajelor false.

O contribuție conceptuală esențială a cadrului International IDEA este diferențierea dintre riscuri, amenințări și crize. Riscul este o posibilitate; amenințarea este un eveniment tangibil care produce stres sau șoc; criza este situația în care integritatea electorală este deja afectată sau inevitabil afectată, pe fond de urgență și incertitudine⁵². Din perspectiva alegătorului, această distincție are consecințe practice. În faza de risc, rolul său este preventiv: verifică informații, sesizează vulnerabilități, respectă procedurile, refuză coruperea. În faza de amenințare, rolul său este de avertizare și disciplină civică: raportează incidente, nu amplifică zvonuri, cooperează cu personalul electoral. În faza de criză, rolul său este de stabilizare: păstrează calmul, urmează instrucțiunile oficiale și contribuie la reducerea panicii.

50 Alihodžić, S., 2025. The Protecting Elections Guide: The Guide to Knowing and Using the Integrated Framework for Protecting Elections. Stockholm: International IDEA.

51 Alihodžić, S. & Uribe Burcher, C., 2018. Electoral Risk Management Tool: External Factors Guide. 2nd ed. Stockholm: International IDEA.

52 Alihodžić, S., 2025. The Protecting Elections Guide: The Guide to Knowing and Using the Integrated Framework for Protecting Elections. Stockholm: International IDEA.

Conceptul de reziliență electorală participativă, utilizat în acest articol, derivă din literatura privind protejarea alegerilor, managementul riscurilor electorale și gestionarea crizelor electorale. Acesta desemnează capacitatea sistemului de management electoral de a valorifica participarea civică a alegătorilor pentru prevenirea, absorbirea și depășirea presiunilor, șocurilor și crizelor electorale, fără a transfera asupra cetățenilor responsabilitățile instituționale proprii autorităților electorale. Dimensiunea participativă nu trebuie înțeleasă ca informalizare a procesului electoral sau ca transfer al responsabilității instituționale către cetățeni, ci ca dezvoltare a unor mecanisme clare prin care publicul poate sprijini integritatea alegerilor: acces la informații oficiale, canale de raportare, educație electorală, alfabetizare media și evaluare post-electorală.

2. Alegătorul în ciclul de gestionare a riscurilor electorale

Pornind de la modelul procesului/ciclului de gestionare al riscurilor elaborat de International IDEA, ciclul de gestionare a riscurilor electorale poate fi structurat, în termeni practici, în cinci etape interdependente: identificarea riscurilor, evaluarea riscurilor, analiza riscurilor, comunicarea riscurilor și tratarea riscurilor⁵³. Aceste etape se raportează la întregul ciclu electoral și trebuie aplicate continuu, deoarece riscurile electorale sunt dinamice, se pot modifica rapid și pot produce efecte diferite în funcție de timp, spațiu, grupuri sociale și nivelul de încredere publică. La fiecare etapă al ciclului de gestionare a riscurilor alegătorul are diferite roluri (Tabel nr. 1)

53 Ibidem.

Tabel nr. 1.

Etalele gestionării riscurilor electorale și funcțiile alegătorului

La etapa de identificare a riscurilor, alegătorul funcționează ca senzor civic. El poate observa apariția unor posibile evenimente negative sau a unor factori de risc: dezinformare locală, tentative de corupere, intimidare, campanie ilegală, transportare organizată problematică, presiune asupra persoanelor vulnerabile, dificultăți de acces la secții sau neînțelegeri privind procedurile de vot. În multe situații, autoritatea electorală nu poate detecta direct ceea ce se întâmplă în spații private, grupuri de mesagerie, comunități rurale sau rețele informale. De aceea, canalele de sesizare și cultura raportării responsabile devin elemente ale avertizării timpurii.

La etapa de evaluare a riscurilor, alegătorul contribuie la clasificarea riscurilor în funcție de probabilitate și impact. Contribuțiile sale pot proveni din sesizări,

sondaje, apeluri la centre de informare, consultări publice, date privind participarea, reclamații sau observații transmise după interacțiunea cu autoritățile electorale. Percepția publică nu este întotdeauna identică cu realitatea faptică, dar reprezintă un indicator important al riscului reputațional. Dacă un număr mare de alegători consideră că informația oficială este neclară, că procedurile sunt inaccesibile sau că anumite narațiuni false sunt credibile, instituția trebuie să trateze aceste semnale ca date relevante pentru evaluarea riscului.

La etapa de analiză a riscurilor, alegătorul este sursă de date sociale și comportamentale. Analiza presupune colectarea și examinarea informațiilor pentru a înțelege dacă riscurile se materializează, care sunt factorii care le alimentează și cum diferă efectele în funcție de regiune, localitate, vârstă, gen, dizabilitate, limbă, statut socio-economic sau nivel de alfabetizare media. Datele provenite de la alegători pot ajuta autoritatea electorală să distingă între un incident izolat, o vulnerabilitate recurentă și o tendință care poate afecta credibilitatea procesului electoral.

La etapa de comunicare a riscurilor, alegătorul este receptor, multiplicator și corector al informației publice. Comunicarea riscurilor trebuie să asigure transmiterea rapidă și clară a informațiilor către toate echipele relevante, dar și către public. Pentru alegători, aceasta înseamnă acces la informații oficiale, clare, accesibile și adaptate diferitelor grupuri. În același timp, alegătorul contribuie la reducerea riscului atunci când verifică informațiile înainte de distribuire, nu amplifică zvonuri și semnalează conținutul fals sau manipulator. Comunicarea eficientă a riscurilor presupune și o cultură instituțională atentă la risc, precum și mesaje sensibile la gen, diversitate lingvistică, dizabilitate și alte vulnerabilități sociale.

La etapa de tratare a riscurilor, alegătorul este actor preventiv și factor de stabilizare. El reduce riscul atunci când verifică informațiile, consultă sursele oficiale, refuză beneficiile oferite pentru influențarea votului, respectă secretul votului, nu fotografiază buletinul pentru a demonstra opțiunea, respectă instrucțiunile personalului electoral și nu blochează activitatea biroului electoral. Atunci când riscurile se materializează, comportamentul calm al alegătorului poate preveni escaladarea incidentelor. În sensul modelului Internațional IDEA, tratamentul riscului poate include nu doar măsuri de prevenire și atenuare, ci și inițierea unor acțiuni de consolidare a rezilienței și de management al crizelor.

3. Informarea alegătorilor ca tratament de risc: de la informare la capacitate civică

Una dintre cele mai directe legături dintre alegător și gestionarea riscurilor se observă în domeniul informării electorale. Ghidul Internațional IDEA Riscuri electorale: factori interni de risc, tratează campania slabă de informare și educație

a alegătorilor ca factor de risc. Acesta arată că alegătorii insuficient informați pot fi excluși din proces, pot încetini sau perturba operațiunile electorale ori pot supraîncărca nejustificat mecanismele de examenare a contestațiilor, afectând credibilitatea alegerilor și a rezultatelor⁵⁴. În timp de urgență sau criză, schimbările privind înregistrarea sau votarea trebuie comunicate întregului electorat, în mai multe limbi și în timp util.

Această abordare schimbă statutul comunicării electorale. Informarea nu este doar o activitate de relații publice, ci o măsură de tratament al riscului. Atunci când alegătorii știu unde votează, ce acte sunt necesare, cum se verifică înscrierea în listă, cum se procedează în cazul unei erori și unde se raportează o neregulă, probabilitatea incidentelor scade. Atunci când comunicarea este tardivă, ambiguă sau inaccesibilă, crește probabilitatea confuziei, aglomerației, nemulțumirii și contestațiilor.

Indicatorii propuși de International IDEA pentru acest factor sunt utili pentru proiectarea unui sistem de implicare a alegătorilor. Ei includ existența unui plan de comunicare, acuratețea și adaptarea materialelor informative, adaptarea pentru diferite grupuri lingvistice și persoane cu dizabilități, elaborarea calendarului campaniei, acoperirea geografică, diversitatea canalelor de comunicare și capacitatea operațională a autorității electorale pentru informare și educație⁵⁵. Pentru Republica Moldova, aceste elemente pot fi transformate în criterii concrete de evaluare: câte grupuri vulnerabile au fost acoperite, ce proporție a alegătorilor cunoaște procedurile, câte întrebări recurente indică neînțelegeri, ce regiuni sau comunități rămân subinformate.

În epoca inteligenței artificiale generative, educația alegătorului trebuie extinsă de la informații procedurale la igienă informațională. Alegătorul trebuie să poată distinge între informația oficială, opinie, propagandă, manipulare și conținut sintetic. Comisia Electorală din Australia (AEC) a subliniat în materialele sale privind AI și alegerile că alegătorii trebuie să fie conștienți de impactul potențial al AI asupra alegerilor și să primească informații și instrumente care să îi ajute să examineze mai profund ceea ce văd, aud și citesc⁵⁶. Acest tip de mesaj poate fi adaptat în campanii simple: verifică sursa, verifică data, verifică procedura pe pagina oficială, nu distribui înainte de verificare.

54 Alihodžić, S., Asplund, E., Bicu, I. & Wolf, P., 2024. Electoral Risks: Guide on Internal Risk Factors. 3rd ed. Stockholm: International IDEA.

55 Ibidem.

56 AEC, 2026. AI & elections. Australian Electoral Commission. <https://www.aec.gov.au/Elections/electoral-advertising/ai-and-elections.htm> [Accesat 23 mai 2026].

4. Practici internaționale relevante

Experiențele internaționale arată că implicarea alegătorilor în gestionarea riscurilor poate fi realizată prin instrumente relativ simple, dar instituționalizate.

Primul model este registrul public de dezinformare. Comisia Electorală din Australia operează un Registru al dezinformării pentru evenimente electorale federale, ca parte a responsabilității sale de a asigura accesul alegătorilor la informații bazate pe fapte despre procesele electorale. Registrul este prezentat ca instrument al sistemului de gestionare al reputației pentru apărarea alegerilor de dezinformare⁵⁷. În 2025, AEC a publicat un registru care documentează/inventarizează cazuri vizibile de dezinformare și include afirmații false sau înșelătoare cu impact semnificativ privind procesul electoral și detaliază acțiunile întreprinse de autoritate⁵⁸. Acest model transformă alegătorul într-un utilizator activ al corectării oficiale: el nu doar primește un comunicat, ci poate consulta o arhivă publică de falsuri, explicații și răspunsuri.

Al doilea model este campania de tip „Oprăți-vă și analizați!” (Stop and consider). Comisia Electorală din New South Wales le recomandă alegătorilor să se oprească și să analizeze ceea ce văd, aud sau citesc, să verifice sursa și să raporteze informațiile potențial false sau înșelătoare⁵⁹. În termeni de gestionarea al riscului, aceasta este o intervenție comportamentală: reduce probabilitatea ca cetățeanul să devină vector involuntar al dezinformării. În loc ca autoritatea să urmărească exclusiv fiecare fals, ea dezvoltă capacitatea publicului de a filtra conținutul înainte de amplificare.

Al treilea model este raportarea fraudei și protecția autonomiei votului. Comisia Electorală din Regatul Unit enumeră comportamente precum oferirea de stimulente pentru influențarea votului, manipularea votului prin corespondență, înregistrarea al alegătorilor falsă, influențarea alegătorilor să voteze împotriva voinței sale sau votarea în numele altei persoane ca forme de fraudă electorală⁶⁰. Campania „Votul tău este numai al tău” (Your vote is yours alone) urmărește să ajute alegătorii să înțeleagă infracțiunile electorale care pot avea loc la secția de votare sau la completarea votului prin corespondență și să îi împuternicească să își protejeze

57 AEC, 2026. Disinformation register. Australian Electoral Commission. <https://www.aec.gov.au/media/disinformation-register.htm> [Accesat 23 mai 2026].

58 AEC, 2025. Disinformation register: 2025 Federal Election. Australian Electoral Commission. <https://www.aec.gov.au/media/disinformation-register-2025.htm> [Accesat 23 mai 2026].

59 NSW Electoral Commission, 2025. Stop and consider. Sydney: NSW Electoral Commission. <https://elections.nsw.gov.au/integrity-and-regulation/disinformation-register/stop-and-consider> [Accesat 23 mai 2026].

60 Electoral Commission, 2026a. Report electoral fraud. London: Electoral Commission. <https://www.electoralcommission.org.uk/voting-and-elections/report-electoral-fraud> [Accesat 23 mai 2026].

votul⁶¹. Funcția alegătorului este aici de protecție a propriei libertăți electorale și de raportare a presiunii.

Al patrulea model este utilizarea hărților termice și a datelor pentru avertizare timpurie. În Nigeria, Comisia Independentă Națională Electorală a adoptat Instrumentul de Gestionare a Riscurilor Electorale (ERM Tool) în colaborare cu International IDEA și Uniunea Africană. Instrumentul a fost folosit pentru a înțelege factori de risc, a analiza date și a lua măsuri de prevenire sau diminuare a amenințărilor de securitate, fiind implementat în alegerile generale federale din 2015, 2019 și 2023, precum și în alegeri locale⁶². În 2023, instrumentul a fost redefinit pentru cartografiere granulară, georeferențiere, geo-tagging, revizuirea registrului factorilor de risc, clasificarea riscurilor și extinderea surselor de date către actori precum agențiile de Securitate, de exemplu poliția și Agenției Naționale de Orientare (NOA)⁶³. În 2024, în contextul organizării alegerilor pentru funcția de guvernator în statele Edo și Ondo, au fost desfășurate ateliere GRE cu participarea membrilor Comitetului Interinstituțional Consultativ pentru Securitate Electorală, a reprezentanților societății civile, ai mass-mediei și a personalului electoral. Exercițiile de „verificare în teren” au permis elaborarea unor hărți termice ale riscurilor electorale, utilizate pentru identificarea zonelor cu cel mai ridicat nivel de expunere⁶⁴. Deși acest model este mai mult instituțional decât orientat direct spre alegător, el arată importanța datelor locale, a actorilor comunitari și a validării în teren.

Al cincilea model este consultarea și feedbackul. Ghidul International IDEA *Gestionarea riscurilor în alegeri* evidențiază faptul că organele de management electoral utilizează frecvent evaluările post-electorale, procesele de planificare internă, consultările interne și externe, precum și observațiile organizațiilor de monitorizare electorală ca surse relevante pentru identificarea riscurilor⁶⁵. În această logică, alegătorii pot fi integrați prin sondaje, focus-grupuri, mecanisme de plângeri, audieri publice, platforme de întrebări și evaluări ale serviciilor electorale.

61 Electoral Commission, 2026b. Your vote is yours alone – protect it at May’s elections. London: Electoral Commission. <https://www.electoralcommission.org.uk/media-centre/your-vote-yours-alone-protect-it-mays-elections> [Accesat 23 mai 2026].

62 INEC, 2024. Electoral Risk Management Tool. Abuja: Independent National Electoral Commission. <https://inecnigeria.org/wp-content/uploads/2024/10/ERM1.pdf>

63 Ibidem.

64 Ibidem.

65 Vincent, A., Alihodžić, S. & Gale, S., 2021. Risk Management in Elections: A Guide for Electoral Gestionarea Bodies. Stockholm and Canberra: International IDEA and Australian Electoral Commission.

5. Riscuri contemporane și funcții concrete ale alegătorului

Pornind de la tipologia provocărilor la adresa integrității electorale propusă de International IDEA și de la ghidurile privind factorii interni de risc electoral, riscurile relevante pentru alegător pot fi grupate, în scop analitic, în cinci categorii: riscuri informaționale, riscuri de integritate a votului, riscuri operaționale, riscuri de securitate și riscuri de încredere⁶⁶. Fiecare categorie solicită o funcție specifică a alegătorului.

În raport cu riscurile informaționale, alegătorul are funcția de filtru critic. Ghidul *Protejarea alegerilor* tratează acțiunile online malițioase ca o categorie distinctă de provocări la adresa integrității electorale, incluzând manipularea și interferența informațională străină, campaniile de dezinformare și informare eronată, atacurile cibernetice asupra infrastructurii electorale, hărțuirea online și discursul de ură. Același document avertizează că IA, în special IA generativă, permite crearea și amplificarea conținutului fals la scară și viteză fără precedent⁶⁷. Alegătorul nu poate opri singur astfel de campanii, dar poate reduce impactul lor prin verificare, prudență și refuzul distribuției impulsive.

În raport cu riscurile de integritate a votului, alegătorul are funcția de gardian al propriei autonomii. Votul cumpărat, intimidarea, presiunea familială sau comunitară, fotografierea buletinului și votul demonstrativ transformă alegătorul din titular al dreptului într-un obiect al controlului politic. Prevenirea acestui risc presupune educație juridică și electorală simplă, mesaje clare despre secretul votului și canale sigure de raportare. Prin refuzul coruperii, alegătorul nu doar respectă legea, ci reduce cererea și eficiența rețelelor informale de influențare.

În raport cu riscurile operaționale, alegătorul are funcția de utilizator disciplinat al procedurii. Problemele de înregistrare al alegătorilor, alocarea greșită la secții, lipsa materialelor, aglomerația sau neînțelegerea pașilor de votare pot genera tensiuni. Ghidul International IDEA privind factorii de risk intern arată că mentenanța registrului alegătorilor este un proces tehnic complex și sensibil, iar erorile sau percepțiile de manipulare pot submina credibilitatea alegerilor. Printre indicatori se numără calitatea campaniei de informare privind înregistrarea alegătorilor, accesibilitatea centrelor de înregistrare, transparența, înțelegerea procedurilor de reclamație/contestare și existența perioadei de verificare a listelor electorale provizorii⁶⁸. Alegătorul contribuie prin verificarea prealabilă a datelor și prin folosirea corectă a mecanismelor de corectare.

66 Alihodžić, S., 2025. *The Protecting Elections Guide: The Guide to Knowing and Using the Integrated Framework for Protecting Elections*. Stockholm: International IDEA.

67 Ibidem.

68 Alihodžić, S., Asplund, E., Bicu, I. & Wolf, P., 2024. *Electoral Risks: Guide on Internal Risk Factors*. 3rd ed. Stockholm: International IDEA.

În raport cu riscurile de securitate, alegătorul are funcția de factor de stabilizare. În ziua votării, panica, zvonurile și provocările pot transforma un incident minor într-o criză reputațională. Operațiunile de vot includ aspecte critice de logistică, securitate, integritate și transparență, iar executarea defectuoasă poate crea percepții de manipulare și reacții violente⁶⁹. Alegătorul poate reduce riscul prin respectarea indicațiilor personalului electoral, evitarea conflictelor și raportarea calmă a incidentelor.

În raport cu riscurile de încredere, alegătorul are funcția de evaluator și multiplicator al legitimității. Încrederea nu este produsă doar de autoritate, ci și de experiența trăită a alegătorului. Dacă experiența este clară, accesibilă și predictibilă, publicul este mai puțin vulnerabil la narațiuni de fraudă generalizată. Dacă experiența este confuză, opacă sau umilitoare, chiar și rezultatele corecte pot fi percepute ca suspecte.

6. Exemple din reformele electorale: profesionalizarea instituțiilor și includerea alegătorilor

Polonia

Cazul Poloniei arată că participarea alegătorilor poate deveni o resursă de reziliență electorală atunci când instituțiile democratice sunt supuse presiunilor politice. Studiul privind alegerile din Polonia evidențiază că, deși reformele electorale din perioada 2018–2023 au afectat deliberarea publică și încrederea în administrarea electorală, competitivitatea alegerilor și implicarea civică au rămas relativ robuste. Alegătorii au contribuit indirect la gestionarea riscurilor prin mobilizare civică, participare ridicată, observare cetățenească și campanii de stimulare a prezenței la vot. Un element relevant este recunoașterea observatorilor civici nepartizani și creșterea numărului de observatori la alegerile prezidențiale din 2020. În această logică, alegătorul nu este doar destinat al reformelor, ci și actor de control democratic: prin vot, observare și participare publică, el reduce riscul capturării politice a procesului electoral și susține continuitatea instituțională⁷⁰.

Peru

Alegerile generale din Peru din 2021 ilustrează rolul alegătorului într-un mediu electoral marcat simultan de pandemie, polarizare și dezinformare. Participarea este deosebit de importantă deoarece votul este obligatoriu pentru cetățenii între 18 și 70 de ani, ceea ce transformă alegătorul într-un actor central al continuității democratice. Oficiul Național pentru Procese Electorale (ONPE) a decis să nu amâne

69 Alihodžić, S. & Asplund, E., 2018. Electoral Risk Management Tool: Internal Factors Guide. 2nd ed. Stockholm: International IDEA.

70 Vashchanka, V. (2026). Protecting Elections amid Democratic Backsliding in Poland. International IDEA Case Study.

alegerile, ci să reducă riscurile sanitare prin protocoale de siguranță, campania „Votează în siguranță” și platforma „Alege-ți secția de votare”, prin care alegătorii puteau selecta opțiuni de secții apropiate de domiciliu. În același timp, riscurile informaționale au crescut prin narațiuni de fraudă, documente false și acuzații virale. Rolul alegătorului a fost ambivalent: putea contribui la raportarea neregulilor reale, dar putea fi și mobilizat de actori politici pentru amplificarea suspiciunilor nefondate. Cazul arată importanța educației, transparenței și canalelor oficiale de informare⁷¹.

Africa de Sud

Africa de Sud demonstrează o abordare instituționalizată a managementului riscurilor electorale, în care alegătorul este implicat prin informare, raportare și acces la instrumente publice de protecție. Comisia Electorală a Africii de Sud (IEC) a dezvoltat politici formale de risc, registre de risc, scenariile de criză și mecanisme de coordonare cu partidele. Un element relevant pentru rolul alegătorului este parteneriatul IEC cu organizația neguvernamentală „Media Monitoring Africa” și platforma „Real411”, care permite publicului să raporteze prejudicii digitale, inclusiv dezinformare. Astfel, alegătorul devine un actor al avertizării timpurii în spațiul informațional. În perioada pandemiei, IEC a combinat pregătirea instituțională cu comunicarea publică, consultarea societății civile și instrumente digitale, inclusiv portalul online de înregistrare a alegătorilor. Cazul arată că participarea alegătorului este eficientă atunci când instituția creează canale clare: informare oficială, raportare, educație civică și mecanisme de reacție rapidă⁷².

Suedia

Suedia reprezintă un model de protejare a alegerilor bazat pe abordare societală integrată, transparență și alfabetizare informațională. Studiul evidențiază că, după interferențele externe observate în alte democrații, autoritățile suedeze au tratat alegerile ca infrastructură critică și au construit rețele de cooperare la nivel național, regional și local. Rolul alegătorului este plasat în centrul rezilienței informaționale: campaniile publice au încurajat cetățenii să gândească critic, să identifice dezinformarea și să nu reacționeze la conținut emoțional manipulator. Autoritățile au colaborat cu mass-media și platformele sociale pentru diseminarea informațiilor corecte și eliminarea conturilor oficiale false. În plus, comunicarea transparentă a procedurilor electorale a urmărit menținerea încrederii publice. Alegătorul suedez contribuie la gestionarea riscurilor nu prin substituirea instituțiilor, ci prin

71 Cantuarias Ayo, P. și Adrianzen Rossi, W. (2026). Protecting Elections during the 2021 Peruvian General Elections. International IDEA Case Study, March 2026.

72 Matatu, N. (2023). Protecting Electoral Integrity: The Case of South Africa. International IDEA Case Study, November 2023.

comportament informațional responsabil, vigilență și încredere critică în canalele oficiale⁷³.

Ucraina

Ucraina oferă un caz extrem de reziliență electorală în condiții de conflict armat, ocupație teritorială, deplasare internă, atacuri cibernetice și dezinformare. Între 2014 și 2020, autoritățile au organizat șase alegeri naționale, deși o parte a teritoriului nu mai era controlată de stat. Din perspectiva alegătorului, riscul major a fost excluderea practică de la vot, în special pentru persoanele strămutate intern și pentru militarii aflați în zone de conflict. Comisia Electorală Centrală (CEC) a introdus mecanisme de schimbare temporară a locului de votare, ulterior simplificate prin rezoluții și servicii online. În 2020, aproximativ 100.000 de alegători au folosit dreptul de schimbare a adresei electorale. Alegătorul devine aici actor al rezilienței prin adaptare administrativă: el trebuie să utilizeze procedurile disponibile, să își actualizeze datele și să participe în pofida riscurilor. Cazul confirmă că accesibilitatea procedurilor este esențială pentru gestionarea riscurilor de excludere electorală⁷⁴.

7. Implicații pentru Republica Moldova

Pentru Republica Moldova, rolul alegătorului în gestionarea riscurilor electorale trebuie analizat în raport cu experiența alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, desfășurate într-un mediu electoral complex, caracterizat prin presiuni informaționale, riscuri de dezinformare, provocări privind votul în diasporă, necesitatea protejării integrității procedurilor și menținerea încrederii publice în instituțiile electorale.

În anul 2025, componenta de gestionare a riscurilor electorale a fost consolidată printr-o serie de activități desfășurate de Comisia Electorală Centrală, cu suportul International IDEA. Aceste activități au urmărit atât dezvoltarea capacităților instituționale ale CEC în domeniul managementului riscurilor electorale, cât și integrarea unei abordări mai sistematice de identificare, evaluare, monitorizare și tratare a riscurilor pe parcursul întregului proces electoral.

Un prim element important l-a constituit procesul de autoevaluare în domeniul gestionării riscurilor electorale, care a permis identificarea nivelului de pregătire instituțională, a practicilor existente și a domeniilor care necesitau consolidare. În același timp, membrii și funcționarii Aparatului CEC, președinții consiliilor electorale de circumscripție și reprezentanții CICDE au fost familiarizați cu

73 Bay, S. (2024). Protecting Electoral Integrity: The Case of Sweden. International IDEA, Protecting Elections Series.

74 Anguelova, V. (2025). Resilience of Ukraine Elections during Conflict (2014–2020). International IDEA Case Study, December 2025.

Instrumentul Internațional IDEA de Gestionare a Riscurilor Electorale – ERMTool. Utilizarea acestui instrument a contribuit la înțelegerea mai clară a logicii de lucru cu riscurile electorale, inclusiv identificarea factorilor de risc, evaluarea probabilității și impactului, cartografierea vulnerabilităților și monitorizarea evoluției riscurilor în timp.

În cadrul atelierelor practice ERM⁷⁵, desfășurate periodic, au fost elaborate hărți termice ale riscurilor electorale și registre de riscuri, care au permis o abordare mai structurată a vulnerabilităților identificate în perioada preelectorală și electorală. Aceste registre au fost monitorizate și actualizate în cadrul atelierelor lunare, ceea ce a oferit posibilitatea urmăririi dinamicii riscurilor și ajustării măsurilor de prevenire și diminuare. Prin această practică, gestionarea riscurilor a fost transformată dintr-un exercițiu punctual într-un proces continuu de analiză, coordonare și învățare instituțională.

O componentă distinctă a activităților realizate cu suportul Internațional IDEA a fost desfășurarea exercițiilor practice de simulare de tip tabletop – TTX. Aceste exerciții au permis testarea capacității funcționarilor electorali de a reacționa la amenințări, incidente și situații de criză care pot apărea în ziua alegerilor. Scenariile analizate au vizat situații precum incidente de securitate în secția de votare, perturbări operaționale, riscuri informaționale, presiuni asupra funcționarilor electorali, probleme de comunicare sau necesitatea coordonării rapide cu alte instituții competente. Astfel, exercițiile TTX au contribuit la dezvoltarea reflexelor instituționale de reacție, la clarificarea rolurilor și responsabilităților și la consolidarea cooperării între actorii implicați în organizarea alegerilor.

Rezultatele acestor activități au contribuit la elaborarea și ajustarea unor proceduri operaționale standard, inclusiv pentru gestionarea situațiilor excepționale în secția de votare. Totodată, atelierelor practice au permis discutarea și aplicarea unor strategii de tratare a riscurilor, precum prevenirea, reducerea impactului, transferul responsabilităților către instituțiile competente, comunicarea rapidă cu publicul și escaladarea controlată a situațiilor care depășesc capacitatea organelor electorale de nivel inferior.

Prin urmare, activitățile desfășurate în 2025 cu suportul Internațional IDEA au avut un rol important în trecerea de la o abordare predominant reactivă la una preventivă și anticipativă a managementului electoral. Ele au consolidat capacitatea CEC, CICDE și a organelor electorale inferioare de a lucra cu riscurile într-un mod structurat, bazat pe date, scenarii, hărți de risc, registre actualizate și exerciții practice. Această experiență reprezintă o bază importantă pentru dezvoltarea în continuare a unei culturi instituționale a gestionării riscurilor electorale în Republica Moldova.

75 [Votează.md](https://www.voteaza.md/gestionarea-riscurilor-in-procesul-electoral-pe-agenda-cec/), „Gestionarea riscurilor în procesul electoral pe agenda CEC”, 17 august 2025, <https://www.voteaza.md/gestionarea-riscurilor-in-procesul-electoral-pe-agenda-cec/> [Accesat la 1 iunie 2026].

După alegerile parlamentare, CEC a continuat consolidarea capacităților în domeniul ERM. În februarie 2026, cu suportul International IDEA, CEC a organizat un exercițiu interinstituțional de simulare a situațiilor de risc, la care au participat CEC, CICDE, Inspectoratul General al Poliției, Inspectoratul General de Carabinieri, Inspectoratul General pentru Situații de Urgență, Agenția pentru Securitatea Cibernetică, Centrul Național de Management al Crizelor și Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică. Participanții au analizat principalele riscuri identificate în timpul alegerilor parlamentare din 28 septembrie 2025, măsurile întreprinse și soluțiile alternative care puteau diminua impactul unor situații de risc⁷⁶.

Activitățile realizate cu suportul International IDEA sunt relevante și pentru rolul alegătorului deoarece extind managementul riscurilor dincolo de procedurile interne ale CEC. Ele arată că riscurile electorale moderne nu pot fi tratate doar administrativ, ci necesită o legătură permanentă între autoritatea electorală, funcționarii electorali, mediul informațional și comportamentul publicului. Monitorizarea rețelelor sociale, analiza dezinformării și simularea scenariilor de criză permit instituțiilor să anticipeze mai bine modul în care alegătorii pot fi afectați de confuzie procedurală, manipulare, presiuni emoționale sau narațiuni false. În acest sens, alegătorul devine parte a arhitecturii de reziliență electorală: nu ca substitut al instituțiilor, ci ca beneficiar informat, observator civic și participant responsabil.

Alegătorul din Republica Moldova are deja acces relativ simplu și rapid la informații oficiale privind verificarea în listele electorale, identificarea secției de votare, procedurile de vot, actele necesare, votul peste hotare, votul prin corespondență, depunerea contestațiilor și publicarea rezultatelor. În 2025, CEC a utilizat platforme și materiale dedicate pentru informarea publicului, inclusiv portalurile principale **cec.md** și **cicde.md**, precum și platformele tematice **voteaza.md** și **alegator.md**. În plan instituțional, pașii următori în această direcție pot include: elaborarea și promovarea unui cod de conduită al alegătorului pentru integritate electorală; crearea unei rubrici permanente „Verifică înainte să distribuie” pe platformele CEC, CICDE, **alegator.md** și **voteaza.md**, inclusiv sub forma unui Registru al Dezinformării; dezvoltarea unui mecanism de raportare a incidentelor conectat vizibil cu Linia Fierbinte și Centrul de Apel; elaborarea de materiale informative adaptate pentru diasporă, minorități lingvistice, persoane în etate, tineri și persoane cu dizabilități; desfășurarea unor campanii de refuz al coruperii electorale; dezvoltarea unor module CICDE de alfabetizare media și IA în context electoral; precum și realizarea unor sondaje post-electorale privind încrederea publică, confuzia procedurală și experiența alegătorilor.

⁷⁶ Votează.md, „De la risc la soluție: exercițiu interinstituțional organizat de CEC pentru protejarea alegerilor”, 6 februarie 2026, <https://www.voteaza.md/de-la-risc-la-solu-ie-exerci-iu-interinstitu-tional-organizat-de-cec-pentru-protejarea-alegerilor/> [Accesat la 1 iunie 2026].

A doua direcție este **raportarea responsabilă**. Experiența alegerilor din 2025 arată că alegătorii trebuie să dispună de canale clare prin care pot semnaliza dezinformarea procedurală, tentativele de corupere electorală, intimidarea, fotografierea votului, incidentele de securitate, încălcările regulilor privind agitația electorală sau dificultățile de accesibilitate. Republica Moldova dispune deja de elemente instituționale care pot fi integrate într-un mecanism mai coerent de raportare: Linia Fierbinte lansată de CEC și Centrul Național Anticorupție, Centrul de Apel al CEC, mecanismele de depunere a contestațiilor și comunicarea publică prin platformele oficiale ale CEC. Aceste instrumente trebuie prezentate alegătorului într-o logică simplă și accesibilă: ce se raportează, unde se raportează, ce dovezi sunt utile și ce se întâmplă după transmiterea sesizării. Fără un răspuns instituțional clar, raportarea poate genera frustrare; cu un răspuns prompt, proporțional și transparent, ea devine un instrument de consolidare a încrederii.

A treia direcție este **participarea calmă și responsabilă**. În situații de alertă, incident tehnic, aglomerație, zvon viral sau presiune informațională, alegătorul contribuie la prevenirea escaladării atunci când cooperează cu personalul electoral, consultă sursele oficiale, evită răspândirea panicii și nu distribuie conținut neverificat. Această dimensiune trebuie integrată mai clar în educația electorală: nu doar „cum votez”, ci și „cum mă comport responsabil atunci când apare un incident”. Activitățile de simulare și instruire realizate cu suportul International IDEA sunt relevante tocmai pentru că au testat scenarii reale și mecanisme de reacție rapidă, inclusiv în raport cu riscurile din ziua votării, influența mediului online asupra procesului electoral și reacția publicului la incidente.

În același timp, implicarea alegătorilor trebuie delimitată clar. Alegătorul nu trebuie transformat în investigator, observator formal sau substitut al organelor electorale și al altor autorități competente. El nu trebuie încurajat să confrunte agresiv persoane suspecte, să intervină în operațiuni electorale sau să colecteze probe într-un mod care poate afecta securitatea ori secretul votului. Funcția sa legitimă este de observare civică, verificare a informației, raportare responsabilă și comportament calm. Rolurile de verificare oficială, investigare, sancționare și decizie rămân în competența instituțiilor statului.

Concluzii

Gestionarea riscurilor electorale intră într-o etapă în care succesul nu depinde exclusiv de capacitatea internă a autorităților electorale, ci și de calitatea relației dintre instituții cheie și alegători. Riscurile contemporane – dezinformarea, AI generativă, coruperea, intimidarea, atacurile asupra încrederii, incidentele de securitate și vulnerabilitățile operaționale – se manifestă în spații sociale și digitale în care alegătorii sunt simultan ținte, martori și potențiali factori de reducere a impactului.

Analiza surselor și practicilor internaționale arată că alegătorul poate avea funcții concrete în toate etapele ciclului de risc. El contribuie la stabilirea contextului prin feedback și experiență; la identificarea riscurilor prin observare; la analiză prin date de percepție; la tratare prin comportament preventiv; la monitorizare prin raportare; la gestionarea crizei prin calm și cooperare; la lecțiile învățate prin evaluare post-electorală.

Pentru Republica Moldova, consolidarea rolului alegătorului în gestionarea riscurilor electorale ar trebui să fie integrată în educația electorală, comunicarea publică a CEC și CICDE, procedurile de raportare și exercițiile de pregătire pentru crize. Direcția strategică nu este transferarea responsabilității către cetățeni, ci crearea unei culturi de reziliență electorală în care instituțiile acționează profesionist, iar alegătorii contribuie prin informare, raportare și participare responsabilă.

Bibliografie:

1. Alihodžić, S., 2025. The Protecting Elections Guide: The Guide to Knowing and Using the Integrated Framework for Protecting Elections. Stockholm: International IDEA.
2. Alihodžić, S., Asplund, E., Bicu, I. & Wolf, P., 2024. Electoral Risks: Guide on Internal Risk Factors. 3rd ed. Stockholm: International IDEA.
3. Alihodžić, S., Asplund, E., 2018. Electoral Risk Management Tool: Internal Factors Guide. 2nd ed. Stockholm: International IDEA.
4. Alihodžić, S., Uribe Burcher, C., 2018. Electoral Risk Management Tool: External Factors Guide. 2nd ed. Stockholm: International IDEA.
5. Angelova, V. (2025). Resilience of Ukraine Elections during Conflict (2014–2020). International IDEA Case Study, December 2025.
6. Bay, S. (2024). Protecting Electoral Integrity: The Case of Sweden. International IDEA, Protecting Elections Series.
7. Cantuarias Ayo, P., Adrianzen Rossi, W. (2026). Protecting Elections during the 2021 Peruvian General Elections. International IDEA Case Study, March 2026.
8. Matatu, N. (2023). Protecting Electoral Integrity: The Case of South Africa. International IDEA Case Study, November 2023.
9. Vashchanka, V. (2026). Protecting Elections amid Democratic Backsliding in Poland. International IDEA Case Study.
10. Vincent, A., Alihodžić, S. & Gale, S., 2021. Risk Management in Elections: A Guide for Electoral Gestionarea Bodies. Stockholm and Canberra: International IDEA and Australian Electoral Commission.
11. AEC, 2026. AI & elections. Australian Electoral Commission. <https://www.aec.gov.au/Elections/electoral-advertising/ai-and-elections.htm> [Accesat 23 mai 2026].
12. AEC, 2026. Disinformation register. Australian Electoral Commission. <https://www.aec.gov.au/media/disinformation-register.htm> [Accesat 23 mai 2026].

13. AEC, 2025. Disinformation register: 2025 Federal Election. Australian Electoral Commission. <https://www.aec.gov.au/media/disinformation-register-2025.htm> [Accesat 23 mai 2026].
14. Electoral Commission, 2026. Report electoral fraud. London: Electoral Commission. <https://www.electoralcommission.org.uk/voting-and-elections/report-electoral-fraud> [Accesat 23 mai 2026].
15. Electoral Commission, 2026. Your vote is yours alone – protect it at May’s elections. London: Electoral Commission. <https://www.electoralcommission.org.uk/media-centre/your-vote-yours-alone-protect-it-mays-elections> [Accesat 23 mai 2026].
16. INEC, 2024. Electoral Risk Management Tool. Abuja: Independent National Electoral Commission. <https://inecnigeria.org/wp-content/uploads/2024/10/ERM1.pdf>
17. NSW Electoral Commission, 2025. Stop and consider. Sydney: NSW Electoral Commission. <https://elections.nsw.gov.au/integrity-and-regulation/disinformation-register/stop-and-consider> [Accesat 23 mai 2026].
18. Votază.md, „De la risc la soluție: exercițiu interinstituțional organizat de CEC pentru protejarea alegerilor”, 6 februarie 2026, <https://www.votaza.md/de-la-risc-la-solu-ie-exerci-iu-interinstitu-ional-organizat-de-cec-pentru-protejarea-alegerilor/> [Accesat la 1 iunie 2026].
19. Votază.md, „Gestionarea riscurilor în procesul electoral pe agenda CEC”, 17 august 2025, <https://www.votaza.md/gestionarea-riscurilor-in-procesul-electoral-pe-agenda-cec/> [Accesat la 1 iunie 2026].

METODOLOGIA URSO ÎN PLANIFICAREA STRATEGICĂ ELECTORALĂ: EVOLUȚIE CONCEPTUALĂ ȘI APLICARE ÎN CADRUL COMISIEI ELECTORALE CENTRALE A REPUBLICII MOLDOVA

URSO METHODOLOGY IN ELECTORAL STRATEGIC PLANNING:
CONCEPTUAL EVOLUTION AND APPLICATION WITHIN THE CENTRAL
ELECTORAL COMMISSION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Cristina ANGHELI,
Șefa Direcției analiză și documentare,
Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova

Articolul examinează evoluția metodologiei URSO (Useful, Relevant, Sustainable and Owned – Utilă, Relevantă, Durabilă și Asumată), dezvoltată de Consiliul Europei și Institutul Internațional de Sociologie din Gorizia, ca instrument de planificare strategică, monitorizare și evaluare în domeniul electoral. Studiul analizează tranziția de la arhitectura metodologică inițială, bazată pe instrumentele GID, ECA și MET, către benchmark-ul integrat și SIDRA, instrumente specifice metodologiei URSO 2025, orientate spre măsurarea performanței instituționale și fundamentarea deciziilor bazate pe dovezi. Sunt evidențiate principiile definitorii ale metodologiei, inclusiv abordarea duală intern–extern, participarea părților interesate și integrarea monitorizării și evaluării pe întreg ciclul strategic. Aplicarea metodologiei în procesul de elaborare și implementare a planurilor strategice ale Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova în perioada 2019–2026 demonstrează relevanța și eficiența paradigmei URSO pentru consolidarea capacităților și rezilienței instituționale, creșterea performanței organizaționale, managementul eficient al riscurilor și promovarea unei guvernante electorale moderne, transparente și sustenabile.

Cuvinte-Cheie: electoral, alegeri, URSO, planificare strategică, benchmark, SIDRA, GID, ECA, MET, monitorizare, evaluare, managementul riscurilor, reziliență, Comisia Electorală Centrală.

This article examines the evolution of the URSO methodology (Useful, Relevant, Sustainable and Owned), developed by the Council of Europe and the International Institute of Sociology of Gorizia (ISIG), as a framework for strategic planning, monitoring, and evaluation in the electoral field. The study analyses the transition from the initial methodological architecture, based on the GID, ECA, and MET instruments, to the integrated Benchmark and SIDRA systems, which constitute the core components of the URSO 2025 methodology and are designed to support institutional performance measurement and evidence-based decision-making. The article highlights the defining principles of the methodology, including the internal-external dual approach, stakeholder participation, and the integration of monitoring and evaluation throughout the entire strategic cycle. The application of the methodology in the development and implementation of the strategic plans of the Central Electoral Commission of the Republic of Moldova during the period 2019–2026 demonstrates the relevance and effectiveness of the URSO paradigm in strengthening institutional capacity and resilience, enhancing organizational performance, ensuring effective risk management, and promoting modern, transparent, and sustainable electoral governance.

Keywords: electoral governance, elections, URSO, strategic planning, benchmark, SIDRA, GID, ECA, MET, monitoring, evaluation, risk management, resilience, Central Electoral Commission.

Introducere

Planificarea strategică constituie un proces sistematic de identificare a priorităților instituționale și de definire a direcțiilor de dezvoltare necesare pentru consolidarea performanței organizaționale și creșterea eficienței administrării proceselor electorale. În calitate de instrument esențial de management, aceasta facilitează alocarea și utilizarea eficientă a resurselor, dezvoltarea capacităților instituționale și coordonarea activităților operaționale, contribuind astfel la organizarea și desfășurarea unor procese electorale transparente, credibile și incluzive. Totodată, planificarea strategică oferă un cadru coerent pentru clarificarea rolului și responsabilităților autorităților electorale în implementarea politicilor publice din domeniul electoral și în consolidarea proceselor democratice. De asemenea, aceasta creează premise favorabile pentru cooperarea interinstituțională, monitorizarea progresului și susținerea inițiativelor de dezvoltare instituțională de către partenerii naționali și internaționali, contribuind astfel la îndeplinirea eficientă a mandatului legal al instituțiilor electorale și la adaptarea acestora la dinamica mediului electoral.

Începând cu anul 2019, Departamentul Alegeri și Societate Civilă din cadrul Direcției Generale Democrație a Consiliului Europei a acordat asistență tehnică, expertiză și consultanță de specialitate în procesul de elaborare, prin aplicarea metodologiei URSO (*Useful, Relevant, Sustainable and Owned – Utilă, Relevantă, Durabilă și Asumată*), a Planului strategic al Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova pentru anii 2020–2023 și 2024–2026, Planului strategic al Centrului de Instruire

Continuă în Domeniul Electoral pentru anii 2020–2023 și 2024–2027, precum și a Planului strategic al Comisiei Electorale Centrale a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia pentru perioada 2020–2023.⁷⁷

Aceste exerciții de planificare strategică au fost realizate în conformitate cu metodologia URSO, elaborată de către Institutul Internațional de Sociologie din Gorizia (ISIG), instituție de cercetare fondată în anul 1968 în Italia. ISIG este un centru independent de cercetare în domeniul științelor sociale, dedicat promovării înțelegerii interculturale, cooperării internaționale și coeziunii sociale prin valorificarea diversității. Activitatea institutului se concentrează asupra studiului relațiilor dintre state și grupuri etnice, precum și asupra analizei proceselor de dezvoltare culturală, economică și socială la nivel local, național și internațional.

Metodologia URSO elaborată de ISIG pentru Consiliul Europei urmărește consolidarea capacităților instituționale prin dezvoltarea unor strategii fundamentate pe relevanță, sustenabilitate, asumare instituțională și orientare către rezultate, fiind aplicată în diverse contexte de cooperare și guvernanță democratică.

1. URSO – fundamente teoretice, evoluție metodologică și tranziția către un nou model de cooperare electorală

Cadrul metodologic al cooperării electorale promovat de Consiliul Europei se bazează pe instrumentele dezvoltate în cadrul metodologiei URSO, concepută pentru a sprijini consolidarea guvernanței democratice și a performanței sistemelor electorale. Paradigma URSO urmărește dezvoltarea unor intervenții care să fie utile, relevante, durabile și asumate de actorii implicați, oferind totodată un cadru metodologic integrat pentru planificare strategică, monitorizare și evaluare instituțională.

La baza URSO se află premisa că eficiența oricărei intervenții depinde de înțelegerea aprofundată a contextului în care aceasta este implementată, acesta nu se limitează doar la caracteristicile formale ale sistemului electoral, ci include ansamblul factorilor instituționali, politici, sociali și culturali care influențează funcționarea proceselor electorale. Totodată, sunt analizate percepțiile și nivelul de implicare al actorilor relevanți, precum și relațiile dintre instituțiile responsabile de organizarea și administrarea alegerilor.⁷⁸

⁷⁷ Useful Relevant Sustainable Owned for Electoral co-operation <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/urso>

⁷⁸ Useful, relevant, sustainable, owned for electoral co-operation. Toolkit for strategic planning and prioritisation of electoral co-operation, CoE, 2020, <https://rm.coe.int/tollkit-urso-english/16809f158d>

Metodologia URSO depășește cadrul tradițional al cooperării electorale, fiind orientată nu doar spre consolidarea capacităților instituționale, ci și spre dezvoltarea unor mecanisme sustenabile de guvernare electorală. Metodologia permite adaptarea instrumentelor și procedurilor la specificul fiecărui stat sau regiune, oferind utilizatorilor posibilitatea de a integra principiile URSO în propriile practici instituționale și procese de planificare strategică.

Tabel nr. 1.
Principiile URSO

PRINCIPII URSO	DESCRIERE
 UTIL	oferă instrumente concrete pentru autoritățile publice pentru a monitoriza și evalua implementarea sistemelor electorale.
 RELEVANT	consolidează capacitatea utilizatorilor de a gestiona sistemele existente de monitorizare și evaluare, oferind totodată o structură standardizată pentru elaborarea și implementarea unei strategii cuprinzătoare de monitorizare și evaluare a sistemelor electorale.
 DURABIL	contribuie la creșterea sustenabilității intervențiilor autorităților publice prin introducerea unui mecanism de feedback orientat spre îmbunătățirea planurilor strategice existente și adaptarea acestora la contexte în schimbare și la nevoi aflate în continuă evoluție.
 ASUMAT	ghidează utilizatorii pas cu pas, permițând totodată adaptarea la contexte naționale și locale, ceea ce, în final, le oferă capacitatea de a utiliza paradigma URSO în mod independent și în conformitate cu practicile și procedurile specifice fiecărui context.

Unul dintre elementele centrale ale metodologiei este analiza contextului, care permite identificarea constrângerilor, nevoilor și oportunităților de dezvoltare, contribuind la formularea unor obiective strategice adaptate realităților specifice fiecărui sistem electoral. Prin această abordare, paradigma URSO se distanțează de modelele standardizate de asistență electorală și promovează soluții fundamentate pe particularitățile contextului național și local.

În forma sa inițială, metodologia URSO a fost construită în jurul a trei componente esențiale, care asigurau atât fundamentarea analitică a procesului strategic, cât și monitorizarea și evaluarea acestuia:

- **GID – General Indicators Database (Baza Generală de Indicatori)**, care includea peste 300 de indicatori organizați pe cinci dimensiuni analitice ale performanței electorale și instituționale;

- **ECA – Electoral Co-operation Assessment (Evaluarea Cooperării Electorale)**, un instrument de autoevaluare bazat pe analiza SWOT, destinat transformării datelor și indicatorilor în concluzii analitice și orientări strategice;
- **MET – Monitoring and Evaluation Methodology (Metodologia de Monitorizare și Evaluare)**, care oferea cadrul conceptual și procedural pentru integrarea evaluării în toate etapele ciclului strategic, respectiv *ex-ante*, *monitorizare (in itinere)* și *ex-post*.

Unul dintre principiile fundamentale ale metodologiei URSO îl constituie analiza integrată a factorilor interni și externi, care permite evaluarea simultană a capacității instituționale, a eficienței organizaționale și a interacțiunii instituției cu actorii relevanți din mediul electoral și de guvernare. Prin această abordare, performanța instituțională este analizată nu doar din perspectiva funcționării interne, ci și în raport cu contribuția sa la consolidarea proceselor democratice și la funcționarea eficientă a sistemului electoral. Astfel, metodologia oferă o perspectivă holistică asupra instituției, evidențiind atât capacitatea acesteia de a-și îndeplini mandatul legal, cât și modul în care este influențată de contextul social.

În arhitectura metodologică URSO, fiecare dimensiune de analiză este structurată în jurul a zece ținte strategice, dintre care cinci vizează aspectele interne, iar altele cinci se referă la dimensiunea externă a activității instituționale. Această distribuție reflectă necesitatea evaluării echilibrate atât a proceselor și capacităților organizaționale, cât și a relațiilor instituției cu mediul său de funcționare. Prin urmare, modelul analitic asigură o evaluare comprehensivă a performanței, integrând analiza eficienței interne cu examinarea interacțiunilor instituționale, a contextului de guvernare în care instituția își desfășoară activitatea. Această dualitate internă–externă reprezintă unul dintre elementele distinctive ale metodologiei URSO, contribuind astfel la o înțelegere mai profundă a factorilor care influențează sustenabilitatea și eficacitatea intervențiilor instituționale.

Tabel nr. 2.
Țintele strategice URSO

DIMENSIUNI	INTERN	EXTERN
 INSTITUȚIONAL	Se referă la norme și principii care reglementează procesul electoral	Se referă la norme și principii care reglementează afacerile publice într-un anumit context
 ADMINISTRATIV	Se referă la măsurile și procedurile specifice procesului electoral	Se referă la procesele și procedurile specifice autorităților publice într-un anumit context
 SOCIAL	Se referă la variabilele care descriu implicarea actorilor și grupurilor țintă în procesul electoral	Se referă la variabilele care au impact asupra performanței electorale în ceea ce privește conștientizarea, incluziunea etc;
 RESURSE UMANE	Se referă la capacitățile și/sau cunoștințele care ar putea avea impact/ modela procesul electoral	Se referă la capacitățile și/sau cunoștințele care există în rândul populației într-un anumit context
 ECONOMIC	Se referă la resursele financiare care ar putea avea impact/ modela procesul electoral	Se referă la resursele financiare existente într-un anumit context

Un principiu definitoriu al metodologiei îl constituie integrarea monitorizării și evaluării pe întreg parcursul ciclului de cooperare electorală. Astfel, procesele de evaluare nu sunt tratate ca activități distincte, desfășurate exclusiv la finalul unei intervenții, ci ca elemente permanente ale managementului strategic. Acestea includ analiza inițială a contextului și a nevoilor, elaborarea planurilor de acțiune însoțite de mecanisme de măsurare a performanței, managementul riscurilor și reziliența instituțională, monitorizarea continuă a implementării și evaluarea rezultatelor obținute în vederea ajustării strategiilor pentru ciclurile ulterioare.

Tabel nr. 3.
Etapе metodologice URSO

D – PLANIFICAREA		Pasul 14	Integrarea componentei de monitorizare și evaluare (M&E)
		Pasul 13	Elaborarea proiectului (redactarea planului strategic)
		Pasul 12	Pregătirea
C – STABILIREA PRIORITĂȚILOR		Pasul 11	Evaluarea resurselor
		Pasul 10	Identificarea priorităților
B – IDENTIFICAREA OBIECTIVELOR		Pasul 9	Definirea obiectivelor
		Pasul 8	Selectarea intervențiilor
		Pasul 7	Arborele soluțiilor
		Pasul 6	Arborele problemelor
A – ANALIZA CONTEXTULUI ȘI A NECESITĂȚILOR		Pasul 5	Raportarea evaluării ex-ante
		Pasul 4	Identificarea strategiei
		Pasul 3	Analiza SWOT
		Pasul 2	Evaluarea ECA (Evaluarea Cooperării Electorale)
		Pasul 1	Contextualizarea indicatorilor GID și a variabilelor ECA

Din punct de vedere metodologic, procesul de monitorizare și evaluare este structurat în trei etape complementare:

- ✓ prima etapă, evaluarea *ex-ante*, are rolul de a stabili situația de referință și de a identifica necesitățile de dezvoltare instituțională;
- ✓ a doua etapă, monitorizarea *in itinere*, urmărește progresul implementării prin raportare la obiectivele și indicatorii definiți în documentele strategice;
- ✓ a treia etapă, evaluarea *ex-post*, analizează rezultatele și impactul intervenției prin compararea acestora cu situația inițială și prin aprecierea gradului de realizare a obiectivelor stabilite.

2. Evoluția metodologiei URSO și tranziția către SIDRA și Benchmark-ul integrat de evaluare

Toate componentele enumerate mai sus au constituit fundamentul primei versiuni a metodologiei URSO și au contribuit la dezvoltarea unei abordări sistematice de evaluare și planificare strategică în domeniul electoral.

Spre deosebire de modelele metodologice statice, concepute ca seturi fixe de instrumente și proceduri, metodologia URSO se evidențiază prin specificul său dinamic și adaptiv, care a evoluat continuu pe baza experienței acumulate în aplicarea sa practică în cadrul instituțiilor electorale și al proceselor de cooperare electorală.

Implementarea metodologiei în diverse contexte instituționale a confirmat relevanța și eficiența acesteia în susținerea proceselor de analiză organizațională, planificare strategică și monitorizare a performanței. În același timp, utilizarea cumulativă a instrumentelor dezvoltate în cadrul paradigmei URSO a evidențiat necesitatea consolidării coerenței metodologice și a interoperabilității dintre diferitele componente ale sistemului.

Experiența acumulată în aplicarea lor în diferite contexte instituționale a generat necesitatea unei revizuirii metodologice, orientate spre simplificarea instrumentelor, creșterea gradului de utilizare practică și consolidarea capacității de măsurare a performanței. Această evoluție a stat la baza tranziției către noua generație de instrumente URSO, caracterizată printr-o arhitectură metodologică mai integrată, o structură de indicatori optimizată și o accentuare a dimensiunii participative și orientate spre rezultate.

Între prima versiune a metodologiei, lansată în anul 2019, și ediția revizuită din 2025, URSO a parcurs un proces continuu de dezvoltare conceptuală și operațională, bazat pe adaptarea la realitățile instituționale și pe dialogul constant dintre cercetători, practicieni și beneficiarii instrumentelor. Această evoluție reflectă tranziția de la o arhitectură metodologică bazată pe instrumente analitice distincte către un sistem integrat care reunește evaluarea, monitorizarea și învățarea instituțională într-un proces unitar și coerent.

În acest context, anul 2025 marchează o etapă semnificativă în dezvoltarea metodologiei, prin revizuirea și consolidarea tuturor instrumentelor URSO într-un singur cadru metodologic integrat – benchmark-ul URSO. Noua arhitectură metodologică a fost concepută pentru a armoniza și interconecta componentele analitice, procedurale și evaluative existente anterior, transformându-le într-un sistem unic de evaluare și monitorizare. Această abordare permite integrarea proceselor de colectare a datelor, analiză, evaluare și urmărire a progresului într-un mediu operațional comun, orientat către creșterea coerenței metodologice, a comparabilității rezultatelor și a aplicabilității practice a concluziilor generate.

Instrumentele care au constituit fundamentul versiunilor anterioare ale metodologiei – General Indicators Database (GID), Electoral Co-operation Assessment (ECA) și Monitoring and Evaluation Methodology (MET) – au avut un rol esențial în promovarea unei cooperări electorale bazate pe dovezi și în dezvoltarea unei culturi instituționale orientate spre evaluare. Cu toate acestea, funcționarea lor ca mecanisme distincte genera anumite dificultăți legate de integrarea rezultatelor și de utilizarea simultană a informațiilor produse. În consecință, revizuirea din 2025 a urmărit integrarea acestor componente într-un sistem unic, care păstrează rigoarea analitică a instrumentelor originale, simplificând totodată procesele de aplicare, interpretare și raportare a rezultatelor.

Una dintre cele mai importante inovații introduse prin noua versiune a metodologiei constă în definirea unei ierarhii analitice clare și coerente. În forma anterioară, instrumentele GID și ECA ofereau un nivel ridicat de detaliere analitică, însă complexitatea acestora era însoțită de suprapuneri conceptuale și de existența unor variabile care agregau simultan mai multe dimensiuni de analiză. Revizuirea metodologică a urmărit eliminarea acestor redundanțe și clarificarea funcțiilor analitice ale fiecărui element. Astfel, dimensiunile, țintele, indicatorii și indicatorii de substituție sunt în prezent delimitate conceptual și operațional, ceea ce facilitează atât procesul de autoevaluare instituțională, cât și monitorizarea progresului și interpretarea rezultatelor de către analiști și factorii de decizie.

În forma sa actuală, URSO funcționează simultan ca instrument de evaluare instituțională și ca sistem continuu de monitorizare și învățare organizațională. Prin integrarea într-un cadru unic a componentelor GID, ECA și MET, metodologia oferă un mecanism coerent pentru evaluarea performanței, monitorizarea progresului și susținerea proceselor decizionale bazate pe dovezi.

Dacă versiunile anterioare ale metodologiei puneau accentul pe identificarea punctelor forte și a punctelor slabe, precum și a oportunităților și amenințărilor prin intermediul analizei SWOT, benchmark-ul URSO păstrează aceeași profunzime analitică, dar o reconfigurează într-un model orientat spre performanță. Noul sistem este construit în jurul unor obiective măsurabile, al unor criterii explicite de evaluare și al unor indicatori cuantificabili, oferind astfel o bază mai robustă pentru monitorizarea progresului și fundamentarea deciziilor strategice.

În configurația sa actuală, benchmark-ul URSO reprezintă componenta centrală a metodologiei și principalul instrument de evaluare a performanței instituționale. Acesta oferă un cadru operațional pentru identificarea priorităților strategice, măsurarea progresului și urmărirea evoluției organizaționale în timp. Totodată, benchmark-ul facilitează transformarea dimensiunilor conceptuale ale metodologiei într-un sistem coerent de evaluare, capabil să genereze rezultate comparabile și să asigure trasabilitatea dovezilor utilizate în procesul analitic.

Benchmark-ul URSO utilizează o scară standardizată de evaluare cu cinci niveluri, care permite aprecierea performanței instituționale într-o manieră comparabilă și transparentă și asigură consistența evaluărilor, facilitează analiza evoluției în timp, menținând totodată flexibilitatea necesară pentru interpretarea rezultatelor în funcție de particularitățile contextului instituțional și electoral. În consecință, rezultatele pot fi analizate atât la nivel individual, pentru identificarea progreselor și a domeniilor care necesită intervenții suplimentare, cât și la nivel comparativ, pentru evidențierea tendințelor și a bunelor practici.

Benchmark-ul URSO reprezintă componenta centrală și nucleul operațional al metodologiei URSO 2025. Acesta transpune principiile și dimensiunile conceptuale

ale paradigmei într-o structură analitică și măsurabilă, concepută pentru evaluarea performanței instituționale, identificarea priorităților strategice și monitorizarea progresului organizațional.

Rolul benchmark-ului este de a transforma sisteme instituționale complexe într-un cadru de analiză coerent și comparabil, păstrând în același timp trasabilitatea completă a datelor și a dovezilor utilizate în procesul de evaluare. Prin această abordare, metodologia combină rigoarea analitică cu aplicabilitatea practică, facilitând atât interpretarea detaliată a rezultatelor, cât și agregarea acestora la nivel strategic.

Structura benchmark-ului este organizată pe patru niveluri analitice interdependente, fiecare nivel construindu-se pe baza celui precedent. Această arhitectură ierarhică asigură consistența procesului de evaluare și permite analiza performanței atât la nivel operațional, cât și la nivel strategic.

Pentru a garanta transparența și obiectivitatea evaluării, toți indicatorii incluși într-o țintă beneficiază de ponderi egale. În situațiile în care contextul instituțional impune accentuarea anumitor priorități strategice – precum integritatea electorală, egalitatea de gen sau incluziunea – metodologia permite aplicarea unor ajustări de ponderare în etapa de contextualizare a evaluării, fără a afecta comparabilitatea generală a rezultatelor.

O caracteristică importantă a benchmark-ului URSO este integrarea sa într-un mediu digital prin intermediul instrumentului electronic URSO (*URSO E-Tool*), care permite generarea automată a tablourilor de bord și a reprezentărilor vizuale ale performanței instituționale. Aceste instrumente facilitează interpretarea rezultatelor și susțin procesul decizional bazat pe dovezi.

Printre reprezentările grafice standard generate de sistem se numără:

- diagramele radar, care ilustrează distribuția performanței între diferitele dimensiuni evaluate;
- hărțile termice (*heat maps*), care evidențiază țintele cu performanțe reduse și necesități sporite de intervenție;
- graficele de progres, care permit compararea rezultatelor între diferite cicluri de evaluare și analiza evoluției în timp.

Un avantaj major al benchmark-ului constă în capacitatea sa de a combina rigoarea evaluării cantitative cu interpretarea calitativă a performanței. Pe de o parte, metodologia utilizează indicatori și proceduri standardizate care permit realizarea unor comparații obiective și reproductibile. Pe de altă parte, rezultatele sunt contextualizate prin utilizarea dovezilor și a informațiilor furnizate de actorii

relevanți, ceea ce contribuie la înțelegerea cauzelor care stau la baza performanței instituționale și la formularea unor recomandări adecvate contextului analizat.

Astfel, noua metodologie URSO se bazează pe o scală unificată de evaluare, pe utilizarea sistematică a evidențelor validate de părțile interesate și pe analiza echilibrată a dimensiunilor interne și externe ale instituției. În acest mod, benchmark-ul URSO contribuie nu doar la măsurarea performanței instituționale, ci și la consolidarea capacității organizaționale de învățare, adaptare și dezvoltare pe termen lung.

3. Identificarea părților interesate și colectarea datelor

Calitatea unei evaluări instituționale este determinată în mod direct de amploarea, diversitatea și credibilitatea dovezilor pe care aceasta se fundamentează. În acest context, una dintre contribuțiile distinctive ale metodologiei URSO constă în transformarea procesului de colectare a datelor dintr-o activitate predominant tehnică într-un proces participativ de producere și validare a cunoștințelor, în care instituțiile și părțile interesate contribuie în mod activ la generarea, interpretarea și verificarea informațiilor utilizate în evaluare.

În arhitectura metodologică a versiunii URSO 2025, principiul asumării (*Owned*) este operaționalizat prin intermediul sistemului SIDRA (*Stakeholder Identification, Data and Relevance Analysis – Sistemul de Identificare a Părților Interesate, Analiză a Datelor și a Relevanței*). SIDRA reprezintă mecanismul prin care procesul de evaluare este ancorat în realitățile instituționale și în percepțiile actorilor relevanți, asigurând că informațiile utilizate în benchmark nu reflectă exclusiv autoevaluarea instituției, ci și modul în care activitatea acesteia este percepută, validată și susținută de mediul său operațional.

Prin integrarea sistematică a perspectivelor multiple, SIDRA contribuie la consolidarea credibilității și legitimității evaluării, transformând procesul de colectare a datelor într-un exercițiu de responsabilitate comună și învățare instituțională. Din perspectivă operațională, SIDRA îndeplinește trei funcții complementare.

- ✓ Prima funcție vizează identificarea și cartografierea actorilor relevanți pentru sistemul de guvernare electorală, incluzând autoritățile electorale, instituțiile publice, partidele politice, organizațiile societății civile, mediul academic, mass-media și partenerii de dezvoltare.
- ✓ A doua funcție constă în evaluarea relevanței și interesului fiecărei categorii de actori prin utilizarea unei scale standardizate de apreciere, care permite estimarea influenței și a nivelului de implicare al acestora în procesele electorale.

- ✓ A treia funcție se referă la planificarea participării, prin stabilirea nivelului adecvat de implicare pentru fiecare actor și selectarea metodelor corespunzătoare de colaborare.

În acest mod, SIDRA creează o legătură directă între dimensiunea analitică și cea participativă a metodologiei URSO, transformând identificarea și cartografierea părților interesate într-un mecanism de validare și contextualizare a dovezilor utilizate în procesul de evaluare.

Un alt element central al URSO îl constituie matricea Interes–Relevanță, care permite clasificarea actorilor în funcție de importanța și nivelul lor de implicare în procesele electorale. Această abordare facilitează definirea unor strategii diferențiate de participare și asigură utilizarea eficientă a resurselor instituționale destinate consultării și colaborării. În cadrul modelului participativ URSO, co-producția reprezintă nivelul superior de implicare, reflectând existența unei responsabilități comune asupra dovezilor, concluziilor și rezultatelor procesului de evaluare.

Aplicarea SIDRA generează trei produse principale care alimentează direct procesul de evaluare și monitorizare:

- **Raportul Matricei Părților Interesate (Stakeholder Matrix Report)**, care oferă o reprezentare sintetică și vizuală a actorilor identificați și a poziționării acestora în cadrul matricei Interes–Relevanță;
- **Registrul de Dovezi (Evidence Log File)**, care asigură trasabilitatea surselor de informații și corelarea acestora cu indicatorii benchmark-ului;
- **Sinteza Implicării Părților Interesate (Engagement Summary)**, care documentează contribuțiile actorilor consultați și integrează rezultatele acestora în procesele de monitorizare și evaluare.

Prin intermediul acestor rezultate, SIDRA garantează că fiecare scor atribuit în cadrul benchmark-ului poate fi urmărit până la surse documentate și validate, contribuind astfel la respectarea principiilor relevanței (*Relevant*) și asumării (*Owned*), care fundamentează paradigma URSO.

În concordanță cu unul dintre principiile fundamentale ale metodologiei URSO – dualitatea intern–extern, fiecare dimensiune analitică este structurată în jurul a zece ținte, dintre care cinci sunt orientate către analiza internă a instituției, iar altele cinci către relația acesteia cu mediul extern.

Această distribuție permite evaluarea simultană a eficienței organizaționale, a capacităților instituționale și a interacțiunii cu actorii și sistemele care influențează procesele electorale. În acest sens, URSO oferă o perspectivă integrată asupra performanței, combinând analiza funcționării interne cu examinarea relațiilor

instituției cu ecosistemul democratic, mediul de guvernanță și contextul electoral în care aceasta operează.

Prin această abordare, metodologia URSO depășește modelele tradiționale de evaluare instituțională și promovează o înțelegere sistemică a performanței, în care rezultatele organizaționale sunt analizate în strânsă legătură cu contextul instituțional și democratic mai larg. Această perspectivă constituie una dintre principalele inovații metodologice ale benchmark-ului URSO și unul dintre factorii care contribuie la relevanța și aplicabilitatea sa în domeniul guvernanței electorale.

4. Etapele evaluării strategiei în baza metodologiei URSO

Unul dintre elementele distinctive ale metodologiei URSO constă în abordarea evaluării ca proces continuu de învățare instituțională și management al cunoștințelor. Din această perspectivă, monitorizarea și evaluarea nu sunt tratate ca activități separate sau limitate la finalul unui ciclu strategic, ci ca mecanisme integrate de generare, analiză și utilizare a informațiilor relevante pentru procesul decizional. Metodologia creează astfel o legătură permanentă între dovezile empirice, opțiunile strategice și măsurile implementate, transformând evaluarea într-un instrument activ de guvernanță și dezvoltare organizațională.

Fiecare exercițiu de evaluare generează un ciclu continuu de învățare în cadrul căruia experiențele acumulate, lecțiile învățate și rezultatele obținute sunt documentate, diseminate și reintegrate în procesele de planificare, formare și dezvoltare instituțională.

În acest sens, versiunea revizuită a metodologiei păstrează logica ciclului de viață al evaluării consacrată prin Metodologia de Monitorizare și Evaluare (MET), însă o aliniază arhitecturii benchmark-ului URSO și principiilor managementului performanței.

Procesul de evaluare este structurat în trei etape complementare, corespunzătoare principalelor momente ale ciclului strategic:

- ✓ Prima etapă, evaluarea *ex ante*, este realizată înaintea implementării intervențiilor și are rolul de a stabili nivelul de referință (*baseline*) al performanței instituționale. Aceasta permite identificarea capacităților existente, a principalelor vulnerabilități și a domeniilor prioritare de dezvoltare, oferind totodată baza de comparație necesară pentru măsurarea progresului ulterior;
- ✓ A doua etapă, monitorizarea (evaluarea *in itinere*), se desfășoară pe parcursul implementării strategiei și urmărește monitorizarea continuă a progresului în raport cu obiectivele și indicatorii stabiliți. Prin utilizarea

instrumentelor digitale de analiză și vizualizare a datelor, precum și prin integrarea periodică a noilor dovezi colectate prin sistemul SIDRA, această etapă sprijină managementul adaptiv și permite ajustarea intervențiilor în funcție de evoluția contextului și de rezultatele intermediare obținute;

- ✓ Cea de-a treia etapă, evaluarea *ex post*, este realizată la finalul ciclului strategic și urmărește aprecierea rezultatelor și a impactului intervențiilor implementate. Analiza se bazează pe compararea performanțelor obținute cu nivelul de referință stabilit în etapa *ex ante* și permite identificarea lecțiilor învățate, a factorilor care au influențat succesul sau limitările intervențiilor și a recomandărilor necesare pentru ciclurile viitoare de planificare strategică.

Prin integrarea acestor trei etape într-un sistem unitar de evaluare, metodologia URSO depășește abordările tradiționale centrate exclusiv pe diagnosticarea problemelor instituționale. Revizuirea metodologică din 2025 marchează tranziția de la un model predominant analitic către unul orientat spre performanță, în cadrul căruia accentul este plasat pe măsurarea progresului, evaluarea rezultatelor și susținerea proceselor de îmbunătățire continuă.

În această nouă configurație, evaluarea nu mai reprezintă doar o activitate retrospectivă destinată analizei efectelor unor intervenții deja finalizate, ci devine un mecanism permanent de feedback și învățare organizațională. Prin combinarea rigurozității analitice cu utilitatea practică pentru procesul decizional, URSO transformă evaluarea într-un instrument strategic de adaptare instituțională, consolidare a guvernancei și dezvoltare sustenabilă a capacităților organizaționale. Astfel, monitorizarea și evaluarea devin componente esențiale ale unui proces continuu de perfecționare a instituțiilor și de creștere a performanței sistemelor electorale.

În contextual celor enunțate supra, putem afirma cu certitudine că noua metodologie URSO nu mai poate fi privită exclusiv ca o evaluare, fiind mai degrabă un model comprehensiv de management strategic și dezvoltare instituțională, care integrează evaluarea, monitorizarea, învățarea organizațională și fundamentarea deciziilor bazate pe dovezi. În acest sens, setul de instrumente dezvoltate în cadrul paradigmei URSO facilitează analiza capacităților instituționale, evaluarea cooperării electorale și monitorizarea progresului înregistrat, contribuind astfel la consolidarea responsabilității instituționale și la îmbunătățirea calității proceselor democratice.

5. Aplicarea metodologiei URSO în procesul de planificare strategică al Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova în perioada 2019–2026

Procesul de elaborare a Planului Strategic al Comisiei Electorale Centrale (CEC) pentru perioada 2020–2023 reprezintă unul dintre cele mai complexe și relevante

exemple de aplicare a metodologiei URSO în domeniul managementului electoral. Exercițiul de planificare strategică a fost inițiat în luna septembrie 2019 și s-a desfășurat cu suportul metodologic și expertiza Consiliului Europei, în conformitate cu paradigma URSO (Useful, Relevant, Sustainable, Owned), elaborată de Direcția Generală Democrație a Consiliului Europei în colaborare cu Institutul Internațional de Sociologie din Gorizia (ISIG). Scopul principal al procesului a fost evaluarea comprehensivă a stării de dezvoltare a instituției și a sistemului electoral național, identificarea principalelor provocări și oportunități de dezvoltare, precum și definirea unei viziuni strategice clare pentru consolidarea performanței instituționale în următorii patru ani.⁷⁹

Metodologia URSO a oferit un cadru sistematic și participativ de analiză, care a permis transformarea procesului de planificare strategică dintr-un simplu exercițiu administrativ într-un mecanism de reflecție instituțională și de fundamentare a deciziilor pe baza dovezilor. În conformitate cu rigorile metodologiei, procesul a fost structurat în patru etape distincte și interdependente: analiza contextului și a necesităților, identificarea obiectivelor strategice, stabilirea priorităților instituționale și elaborarea planului strategic împreună cu mecanismele de monitorizare și evaluare.

Prima etapă a procesului de planificare strategică a fost dedicată realizării unei analize aprofundate a mediului intern și extern în care activează Comisia Electorală Centrală. În acest scop a fost utilizat instrumentul Electoral Co-operation Assessment (ECA), componentă fundamentală a metodologiei URSO, concepută pentru evaluarea performanței sistemului electoral și identificarea factorilor care influențează dezvoltarea acestuia. După cum am menționat mai sus, în prima versiune URSO, instrumental ECA facilita transformarea informațiilor și datelor colectate într-o analiză strategică structurată și constituia baza elaborării analizei SWOT și a identificării domeniilor prioritare de intervenție.

Procesul de evaluare a presupus contextualizarea variabilelor operaționale și a indicatorilor utilizați în cadrul metodologiei, prin raportarea acestora la realitățile instituționale și electorale ale Republicii Moldova. În vederea asigurării unei fundamentări solide a evaluării, a fost realizată o analiză amplă a cadrului normativ relevant. Această etapă a permis identificarea constrângerilor și oportunităților generate de mediul legislativ și instituțional în care funcționează CEC.

Analiza documentară a fost completată prin examinarea unui volum considerabil de surse secundare, printre care rapoarte de activitate ale instituției, rapoarte ale misiunilor naționale și internaționale de observare a alegerilor, sondaje de opinie, date statistice oficiale și studii de cercetare relevante pentru domeniul electoral. Totodată, pentru a asigura o înțelegere cât mai completă a contextului, au fost organizate interviuri și consultări cu reprezentanți ai conducerii și ai Aparatului

⁷⁹ Plan strategic CEC <https://a.cec.md/ro/plan-strategic-cec-3371.html>

CEC, foști membri ai organelor electorale, reprezentanți ai societății civile, experți și funcționari publici implicați în procesele electorale. Acest proces participativ a contribuit la validarea informațiilor colectate și la identificarea percepțiilor diferitelor categorii de actori asupra performanței instituției.

În cadrul evaluării, fiecare variabilă operațională a fost analizată din perspectiva impactului său asupra performanței sistemului electoral și a fost clasificată pe o scară cu cinci niveluri, de la „foarte pozitiv” la „foarte negativ”. Această abordare a permis diferențierea clară între elementele care contribuie la dezvoltarea sistemului și cele care limitează performanța acestuia. Rezultatele obținute au fost ulterior agregate și sintetizate prin intermediul analizei SWOT, care a oferit o imagine de ansamblu asupra punctelor forte și punctelor slabe existente în interiorul sistemului electoral, precum și asupra oportunităților și amenințărilor provenite din mediul extern.

Pe baza concluziilor rezultate din analiza SWOT, în ambele cicluri de planificare strategică, Comisia Electorală Centrală a optat pentru o strategie de consolidare. Alegerea acestei opțiuni strategice a fost determinată de existența unui număr semnificativ de elemente pozitive care puteau fi valorificate pentru dezvoltarea instituției și pentru îmbunătățirea performanței sistemului electoral. Strategia de consolidare urmărea întărirea avantajelor instituționale existente, dezvoltarea capacităților deja create și valorificarea oportunităților externe, pornind de la premisa că progresul obținut în aceste domenii va contribui la diminuarea efectelor factorilor negativi identificați în timpul evaluării.⁸⁰

Etapă următoare a constat în organizarea atelierelor de lucru, în cadrul cărora participanții au analizat problemele identificate prin prisma relațiilor de cauzalitate dintre acestea. Utilizarea instrumentelor URSO au permis identificarea cauzelor structurale care generează dificultățile existente, precum și a efectelor produse asupra activității instituției și asupra proceselor electorale. Ulterior, problemele identificate au fost transformate în obiective și direcții de acțiune, facilitând astfel definirea unei viziuni coerente de dezvoltare instituțională.⁸¹

În rezultatul acestor exerciții au fost formulate direcțiile strategice de dezvoltare instituțională și definite obiectivele strategice asociate acestora. Procesul de formulare a obiectivelor a urmărit respectarea principiilor unei planificări strategice eficiente, astfel încât obiectivele să fie clare, măsurabile, realiste și realizabile în intervalul de timp acoperit de strategii. În acest mod, prioritățile instituționale au fost transformate în rezultate concrete și verificabile.

⁸⁰ Plan strategic CEC <https://a.cec.md/ro/plan-strategic-cec-3371.html>

⁸¹ CEC evaluează nivelul de implementare a Programului Strategic pentru anii 2024–2026 https://a.cec.md/ro/cec-evalueaza-nivelul-de-implementare-a-programului-strategic-pentru-2781_115679.html

O etapă importantă a procesului de planificare strategică în baza metodologiei URSO a fost reprezentată de stabilirea priorităților instituționale și evaluarea resurselor necesare pentru implementarea acestora. În cadrul acestui exercițiu, au fost analizate capacitățile organizaționale existente la acel moment, resursele financiare disponibile și potențialele surse de sprijin extern, astfel încât obiectivele formulate să fie sustenabile și realizabile.

În paralel, a fost realizată o analiză de compatibilitate între prioritățile propuse și principalele documente strategice naționale și internaționale relevante pentru domeniul electoral și al guvernantei democratice. Astfel, obiectivele strategice ale CEC au fost corelate cu Agenda ONU 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, Planul Național de Aderare, Planul Național de Reglementare etc. Acest exercițiu de aliniere strategică a contribuit la integrarea priorităților instituției într-un cadru mai larg de reformă democratică și dezvoltare instituțională.

În etapa finală au fost elaborate obiectivele și acțiunile strategice, precum și indicatorii de performanță necesari pentru implementarea și monitorizarea planului. Accentul a fost pus pe formularea unor rezultate măsurabile și pe dezvoltarea unui sistem de monitorizare capabil să ofere informații relevante privind progresul înregistrat pe parcursul implementării strategiei. Pentru fiecare obiectiv au fost definiți indicatori de performanță care permit evaluarea nivelului de realizare a activităților și a impactului acestora asupra dezvoltării instituționale.

Un element esențial al acestei etape l-a constituit integrarea componentei de monitorizare și evaluare direct în structura planului strategic, corespunzător metodologiei URSO. Astfel, evaluarea nu a fost concepută ca o activitate separată, realizată exclusiv la finalul perioadei de implementare, ci ca un proces continuu de colectare și analiză a informațiilor necesare procesului decizional.

În conformitate cu principiile participative promovate de metodologia URSO și cu prevederile legislației privind transparența decizională, planurile strategice ale Comisiei Electorale Centrale au fost supuse unor ample procese de consultare publică. Acestea au implicat reprezentanți ai instituțiilor publice, organizațiilor societății civile, partidelor politice, partenerilor de dezvoltare și altor actori interesați de domeniul electoral. Consultările au contribuit la validarea priorităților strategice, la îmbunătățirea conținutului documentelor de politici publice și la consolidarea gradului de asumare a strategiei de către părțile interesate.

În ansamblu, experiența Comisiei Electorale Centrale demonstrează modul în care metodologia URSO poate fi utilizată pentru dezvoltarea unui proces de planificare strategică bazat pe dovezi, participare și evaluare sistematică. Aplicarea acestei metodologii în perioada 2019–2026 a permis transformarea informațiilor rezultate din analiza instituțională într-un set coerent de obiective, priorități și măsuri de

dezvoltare, contribuind la consolidarea capacității instituționale a autorității electorale și la creșterea performanței sistemului electoral din Republica Moldova.

Concluzii

Analiza metodologiei URSO și a aplicării acesteia în procesul de planificare strategică a Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova demonstrează că paradigma URSO reprezintă mai mult decât un instrument de evaluare instituțională, constituind un model integrat de management strategic, dezvoltare organizațională și guvernanta bazată pe dovezi. Evoluția metodologiei de la structura inițială bazată pe instrumentele GID, ECA și MET către benchmark-ul integrat URSO 2025 reflectă necesitatea adaptării continue a mecanismelor de cooperare electorală la provocările contemporane și la cerințele unei administrații publice moderne.

Studiul evidențiază faptul că unul dintre cele mai importante avantaje ale metodologiei constă în capacitatea sa de a integra analiza performanței instituționale cu evaluarea contextului extern în care funcționează instituțiile electorale. Abordarea duală intern–extern permite o înțelegere mai profundă a factorilor care influențează eficiența organizațională, sustenabilitatea reformelor și capacitatea instituțiilor de a răspunde așteptărilor societății. În același timp, integrarea monitorizării și evaluării pe întreg parcursul ciclului strategic contribuie la transformarea evaluării dintr-un exercițiu retrospectiv într-un mecanism permanent de învățare organizațională și adaptare instituțională.

Experiența Comisiei Electorale Centrale în perioada 2019–2026 confirmă aplicabilitatea practică a metodologiei URSO și relevanța acesteia pentru consolidarea capacităților instituționale. Procesul de evaluare bazat pe dovezi, consultarea extensivă a părților interesate și utilizarea analizei SWOT au permis identificarea unor priorități strategice realiste și fundamentate, contribuind la dezvoltarea unei culturi instituționale orientate spre performanță, transparență și responsabilitate. De asemenea, experiența acumulată demonstrează că succesul planificării strategice depinde nu doar de calitatea instrumentelor utilizate, ci și de gradul de participare și asumare a procesului de către actorii implicați.

În acest context, se recomandă utilizarea benchmark-ului URSO ca instrument central pentru evaluarea și elaborarea viitoarelor documente strategice ale autorităților electorale. Este necesară consolidarea utilizării sistemului SIDRA pentru extinderea participării actorilor relevanți și pentru asigurarea trasabilității dovezilor care fundamentează concluziile evaluării. Totodată, dezvoltarea și utilizarea sistematică a URSO E-Tool ar putea contribui la creșterea eficienței proceselor de monitorizare, la vizualizarea rezultatelor și la susținerea deciziilor manageriale bazate pe date. Se recomandă, de asemenea, valorificarea rezultatelor benchmark-ului nu doar pentru

evaluarea performanței, ci și pentru identificarea timpurie a riscurilor, ajustarea priorităților instituționale și consolidarea rezilienței sistemelor electorale.

În perspectivă, extinderea aplicării metodologiei URSO la nivel regional și internațional poate contribui la promovarea unor standarde comune de bună guvernare electorală și la consolidarea capacității instituțiilor electorale de a răspunde provocărilor democratice actuale și viitoare.

Bibliografie:

1. Useful, relevant, sustainable, owned for electoral co-operation. Toolkit for strategic planning and prioritisation of electoral co-operation, CoE, 2020, <https://rm.coe.int/tollkit-urso-english/16809f158d>
2. Useful Relevant Sustainable Owned for Electoral co-operation <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/urso>
3. Plan strategic CEC <https://a.cec.md/ro/plan-strategic-cec-3371.html>
4. CEC evaluează nivelul de implementare a Programului Strategic pentru anii 2024–2026 https://a.cec.md/ro/cec-evalueaza-nivelul-de-implementare-a-programului-strategic-pentru-2781_115679.html

PUBLICAȚII DE SPECIALITATE APĂRUTE ÎN PRIMA JUMĂTATE A ANULUI 2026

RELEVANT PUBLICATIONS IN THE ELECTORAL FIELD
ISSUED IN THE FIRST HALF OF 2026

Selecție realizată de Doina BORDEIANU,
Doctor în științe politice

Această rubrică⁸² prezintă cinci publicații și o recomandare a Comitetul de Miniștri către statele membre ale Consiliului Europei apărute în prima jumătate a anului 2026, semnate de IFES, International IDEA și Consiliul Europei. Pentru fiecare titlu oferim o prezentare analitică: cine a scris publicația, unde a apărut, ce găsește cititorul/cititoarea în ea și ce valoare are pentru practicieni și pentru teoreticieni, împreună cu o notă despre limitele lucrării. Fiecare recenzie apare în engleză, urmată de traducerea în română.

This section⁸³ reviews five publications and one recommendation of the Committee of Ministers to Council of Europe Member States released in the first half of 2026 by IFES, International IDEA and the Council of Europe. For each title we give an analytical review: who wrote it and where it appeared, what the reader will find in it, and what it offers practitioners and theorists, with a note on the limits of the work. Each review appears in English, followed by the Romanian translation.

82 Recenziile din această rubrică au fost elaborate cu sprijinul unui instrument de inteligență artificială, pornind de la publicațiile originale, și au fost ulterior verificate și redactate de Doina Bordeianu, doctor în științe politice, care își asumă răspunderea pentru conținut.

83 The reviews in this section were prepared with the assistance of an artificial intelligence tool, working from the original publications, and were subsequently checked and edited by Doina Bordeianu, PhD in political science, who takes responsibility for their content.

Brave New Ballot: Generative AI in Election Campaigns and Other Political Communication

Fernanda Buril,
*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
Washington DC, February 2026.*

Brave New Ballot⁸⁴ is a single-author report by Dr Fernanda Buril, Deputy Director of the IFES Center for Applied Research and Learning, published by the International Foundation for Electoral Systems in February 2026. It arrives at a moment when the first wave of post-2024 commentary had already started to relax. After the 2024 “mega year” of elections, a part of the expert community argued that the alarm over generative AI had been exaggerated, since there was little proof that synthetic content had actually moved votes. Buril takes that claim seriously and then declines to be reassured by it, for two reasons she states at the outset: the volume of synthetic content will keep rising, and the harm from misuse goes well beyond who wins a given race.

The core of the report is a typology. Rather than a list of scandals, Buril organises GenAI uses by purpose: promoting a political actor, damaging an opponent, suppressing or manipulating voters, undermining trust in results and authorities, and shaping public narratives. She keeps the double-edged character of the technology in view, for ex. noting that cheap high-quality production can help smaller parties

84 Fernanda Buril, Brave New Ballot: Generative AI in Election Campaigns and Other Political Communication, IFES, 2026, <https://www.ifes.org/news/brave-new-ballot>

compete, the same capacity that lets a hostile actor fabricate a candidate's voice. The figures she cites are useful for anyone building an argument: the International Panel on the Information Environment found that 25 percent of GenAI content in 2024 elections came from candidates or parties, 20 percent from foreign actors, and almost half (46 percent) had no identifiable source.

The second half is the harder part and the more honest one. Buril separates impact from effectiveness, then works through the accountability, ethical and trust problems that follow: who carries the responsibility burden among builders, creators and disseminators; how to establish consent and deception intent; and the "liar's dividend", where the mere existence of deepfakes lets real evidence be dismissed as fabricated. The proposed remedies are presented with their drawbacks attached, which is rare. Regulation has to balance the need for evidence against the need for rules before the damage is done, and disclosure or watermarking each carry technical and legal limits.

For practitioners in an electoral body, the value is the diagnostic frame and the candour about what cannot yet be fixed. For theorists, the typology and the impact-versus-effectiveness distinction give a vocabulary more precise than most of the press coverage. The main limitation is one the author would likely accept: the evidence base rests largely on desk research and news analysis, so the report maps the problem space well but offers fewer tested interventions. Read it as a framework for thinking, not a manual.

BRAVE NEW BALLOT: INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ GENERATIVĂ ÎN CAMPAANIILE ELECTORALE ȘI ÎN ALTĂ COMUNICARE POLITICĂ

Fernanda Buril,
*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
Washington DC, februarie 2026.*

Brave New Ballot⁸⁵ este un raport semnat de o singură autoare, dr. Fernanda Buril, directoare adjunctă a IFES Center for Applied Research and Learning, publicat de Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale în februarie 2026. Apare într-un moment în care primul val de comentarii de după 2024 începuse deja să se liniștească. După „super-anul” electoral 2024, o parte a comunității de experți a susținut că îngrijorarea legată de inteligența artificială generativă (GenAI) a fost exagerată, fiindcă existau puține dovezi că în fapt conținutul sintetic ar fi schimbat opțiunile de vot. Buril ia în serios această afirmație și apoi refuză să o accepte din două motive pe care le enunță de la început: volumul de conținut sintetic va continua să crească, iar prejudiciul provocat de utilizarea abuzivă depășește cu mult întrebarea cine câștigă o anumită cursă.

Nucleul raportului este o tipologie. În loc de o listă de scandaluri, Buril organizează utilizările GenAI după scop: promovarea unui actor politic, deteriorarea imaginii unui adversar, suprimarea sau manipularea alegătorilor, subminarea încrederii în rezultate și în autorități și modelarea narativelor publice. Autoarea menține în

⁸⁵ Fernanda Buril, Brave New Ballot: Generative AI in Election Campaigns and Other Political Communication, IFES, 2026, <https://www.ifes.org/news/brave-new-ballot>

prim-plan caracterul cu două tăişuri al tehnologiei, observând, de ex., că AI produce conținut foarte calitativ și ieftin, prin asta ajutând partidele mici să concureze, dar același lucru permite unui actor maligni să copieze vocea unui candidat. Cifrele citate sunt utile oricui își construiește un argument: International Panel on the Information Environment a constatat că 25 la sută din conținutul GenAI din alegerile lui 2024 a provenit de la candidați sau partide, 20 la sută de la actori străini, iar aproape jumătate (46 la sută) nu avea o sursă identificabilă.

A doua jumătate a raportului este partea mai dificilă și mai onestă. Buril separă impactul de eficacitate, apoi explorează problemele de responsabilitate, etică și încredere care decurg de aici: cine poartă povara responsabilității între dezvoltatori, creatori și multiplicatorii informației; cum se stabilește consimțământul și intenția de înșelăciune; și „dividendele mincinosului”, prin care simpla existență a deepfake-urilor permite ca o dovadă reală să fie respinsă ca fabricată. Soluțiile propuse sunt prezentate împreună cu dezavantajele lor, ceea ce este rar. Reglementarea trebuie să echilibreze nevoia de probe cu nevoia de reguli înainte ca prejudiciul să se producă, iar dezvăluirea sau marcajul digital (watermarking) au, fiecare, limite tehnice și juridice.

Pentru practicienii dintr-o autoritate electorală, valoarea stă în cadrul de diagnostic și în sinceritatea privind ceea ce încă nu poate fi rezolvat. Pentru teoreticieni, tipologia și distincția impact-eficacitate oferă un vocabular mai precis decât cel din majoritatea relatărilor de presă. Limita principală este una pe care autoarea ar accepta-o probabil: baza de probe se sprijină în mare parte pe cercetare de documentație și analiză de presă, astfel încât raportul cartografiază bine spațiul problemei, dar oferă mai puține intervenții testate. De citit ca un cadru de gândire, nu ca un manual.

HARNESSING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO ENHANCE POLITICAL FINANCE OVERSIGHT

Sam Power and Gilsun Jeong,

International IDEA, Stockholm, 2026.

ISBN 978-91-8137-094-2 (PDF). DOI 10.31752/59539.

Harnessing Artificial Intelligence to Enhance Political Finance Oversight⁸⁶ is the result of a research project led by Sam Power and Gilsun Jeong and published by the International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) in 2026. The work sits inside a wider academic team, with Professor Katharine Dommett, Dr Safia Kanwal, Dr Judita Preiss and Professor Adam Sheingate, and it was funded through Responsible AI UK and the Engineering and Physical Sciences Research Council (grant EP/Y009800/1). That funding line matters, because it explains the unusually technical grasp of how machine learning actually reads a financial return.

⁸⁶ Sam Power, Gilsun Jeong *Harnessing Artificial Intelligence to Enhance Political Finance Oversight*, international IDEA, 2026 <https://www.idea.int/publications/catalogue/harnessing-artificial-intelligence-enhance-political-finance-oversight>

Political finance is one of the least glamorous and most under-resourced parts of electoral administration, and the report is honest that this is exactly where AI might earn its place. The argument runs through automation of routine tasks: optical character recognition and natural language processing applied to invoices and disclosure forms, so that scarce human auditors are freed for the cases that need judgement. The evidence comes from two workshops, in Washington in 2024 and at Johns Hopkins University in 2025, and nine in-depth interviews across Australia, Bosnia and Herzegovina, Colombia, Finland, Lithuania, Mexico, Panama, the United Kingdom and Uruguay.

Three case studies carry the practical weight, arranged as a spectrum of integration. The United Kingdom sits at the exploratory end: the UK Electoral Commission is still testing optical character recognition and natural language processing to auto-sort spending returns, and the report is candid that much of this testing is being done by the authors themselves rather than inside the Commission. Lithuania, through its Central Election Commission and the VRK IS subsystem⁸⁷, has gone further, with algorithmic tools that sort campaign-finance submissions and push filers toward machine-readable formats. Mexico, through the National Electoral Institute (INE), is the most advanced, using AI for near real-time expense tracking, supplier auditing and data visualisation. The recurring detail is the machine-readable invoice as a precondition, the kind of mundane requirement practitioners will recognise as decisive.

The recommendations rest on three principles the authors return to throughout. The human in the loop must remain, so that no sanction follows from an automated decision alone. The work must always be driven by context, since a tool built for Vilnius will not transfer cleanly to a different legal regime. And collaboration is treated as the binding condition, between EMBs, political parties and technology providers, because oversight that the regulated do not trust will not hold.

For a practitioner, this is among the more grounded AI-and-elections texts of the year, since it resists the temptation to oversell and spends real time on the barriers: resourcing, digital literacy and trust. For a theorist, the value is the link it draws between a technical capability and the older question of corruption and confidence in democratic politics. The limitation is scope. With nine interviews and three case studies, the findings are indicative rather than settled, and the authors say so plainly.

⁸⁷ Political Parties and Political Campaign Financing Control Subsystem, Lithuania.

VALORIFICAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE PENTRU CONSOLIDAREA CONTROLULUI FINANȚĂRII POLITICE

Sam Power și Gilsun Jeong,

International IDEA, Stockholm, 2026.

ISBN 978-91-8137-094-2 (PDF). DOI 10.31752/59539. 10.31752/59539.

Valorificarea inteligenței artificiale pentru consolidarea controlului finanțării politice⁸⁸ este rezultatul unui proiect de cercetare coordonat de Sam Power și Gilsun Jeong și publicat de Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA) în 2026. Lucrarea se sprijină pe o echipă academică mai largă, alături de profesoara Katharine Dommett, dr. Safia Kanwal, dr. Judita Preiss și profesorul Adam Sheingate, și a fost finanțată prin Responsible AI UK și Engineering and Physical Sciences Research Council (grant EP/Y009800/1). Această sursă de finanțare contează, fiindcă explică înțelegerea neobișnuit de tehnică a modului în care „învățarea automatizată”⁸⁹ citește efectiv o declarație financiară.

88 Sam Power, Gilsun Jeong *Harnessing Artificial Intelligence to Enhance Political Finance Oversight*, international IDEA, 2026 <https://www.idea.int/publications/catalogue/harnessing-artificial-intelligence-enhance-political-finance-oversight>

89 Acest termen se referă la subdomeniul inteligenței artificiale care dezvoltă algoritmi capabili să învețe din date și să ia decizii fără a fi programați explicit pentru fiecare sarcină în parte.

Finanțarea politică este una dintre cele mai puțin spectaculoase și cele mai subfinanțate părți ale administrației electorale, iar raportul recunoaște sincer că exact aici și-ar putea câștiga Inteligența Artificială locul. Argumentul trece prin automatizarea sarcinilor de rutină: recunoașterea optică a caracterelor și prelucrarea limbajului natural aplicate facturilor și formularelor de raportare, astfel încât auditorii umani, puțini la număr, să aibă mai mult timp disponibil pentru situațiile care necesită analiză și decizie umană. Dovezile provin din două ateliere de lucru, la Washington în 2024 și la Universitatea Johns Hopkins în 2025, și din nouă interviuri aprofundate în Australia, Bosnia și Herțegovina, Columbia, Finlanda, Lituania, Mexic, Panama, Regatul Unit și Uruguay.

Trei studii de caz dispuse pe un spectru de integrare a inteligenței artificiale în procesele instituționale, reprezintă valoarea practică a studiului. Regatul Unit se află la capătul exploratoriu: Comisia Electorală a Regatului Unit încă testează recunoașterea optică a caracterelor și prelucrarea limbajului natural pentru a sorta automat declarațiile de cheltuieli, iar raportul recunoaște deschis că o mare parte a acestor teste este făcută chiar de autori, nu în interiorul Comisiei. Lituania, prin Comisia Electorală Centrală și subsistemul VRK IS⁹⁰, a mers mai departe, cu instrumente algoritmice care sortează declarațiile de finanțare a campaniilor și îi îndrumă pe subiecții declarării spre formate citibile de mașină. Mexicul, prin Institutul Național Electoral (INE), este cel mai avansat, folosind IA pentru urmărirea cheltuielilor aproape în timp real, auditarea furnizorilor și vizualizarea datelor. Detaliul recurent este factura citibilă de mașină – o condiție aparent banală, dar care, pentru practicieni, este de bază în acest proces.

Recomandările se sprijină pe trei principii la care autorii revin pe tot parcursul textului. Factorul uman în proces (human in the loop) trebuie să rămână, astfel încât nicio sancțiune să nu se bazeze în exclusivitate pe o decizie luată în mod automatizat de sistem. Efortul de valorificare a inteligenței artificiale trebuie contextualizat, fiindcă un instrument construit pentru Vilnius nu poate fi transferat perfect într-un alt context juridic. Colaborarea între autoritățile electorale, partidele politice și furnizorii de tehnologie reprezintă o condiție obligatorie, fiindcă un sistem de control și supraveghere în care cei reglementați nu au încredere, nu va rezista.

Pentru un practician, acesta este printre cele mai bine ancorate texte despre inteligența artificială și alegeri din acest an, fiindcă rezistă tentației de a supralicita și dedică suficient spațiu analizei barierelor: resurse, alfabetizare digitală și încredere. Pentru un teoretician, valoarea constă în legătura pe care o trasează între o capacitate tehnică și întrebarea mai veche despre corupție și încredere în democrație. Limita este una clar expusă chiar de autori – cele nouă interviuri și trei studii de caz produc mai degrabă constatări preliminare, orientative.

90 Subsistemul de control al finanțării partidelor politice și a campaniilor politice, Lituania.

RECOMMENDATION CM/REC(2026)1 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON EQUALITY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Council of Europe, Committee of Ministers
*Adopted on 4 March 2026 at the 1552nd meeting
of the Ministers' Deputies.*

Recommendation CM/Rec(2026)1⁹¹ of the Committee of Ministers to member States on equality and artificial intelligence was adopted on 4 March 2026, at the 1552nd meeting of the Ministers' Deputies. Unlike the other titles reviewed here, this is not a study or a framework but a soft-law instrument of the Council of Europe, addressed to the governments of the member States. It does not bind, but it sets a standard that national authorities, courts and oversight bodies are expected to work toward, and it will be cited.

The text is built on the established human-rights architecture: Article 14 of the European Convention on Human Rights, Article 1 of Protocol No. 12, Article E of the revised European Social Charter, and the recent Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (CETS No. 225). Its central claim is one that practitioners outside the equality field sometimes miss, and the preamble states it directly: even where an AI system complies with applicable AI-specific law, its use may still result in discrimination or other human rights violations. Compliance is not a defence against discriminatory effect.

⁹¹ Dealing with new technologies, to ensure equality and protection of women from violence, CM/Rec(2026)1, CoE, 2026 <https://www.coe.int/fr/web/portal/-/dealing-with-new-technologies-to-ensure-equality-and-protection-of-women-from-violence>

The preamble is long and worth reading in full, because it names the specific harms: the under-representation of women in the AI sector and in design roles, the gender digital divide, technology-facilitated violence against women and girls, the particular exposure of children, and the difficulty victims face in even detecting an automated violation, let alone proving it. There is also a clause few comparable instruments include, on the environmental footprint of AI systems and its uneven burden on groups already at risk.

The document recommends five lines of action to governments: implement the appended principles; ensure public and private actors meet their equality obligations across the AI lifecycle; translate and disseminate the text in simple, accessible language; promote its goals through dialogue and co-operation; and report back to the Committee of Ministers at regular intervals. The Appendix carries the detail, a set of principles and guidance on equality and AI grounded in Article 14 and Protocol No. 12.

For the electoral reader, the relevance is indirect but real. AI is entering voter registration, content moderation, candidate vetting and the information environment, and this recommendation supplies the equality and non-discrimination bench mark against which those uses will be measured across the Council of Europe space. For the theorist, it is a clean primary source on how a standard-setting body translates abstract rights into AI governance. Its limit is the limit of all such instruments: it persuades, it does not compel.

RECOMANDAREA CM/REC(2026)1 A COMITETULUI DE MINIȘTRI CĂTRE STATELE MEMBRE PRIVIND EGALITATEA ȘI INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ

Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri

*Adoptată la 4 martie 2026, în cadrul celei
de-a 1552-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor.*

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Recomandarea CM/Rec(2026)1⁹² a Comitetului de Miniștri către statele membre privind egalitatea și inteligența artificială a fost adoptată la 4 martie 2026, în cadrul celei de-a 1552-a reuniuni a Delegaților Miniștrilor. Spre deosebire de celelalte titluri recenzate aici, acesta nu este un studiu sau un cadru, ci un instrument de soft law al Consiliului Europei, adresat guvernelor statelor membre. Nu obligă, dar stabilește un standard spre care autoritățile naționale, instanțele și organismele de supraveghere sunt așteptate să tindă și care va fi citat.

Textul este construit pe arhitectura consacrată a drepturilor omului: articolul 14 din Convenția europeană a drepturilor omului, articolul 1 din Protocolul nr. 12, articolul E din Carta socială europeană revizuită și recenta Convenție-cadru privind inteligența artificială și drepturile omului, democrația și statul de drept (CETS nr. 225). Teza sa centrală este una pe care practicienii din afara domeniului egalității o scapă uneori, iar preambulul o enunță direct: chiar și atunci când un sistem de IA respectă legislația specifică aplicabilă, utilizarea sa poate totuși conduce la discriminare sau la alte încălcări ale drepturilor omului. Conformitatea nu este o apărare împotriva efectului discriminatoriu.

92 Dealing with new technologies, to ensure equality and protection of women from violence, CM/Rec(2026)1, CoE, 2026 <https://www.coe.int/fr/web/portal/-/dealing-with-new-technologies-to-ensure-equality-and-protection-of-women-from-violence>

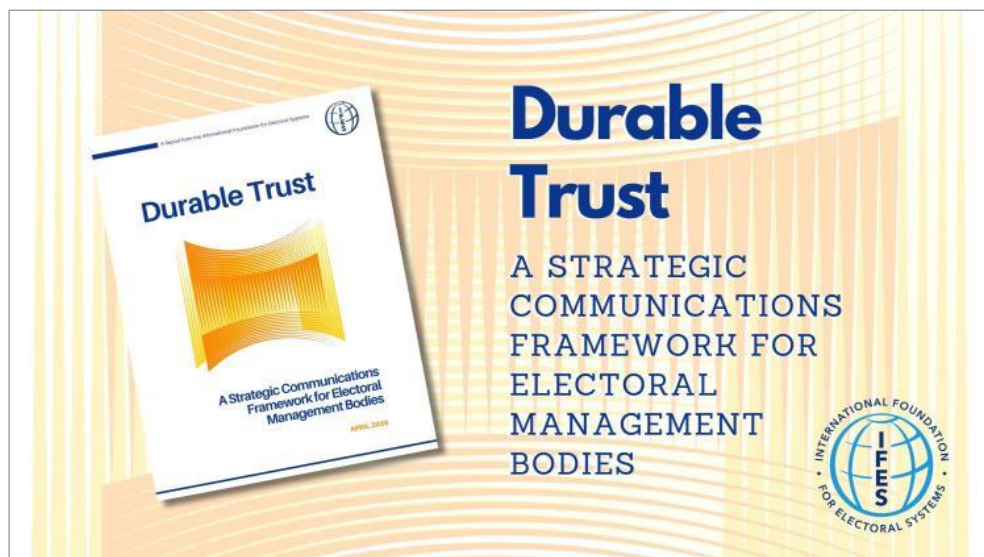
Preambulul este lung și merită citit integral, fiindcă numește prejudiciile specifice: subreprezentarea femeilor în sectorul IA și în rolurile de proiectare, decalajul digital de gen, violența facilitată de tehnologie împotriva femeilor și fetelor, expunerea aparte a copiilor și dificultatea cu care victimele reușesc măcar să detecteze o încălcare automatizată, ca să nu mai vorbim de a o dovedi. Există și o clauză pe care puține instrumente comparabile o includ, despre amprenta de mediu a sistemelor de IA și povara ei inegală asupra grupurilor deja expuse riscului.

Documentul recomandă guvernelor cinci linii de acțiune: să implementeze principiile anexate; să se asigure că actorii publici și privați își îndeplinesc obligațiile de egalitate pe întregul ciclu de viață al IA; să traducă și să disemineze textul recomandării într-un limbaj simplu și accesibil; să promoveze obiectivele prin dialog și cooperare; și să raporteze Comitetului de Miniștri la intervale regulate. Anexa conține un set de principii și orientări privind egalitatea și IA, întemeiate pe articolul 14 și pe Protocolul nr. 12.

Pentru cititorul din domeniul electoral, relevanța este indirectă, dar reală. IA începe să fie utilizată în înregistrarea alegătorilor, în moderarea conținutului, în verificarea candidaților și în mediul informațional, iar această recomandare oferă etalonul de egalitate și nediscriminare față de care aceste utilizări vor fi apreciate în spațiul Consiliului Europei. Pentru un teoretician, documentul este o sursă primară clară despre felul în care un organism de stabilire a standardelor traduce drepturi abstracte în guvernanța IA. Limita sa este una specifică tuturor instrumentelor de acest fel: documentul oferă recomandări, nu stabilește obligații.

DURABLE TRUST: A STRATEGIC COMMUNICATIONS FRAMEWORK FOR ELECTORAL MANAGEMENT BODIES

Rushdi Nackerdien,
*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
April 2026. Supported by Sida.*

*Durable Trust: A Strategic Communications Framework for Electoral Management Bodies*⁹³ was written by Rushdi Nackerdien, IFES Senior Global Advisor for Training and Capacity Development, and published by the International Foundation for Electoral Systems in April 2026. It was developed through consultations held between 2024 and 2026 and supported by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida), with peer review by Fernanda Buril, Sarah Ann Timreck, Nicole Leaver and Erica Shein. Field research drew on experience in Bangladesh and Papua New Guinea, with comparative examples from Brazil, Australia, South Africa and the Philippines.

The premise is stated without hedging: for an EMB, strategic communication can no longer be treated as an auxiliary or reactive function. It is a core institutional responsibility that affects electoral integrity, public confidence and the legitimacy of results. This reframing, from press office to governance function, is the spine of the document and the thing that distinguishes it from the usual communications handbook.

93 Rushdi Nackerdien, *Durable trust*, IFES, 2026 <https://www.ifes.org/publications/durable-trust>

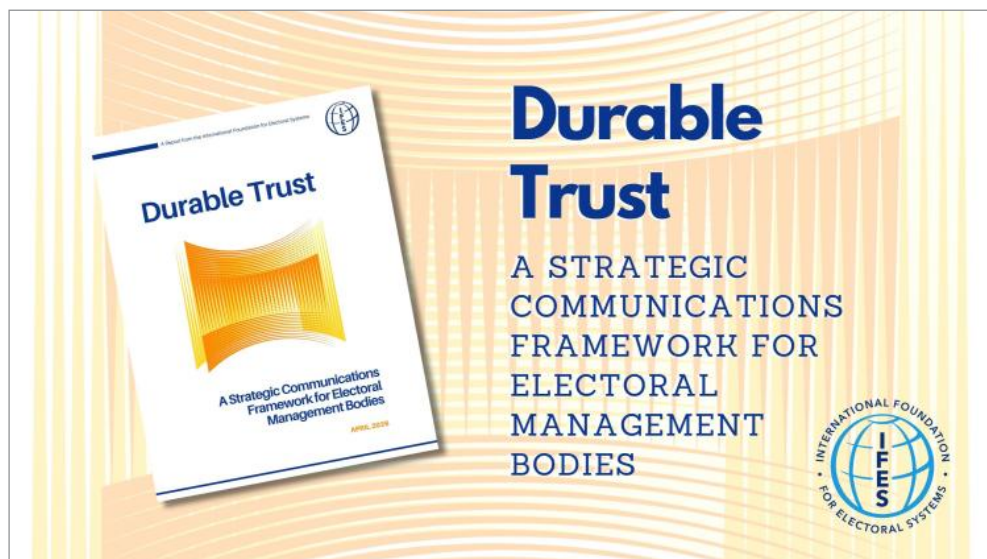
The framework is organised around seven capabilities: institutional positioning, stakeholder engagement, public dialogue and participation, narrative and message strategy, information integrity management, digital communication strategy, and crisis and risk communication. Each is set out with its principles and practical markers. What keeps the model from being a flat checklist is the four-stage maturity pathway laid over it. Rather than prescribe one model, the framework lets an EMB assess where it actually stands on each capability and plan realistic steps within its resources, a more honest approach for bodies that range from well-funded commissions to fragile-state administrations.

The treatment of trust is the strongest analytical thread. Nackerdien draws on research showing that trust is built not only through accurate messaging but through consistent institutional performance and the lived experience of stakeholders across the cycle, and that in low-trust settings people rely on community leaders and trusted intermediaries rather than official channels. The section on information integrity, and the guidance on the responsible use of AI kept inside clear accountability boundaries, are timely.

For a practitioner, especially a communications director or a commissioner, this is directly usable: the maturity model is a planning tool, not just a description, and the section on common barriers to progress reads as if written by someone who has sat in those meetings. For a theorist, the value is the explicit move to treat communication as institutional governance rather than messaging. The limitation is that the framework is deliberately non-prescriptive, so a body looking for ready templates will have to do the adaptation work itself. The document says as much, calling itself a living reference rather than a model to replicate.

ÎNCREDERE DURABILĂ: UN CADRU DE COMUNICARE STRATEGICĂ PENTRU ORGANELE DE MANAGEMENT ELECTORAL

Rushdi Nackerdien,
*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
aprilie 2026. Sprijinit de Sida.*

Încredere durabilă: un cadru de comunicare strategică pentru organele de management electoral⁹⁴ a fost scris de Rushdi Nackerdien, consilier global principal IFES pentru instruire și dezvoltarea capacităților, și publicat de Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale în aprilie 2026. A fost elaborat prin consultări desfășurate în perioada 2024–2026 și sprijinit de Agenția Suedeză pentru Cooperare și Dezvoltare Internațională (Sida), cu evaluare inter pares realizată de Fernanda Buril, Sarah Ann Timreck, Nicole Leaver și Erica Shein. Cercetarea de teren s-a sprijinit pe experiența din Bangladesh și Papua Noua Guinee, cu exemple comparative din Brazilia, Australia, Africa de Sud și Filipine.

Ipoteza cercetării este enunțată din start: pentru un organism electoral, comunicarea strategică nu mai poate fi tratată ca o funcție auxiliară sau reactivă, ea fiind o responsabilitate instituțională de bază, care afectează integritatea electorală, încrederea publică și legitimitatea rezultatelor. Această schimbare de paradigmă – de la oficiu de presă la funcție administrativă, este coloana vertebrală a documentului și ceea ce îl deosebește de un simplu manual de comunicare.

94 Rushdi Nackerdien, Durable trust, IFES, 2026 <https://www.ifes.org/publications/durable-trust>

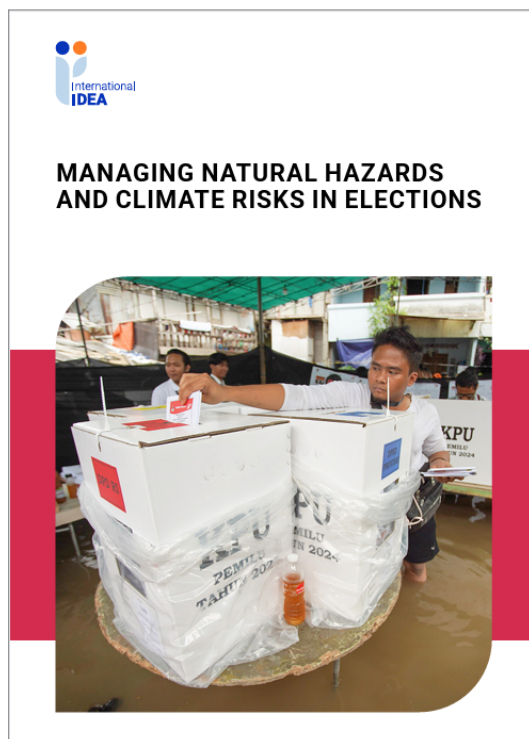
Cadrul este organizat în jurul a șapte capacități: poziționarea instituțională, implicarea părților interesate, dialogul și participarea publică, strategia de comunicare și mesajul, gestionarea integrității informației, strategia de comunicare digitală și comunicarea de criză și de risc. Fiecare este prezentată împreună cu principiile și reperele sale practice. Traseul de maturitate instituțională, în patru etape, suprapus peste cadrul formulat de Nackerdien, permite modelului să fie mai mult decât o simplă listă de verificare. În loc să prescrie un singur model, cadrul permite organului electoral să-și evalueze onest fiecare capacitate și să-și planifice pașii de urmat în limita resurselor sale. Astfel, această abordare este relevantă și pentru autoritățile electorale bine finanțate, dar și pentru cele încă fragile.

Accentul pe încredere este firul analitic cel mai puternic. Nackerdien se bazează pe cercetări care arată că încrederea se construiește nu doar prin mesaje exacte, ci prin performanță instituțională constantă și prin experiența trăită de către părțile interesate de-a lungul ciclului electoral și că, în contexte cu încredere scăzută, oamenii se bazează pe lideri comunitari și pe intermediari în care au încredere, nu pe canalele oficiale. Prezintă interes și secțiunea despre integritatea informației și recomandările privind utilizarea responsabilă a inteligenței artificiale.

Pentru un practician, mai ales un specialist în comunicare sau un membru al comisiei electorale, documentul este direct utilizabil: modelul de maturitate este un instrument de planificare, nu doar o descriere, iar secțiunea despre barierele comune în calea progresului pare scrisă de cineva care efectiv a participat în proces. Pentru un teoretician, valoarea rezidă în schimbarea opticii asupra procesului de comunicare: nu mai este doar despre transmiterea de mesaje și comunicate, ci mai degrabă reprezintă o direcție de activitate a instituției. Limita acestui cadru de comunicare strategică pentru organele de management electoral expusă de însuși autor: cadrul este în mod deliberat neprescriptiv, astfel încât o instituție care caută modele de reprodus sau șabloane gata făcute va trebui de sine stătător să adapteze, la contextul național și instituțional, instrumentele oferite.

MANAGING NATURAL HAZARDS AND CLIMATE RISKS IN ELECTIONS

Edited by Erik Asplund, Sarah Birch and Ferran Martínez i Coma,
International IDEA, Stockholm, 2026. ISBN 978-91-8137-115-4 (PDF).

Managing Natural Hazards and Climate Risks in Elections⁹⁵ is an edited volume from International IDEA, published in 2026 under the editorship of Erik Asplund, Sarah Birch and Ferran Martínez i Coma, who also wrote the three thematic chapters. The bulk of the book is its country case studies, contributed by more than twenty authors, which makes it the most substantial of the publications reviewed here, both in length and in evidentiary range.

The structure is sound. The opening thematic chapters map how natural hazards strike the electoral process across its phases, pre-election, election and post-election, drawing on an Electoral Management Survey, before the conclusion distills the findings. The case studies then test the argument against real events: floods in Victoria, Australia and in Bosnia and Herzegovina; wildfires in Canada and

95 Erik Asplund, Sarah Birch and Ferran Martínez i Coma, *Managing Natural Hazards and Climate Risks in Elections*, International IDEA, 2026 <https://www.idea.int/publications/catalogue/managing-natural-hazards-and-climate-risks-elections>

California; the 2010 earthquake and cholera epidemic around Haiti's elections; the twin hazards of flooding and Covid-19 in Indonesia in 2020; heatwaves in Mexico's 2024 general elections and the Philippines' 2025 midterms; cyclones in Mozambique in 2019; the 2023 earthquakes in Türkiye; and Hurricane Sandy and the 2012 United States federal election.

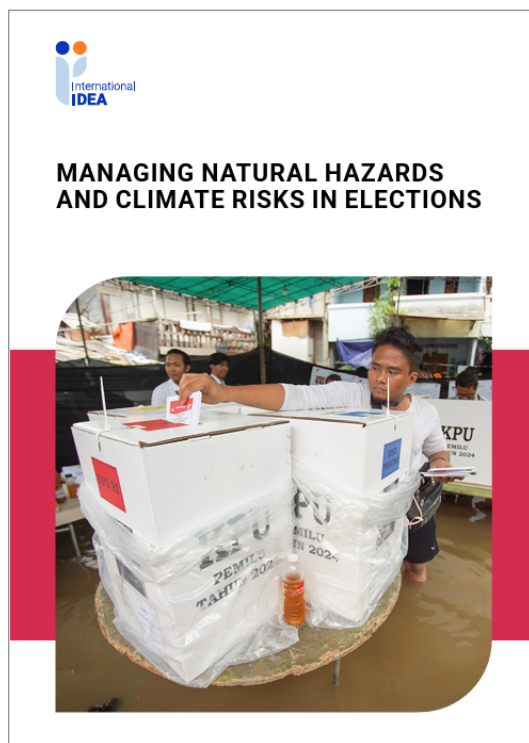
The practical yield is concentrated in a set of recommendations the book returns to, and they read like a checklist an EMB can act on: plan for seasonal disasters and build extended timelines; design redundancy into voter registration and voting; secure legal authority for temporary measures and postponement; coordinate with disaster-management agencies in advance; revise the electoral law to state clearly what happens when a hazard strikes; fund contingency on time; and treat post-election review as a "building back better" exercise. The recurring point is that improvisation on election day is the most expensive option, and that the legal basis for postponement or relocation has to exist before the water rises.

For a practitioner, the value is the comparative spread. An administrator facing one hazard type can read across to how a counterpart handled a different one, and the case studies carry the institutional and legal background that makes the lessons transferable. For a theorist, the book opens a still-thin field at the meeting point of electoral administration, climate adaptation and crisis management, and it sets out a research agenda as much as a set of answers.

The limitation is the one common to edited collections: the case studies vary in depth and method, some built on interviews, others on documentary review, so the volume is stronger as a body of comparative evidence than as a single uniform argument. Even so, for any electoral body now adding floods, heatwaves or earthquakes to its risk picture, the chapters on legal preparedness and contingency funding are the most directly portable.

GESTIONAREA PERICOLELOR NATURALE ȘI A RISCURILOR CLIMATICE ÎN ALEGERI

Editat de Erik Asplund, Sarah Birch și Ferran Martínez i Coma,
International IDEA, Stockholm, 2026. ISBN 978-91-8137-115-4 (PDF).

Gestionarea pericolelor naturale și a riscurilor climatice în alegeri⁹⁶ este un volum colectiv al International IDEA, publicat în 2026 sub coordonarea lui Erik Asplund, Sarah Birch și Ferran Martínez i Coma, care au scris și cele trei capitole tematice. Cea mai mare parte a cărții o constituie studiile de caz pe țări, contribuții ale peste douăzeci de autori, ceea ce o face cea mai consistentă dintre publicațiile recenzate aici, atât ca volum, cât și ca anvergură a dovezilor.

Structura este solidă. Capitolele tematice de început cartografiază felul în care pericolele naturale afectează procesul electoral în fiecare etapă a sa: preelectorală, electorală și postelectorală, având la bază un Sondaj privind managementul electoral din care reies și un șir de constatări. Studiile de caz ilustrează teoria cu evenimente

96 Erik Asplund, Sarah Birch and Ferran Martínez i Coma, *Managing Natural Hazards and Climate Risks in Elections*, International IDEA, 2026 <https://www.idea.int/publications/catalogue/managing-natural-hazards-and-climate-risks-elections>

reale: inundații în Victoria, Australia și în Bosnia și Herțegovina; incendii de vegetație în Canada și California; cutremurul și epidemia de holeră din 2010 în preajma alegerilor din Haiti; pericolele simultane cauzate de inundații și Covid-19 în Indonezia în 2020; valurile de căldură la alegerile generale din Mexic din 2024 și la alegerile intermediare din Filipine din 2025; cicloanele din Mozambic în 2019; cutremurele din 2023 din Turcia; și uraganul Sandy și alegerile federale din SUA din 2012.

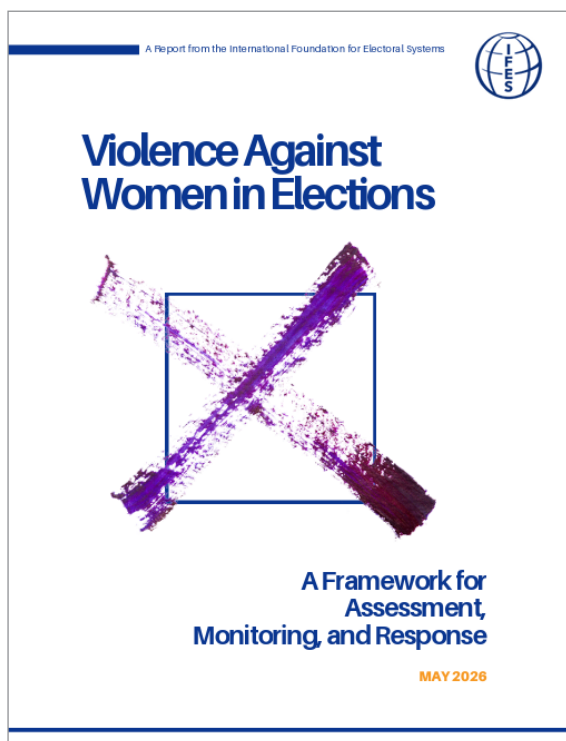
Plus valoarea practică a volumului este dată de un set de recomandări, care, în esență, poate fi considerat o listă de verificare pe care un organ electoral o poate utiliza: planificarea pentru dezastre sezoniere și construirea unor calendare extinse; crearea mecanismelor de rezervă/backup în procesul de înregistrare a alegătorilor și în votare; asigurarea temeiului legal pentru aplicarea unor măsuri temporare, pentru suspendarea procesului de vot și pentru amânarea acestuia; coordonarea prealabilă cu agențiile de gestionare a dezastrelor; revizuirea legii electorale pentru a preciza clar ce se întâmplă atunci când un pericol se materializează; finanțarea la timp a măsurilor de gestionare a riscurilor; și abordarea analizei postelectorale ca un exercițiu de „reconstrucție mai calitativă”. Punctul recurent este că improvizația în ziua alegerilor este opțiunea cea mai costisitoare și că temeiul legal pentru amânare sau realocarea secțiilor de votare trebuie să existe înainte ca „apa să crească”.

Pentru un practician, valoarea constă în abordarea comparativă. Un funcționar electoral care se confruntă cu un tip de pericol poate vedea cum s-a procedat în altă țară într-o situație similară. La rândul lor, studiile de caz prezintă contextul instituțional și juridic astfel încât experiența să poată fi transferată și adaptată altor contexte. Pentru un teoretician, cartea exploarează un domeniu încă slab cercetat aflat la intersecția dintre administrația electorală, schimbările climatice și managementul crizelor. Ea propune nu doar o temă nouă de studiu, dar și un set de răspunsuri.

Limita este cea comună culegerilor colective: studiile de caz variază ca profunzime și metodă, unele sunt bazate pe interviuri, altele pe analiză documentară, astfel încât volumul este mai puternic ca ansamblu de dovezi comparative decât ca un singur argument uniform. Chiar și așa, capitolele despre pregătirea juridică și finanțarea riscurilor sunt cele mai relevante și pot servi drept inspirație pentru orice autoritate electorală care examinează inundațiile, valurile de căldură sau cutremurele în contextul propriului proces de management al riscurilor.

VIOLENCE AGAINST WOMEN IN ELECTIONS: A FRAMEWORK FOR ASSESSMENT, MONITORING, AND RESPONSE

Regina Waugh,
*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
May 2026. Updated edition of the 2016 framework.*

Violence Against Women in Elections: A Framework for Assessment, Monitoring, and Response⁹⁷ is an updated edition, authored by Regina Waugh, IFES Senior Global Gender Advisor, and published by the International Foundation for Electoral Systems in May 2026. It revisits the original framework IFES released in 2016, which first gave the field a working definition of the harms women face across the electoral process and went on to guide VAWE assessments in countries including Afghanistan, Bangladesh, Fiji, Kenya, Pakistan, Papua New Guinea, Sri Lanka, Ukraine and Zimbabwe.

Two changes drive the update. The first is the expanded definition. VAWE is now framed as any harm or threat of harm committed against women with the intent

⁹⁷ Regina Waugh, Violence Against Women in Elections Framework, IFES 2026. <https://www.ifes.org/publications/violence-against-women-elections-framework>

or effect of interfering with their free and equal participation, in any role as voter, candidate, official, media or community leader, in private or public space, online or offline. The definition also opens, carefully, to other forms of gender-based violence, including violence targeting members of the LGBTQI+ community, while keeping women's experience as its focus. The second change is the sustained attention to technology-facilitated gender-based violence (TFGBV) and gendered disinformation, including the part now played by artificial intelligence. This is the section that most clearly responds to what happened in 2024.

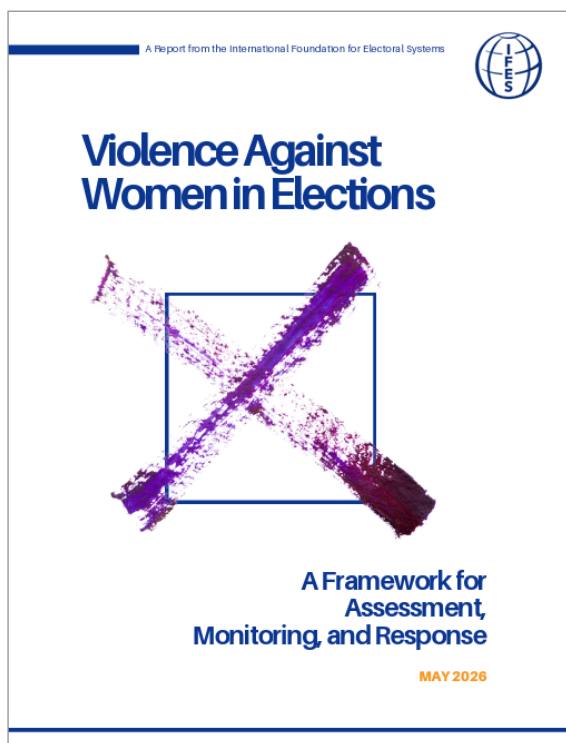
The framing argument is sharp and, in places, uncomfortable. Waugh shows that the 2024 “mega year of elections” largely failed to capture VAWE, because election observation reports and broader assessments still treat it as a niche concern confined to women candidates, rather than a threat to the integrity of the process itself. The report also keeps the offline stakes visible, citing the IFES assessment of Papua New Guinea's 2022 elections, where 70 women and girls were reported raped, kidnapped or subjected to sexual and relationship violence amid election-triggered displacement.

The back half is the operational core and the reason a practitioner will keep the document on the desk. It sets out the assessment factors (status of women, access to the process, trends in VAWE, TFGBV, responses), a five-step assessment process, a report template, a data collection guide in Annex I, and an EMB tip sheet in Annex II that turns findings into things an electoral body can actually do.

For practitioners, this is a field instrument, not a thinkpiece: the annexes are built for use. For theorists, the updated definition and the integration of TFGBV mark how the concept has moved since 2016. The limitation is inherent to the genre. The framework standardises how to look and what to ask, but the quality of any VAWE assessment will still depend on access, candour and the willingness of authorities to act on findings that, as the report itself notes, have too often been left on the shelf.

VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR ÎN ALEGERI: UN CADRU DE EVALUARE, MONITORIZARE ȘI RĂSPUNS

Regina Waugh,
*International Foundation for Electoral Systems (IFES),
mai 2026. Ediție actualizată a cadrului din 2016.*

Violența împotriva femeilor în alegeri: un cadru de evaluare, monitorizare și răspuns⁹⁸ este o ediție actualizată, semnată de Regina Waugh, consilieră globală principală IFES pe gen, și publicată de Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale în mai 2026. Publicația reia cadrul original lansat de IFES în 2016, care a oferit pentru prima dată o definiție de lucru a prejudecăților cu care se confruntă femeile pe parcursul procesului electoral și care a ghidat ulterior evaluări ale violenței împotriva femeilor în alegeri (VFA) în țări precum Afganistan, Bangladesh, Fiji, Kenya, Pakistan, Papua Noua Guinee, Sri Lanka, Ucraina și Zimbabwe.

Două modificări majore stau la baza actualizării. Prima este formularea unei definiții mai extinse. VFA este calificată acum drept orice prejudiciu/daună sau amenințare

⁹⁸ Regina Waugh, Violence Against Women in Elections Framework, IFES 2026. <https://www.ifes.org/publications/violence-against-women-elections-framework>

cu prejudiciu comis împotriva femeilor cu intenția sau efectul de a interfera cu participarea lor liberă și egală, în orice rol, de alegătoare, candidată, funcționară, reprezentantă a presei sau lideră comunitară, în spațiu privat sau public, online sau offline. Definiția se extinde, cu prudență, și către alte forme de violență de gen, inclusiv violența îndreptată împotriva membrilor comunității LGBTQI+, păstrând, însă, ca punct central experiența femeilor. A doua modificare este atenția acordată violenței de gen facilitate de tehnologie (VGFT) și dezinformării de gen, inclusiv rolul jucat acum de inteligența artificială. Aceasta este secțiunea care răspunde cel mai clar la ce s-a întâmplat în 2024.

Waugh arată că „super-anul electoral” 2024 a eșuat în mare parte în a surprinde VFA, fiindcă rapoartele de observare a alegerilor și evaluările mai largi o tratează încă drept o preocupare de nișă, limitată la femeile candidate, în loc de o amenințare la însăși integritatea procesului. Raportul menține vizibile și incidentele offline, citând evaluarea IFES a alegerilor din 2022 din Papua Noua Guinee, unde 70 de femei și fete au fost raportate ca violate, răpite sau supuse violenței sexuale, în contextul strămutărilor interne cauzate de alegeri.

A doua jumătate a publicației este nucleul operațional al acestuia și motivul pentru care aceasta este deosebit de valoroasă pentru practicieni. Ea conține factorii de evaluare (statutul femeilor, accesul la proces, tendințele în VFA, VGFT, răspunsurile), prezintă un proces de evaluare în cinci pași, oferă un model de raport, un ghid de colectare a datelor în Anexa I și o fișă de recomandări pentru organele electorale în Anexa II, care permite traducerea constatărilor în lucruri pe care o autoritate electorală le poate face efectiv.

Pentru practicieni, acesta este un instrument practic, nu un demers teoretic. Pentru teoreticieni, definiția actualizată și integrarea VGFT ilustrează evoluția conceptului din 2016 încoace. Limita este inherentă genului. Documentul standardizează cum să abordezi violența pe bază de gen în alegeri și ce să întrebi, dar calitatea oricărei evaluări VFA va depinde tot de acces, de sinceritate și de disponibilitatea autorităților de a acționa pe baza unor constatări care, după cum notează însuși raportul, au fost adesea uitate pe raft.

CENTRUL DE INSTRUIRE CONTINUĂ ÎN DOMENIUL ELECTORAL (CICDE)

Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) a fost constituit la 9 decembrie 2011 ca instituție publică subordonată Comisiei Electorale Centrale (CEC) în scopul instruirii, calificării și perfecționării profesionale continue a funcționarilor electorali, a subiecților implicați în procesul electoral din Republica Moldova, precum și a altor persoane interesate.

Unul dintre pilonii strategici ai CICDE se referă la crearea de servicii moderne și calitative, dar și la dezvoltarea serviciilor de cercetare și consultanță. CICDE își concentrează eforturile pentru a se afirma în calitate de instituție de cercetare științifico-practică prin publicarea Revistei de analiză, teorie și cercetare electorală „Digest electoral”, acordarea granturilor mici pentru proiecte de cercetare în domeniul electoral, dezvoltarea Policy brief-urilor, dar și a altor materiale cu caracter științifico-practic.

Machetare și tipar:

Tipografia „Foxtrot” SRL

*mun. Chișinău, str. Florilor 1
tel. 022 49-39-36, e-mail: foxtrotmd@gmail.com
www.tipografia.md*

Instituția Publică
„Centrul de instruire continuă în domeniul electoral”

Republica Moldova, or. Chișinău
str. Vasile Alecsandri, nr. 119
Tel.: 022 26 09 14
E-mail: info@cicde.md
www.cicde.md